

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулай!

БУРЯД

Бугэц арадай сонин

ЧИДИ

1921 оной декабрийн 21-иээ гарана

МАЙН 28 - ХИЛЫН ХАРУУЛШАНАЙ ҮДЭР

Хүндэтээ сэргэшэд - хилын харууллашад!

Буряад Республикин Правительствын болон өөрынгөө зүгнөө России ФСБ-гэй хилэх харуулалтын албанай Забайкалийн региональна управленин Хяагтын хилэх харуулалтын отрядай команцование, сэргэшэд болон ветеранууды Хилын харуулшанай үдэрөөр үнэн зүрхэнхөө халуунаар амаршалаад, России Федерации Гүрэнэй хилэх харууллах талаар үнэн сэхэх ажалтайтн түлөө баярых хүргэнэб!

Үнгэрэгэш эждээ Хяагтын хилэх харуулалтын отряд 80 жэлэгийнээс ой тэмдэглээ. Тус удаа шанартай үдэр бидэндээ үшвэе дахин энэ подразделении суута намтар тухай һангуулаа. Байгуулагданаар сархаа хойши гүрэнэйнгөө хилэх харуулалтын сэргэгтийн түүхэдэх хэдэн ялас гэмэх хуудаа башуулсан байха.

1941-1945 онуудта хилын харууллаш эрэлхэг баатараар дайдалдаа, баатаршалтын түлөө турбан сорэгшэд Советскэ Союзай Геройн нэрээ зэргээд хүргэхэн юм.

Үнгэрэгэш, отрядай ойн баяртаа жэлэд Гүрэнэй хилэх харууллахадаа нахаа бааран хилын харууллашадаа хүшвэе ишгээдээ һэн. Харин мунёөн эзэмнай гансал алдалан унагпайдай гэрэлтэй дурсахаалай нүдээ зөмдэг бэшэ, харин Хяагтын ажажуутшадай - залуулупуй болон ветерануудай баяр ёнолойх уулзлануудай газар болонхой.

Мүнөөшьсагтаа российн-монголий Гүрэнэй хилын 1275 километр утатай Буряадай участок харууллахадаа, хилын харууллашад үндээр зэргын сэргэгтийн мэргэжэл, тэсэх шадабари, эрхэтэнэй болбосорол болон зориг харуулдаг.

Инженерийн тодхолгоор муугаар хантагданхайшияа, хилэ шадархи аймагуудаа хүндээ экономикийн байдалтайшияа һааны, таанад Эхэ оронийнхийн хилэх хуули бусаар дабалгадаа эсэргүүсэжэ, Гүрэнэй хилын турим сахилга хантажа шаданатай.

Хяагтын хилын харууллашад заншалнуудаа наргинаар сахидагаараа бүхын Буряадга суурханхай. Тиймэээс таанад нютагай ажажуутшадай дураа болон хүндээд хүртээдээ. Энээндээ байтагай сэргэшэдэй нэрэхүндээ республикийн хилэ шадархи аймагуудай толгойлогшонорто Гүрэнэй хилэх харуулалтын талаар һайн дуранай-арадай аружинануудын хөргэлгээд түхалаа.

Республикийн эрхэтэдэй Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлхээ талаар ех хүдэлмэрийнтийн, ажайхын зорилгонуудын шийдвэрлэгээд ажажуутшадаа түнхээ хүргэнэйтийнай. Буряадай болон Монголийн арадуудай хоорондо ханин барисанай харилсаа холбоонуудын бэхижүүлэхэнэйтнай түлөө һайнине хүргэнэб.

Хилэх харуулалтын отрядай республикийн гүрэнэй засагай болон нютагай өөхнөдийн хүтэлбэрийн зургаануудай харилсаа холбоонуудын бэхижүүлэгдэжэ, шэнхээ хүсээ абажа байхад гэжэ бата этигэлтэй.

Таанадтаа, түрэлхид болон дүтүүлтийн зондо элүүр энхье, гэр бүлэдэтийн һайн һайхание, жаргал болон амжалтануудын хүсэнэб.

Буряад Республикийн Президент-Правительствын
Түрүүлэгч А.В.ПОТАПОВ.

БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ТОГОТООЛ

2005 оной майн 19

ТҮНХЭНЭЙ АЙМАГАЙ ТОЛТОЙ ЮРЭНХЫ НУРАЛСАЛАЙ ДУНДА НУРГУУЛИДА ТУЛАЕВ ЖАМБАЛ ТУЛАЕВИЧАЙ НЭРЭ ОЛОГОХО ТУХАЙ

Буряад Республикийн Президентын 1998 оной сентябрин 9-эй 181 дугаарай Зарлигай баталгданаар Буряад Республикийн гүрэнэй, политикийн болон нийтийн ажайхууллагадай нээрэх нуурин газарнуудай үйлсэнүүдээ, талмайнуудаа болон бусад хубинуудаа олголго тухай дуримийн үндэхэөөр, Түнхэнэй аймагай Арадай депутатуудай Сөвөдэй 12-дохи сессии шийдвэрлийн хараадаа абан, Толтой нууринай болон Толтойн юрэнхы нуралсалай дунда

нургуулиин колективэй суглаануудай дүнгүүдээр, Ж.К.Тулаевай дурсахаал мунхэлхын тул Буряад Республикийн Правительство тогтооноо:

Түнхэнэй аймагай Толтойн юрэнхы нуралсалай дунда нургуулида Тулаев Жамбал Тулаевичай нэрэ олгохо.

Буряад Республикийн Президент-Правительствын Түрүүлэгч А.В.ПОТАПОВ.

№166

Үзэхэн хэшээлтнай, нургуулийнтийн партануудаа, Улэбэл хойнотной үетэн нурагшадаа, Дээдээр эрдэмийн шудалха болгонон дүүшэн юнэдэжи нургуулийнтийн багшанар

Эхин үзэглэлнээс нургаан хойноо, Электронико, медицинэ, физикээ болон Элдэб эрдэмээр ухаагаа зээсэглэн, Эрхим зон болохынтийн найданаа.

Дайнай хатуу сагье үзөөгүй, Дүүрээн сүлөө амгалан байдалдаа, Дүүрэгээ арбан изээджеэ гарын хойноо,

Дүршэл шадабари, талаангаа гаргажаа,

Шэнэ онын техники зохёожо, Шэнжэлэн аргалжа эмүүдэе ханажа,

Газар тарялангаар, элүүр байдалаар Гүрэндээ түхалхаа, зонно хамгаалхаа,

Эхэ оронойнгоо амгалдан байдалдаа Эрхим мэргэжэлтэд түшэлгээ бологты!

Эхэ, эсэгэнэрэйнгээ нэрээрэ нэрлүүлжэ, Эрхим хүнүүдэй зэрэгдэ ябагты!

Доржопалан дымбыров.

НУУЛШИН ХОНХЫН ҺАЙНДЭР

«БАЯРТАЙ НУРГУУЛИ, АМАР МЭНДЭ АЖАБАЙДАЛ!»

Иимэ уярма, гүн ухдагайт үгэнүүд, шүлэгүүд, дуунууд Улаан-Үдэ хотын 49-дэхи дунда нургуулиин актоваа зал соо зээдэлжээ, «Звезды феерии или звезды XXI века» гэжэ нэрлэхэндээ 138 нургуулийн дүүргэшэдэй нүүлшмын хонхын баяр наадан болбо. Тус нургуулиин бэрх директор, России нургуулиин хонхын багбяяатын Казимир Исаакович Иванов багшнаары, нуралшады, гэртэхнике халуунаар амаршалаад, нээгээшилэх шалгала (ЕГЭ) болон бусад шалгала барихаа нургуулийн дүүргэшэдэй нэрээр обогтуудын цэрэгээ.

Улаан-Үдэ хотын мэрэй орлогшо М.А.Ян, гэртэхниийн зүгнөө С.Д.Жамбалова гэгшэд нуралшады амаршалба, нургуулиятай хахасахаа байхан хүүгэдээ ажабайдалай һайнхан харты зам хүсээ, багшнаарта, турэлхийд баяр баясхан хүргэв.

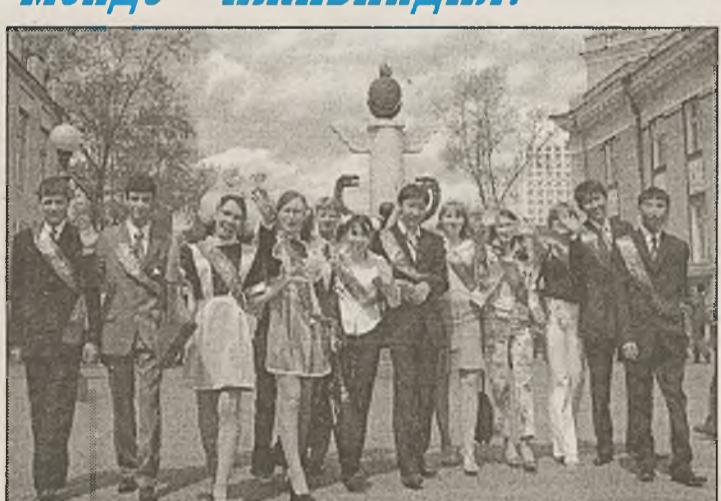
Нургуулийн дүүргэж байсан эдээ табан классуудаа анхай эхин классста заацаан багшнаарта, тийхэдээ мунёэ классна хүтэлбэрийгээр ажаллаан бэлгитэй багшнаарта Т.Н.Очирова, О.Ф.Гилева, Н.В.Семенова, Е.П.Хайдукова, И.Д.Заятуяа гэгшэдэ баглаа сэсэгүүдэе, гарай бэлэгүүдэе үхийн болоуудаа.

Энэ һайндээрт бишыхан 1-дэхи классийн шүлэгүүдээ зориулаа, гобор хатараа Шогтойдорноун хатар, дуулгуудын үхийн гүйсэдхээж, халуун алгаа ташалгаар утгагдабад. Илангаа нургуулийн дүүргэж байсан 11 «А», 11 «Б», 11 «В», 11 «Г», 11 «Д» классийн шүлэгүүдээ багшнаартаа уншаад амаршалаад. Ерээдийн шалгалаандаа һайн тушаахаар бэлэн байнаа тээзиэр мэдүүлбэ. «Баяртай түрээ нургуулийнай, амар мэндэ ажабайдал, гэрэлтийн өрээдүй» гэдээнээдээ үхийн болоуудаа Гэртэхникее уяруулжан, багсуулжан үхийн нургуулийн дүүргэшэдэ зүб замаа шийэжэ, эхэ, эсэгэнгээ, багшнаарийгаа этигэл найдал харийнхан болтогийг.

Бэлгига ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГУУДДЭЭРЭ: нургуулийн дүүргэшэд Сөвөдэй талмай дээрээ.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

26.05.2005

Бүряад түнш

№60(21146)

Дүхэриг

Хабарай тарилга - 2005

ШЭНЭ ГУРИМААР

Мунөө жэл оройшог тарилгын ажал ошондоо оржко байна. Сагай уларилай таарамжатай уеые багсаажа, олонхи ажахынууд майн үүлээр орооного ургамалнуудаа тарижа эхилээ.

Хахалагдаан талмайда буртаг ногооной ургажа эхилхэтэй адли, тэрениис культиватораар нэмнэ зулгажа сээрэлэнэй удаань тарилгын аргатаг ябуулха гурим мунөө хабар хаа хаацагүй нэбтэрүүлэгдэнэ. Энэ технологиин ашаар үзтэй гирбидц хэрэглэлээ хороогдоно, алмагдаан мүнгөөрөө таряашад тоно, тулиш абаха аргатай болобо.

Зүгөөр мүнөө жэл ажахынууд тоо түлишиөөр, үрээ хүрэнгөөр дутаданагүй. Техникишье саг болзортоо захабарилагдаан байгаа.

Орооного ургамалнууд хамтаа дээрээ 145 мянган гектар талмай эзээхээ юм. Тэрэталмайн схээхих хубинь паар хахалагдаан газар болоно. Имагтал паар дээрэ шэниисэ таригдажа байна.

Хатуу ороохотой найн сортын шэниисэ мүнөө сагай дэлгүүрой үедэхудалдаа паймаанд янала эрилтгээтий. Тиймээс Мухар-Шээрэй, Бэшүүрэй ажахынууд голтулэб шэниисэ тариха гэжэ оролдоно. Жэшээлхэдэ, Мухар-Шээрэй аймагай «Искра» ажахы нёднөдө гектар бүрийн 17 центнер шэниисэ хадажа шадаа бэлэй. Мүнөө жэлдэшье энэ ажахынхид хамсыгаа шуугаад, баян ургасын түлөө оролдожо эхилбэ.

Тэжээлэй ургамалнууд мүнэхээшгэлтэй эзэлхээ. Зэдэйн, Сэлэнгийн, Кабанский ажахынууд шэмээтэ тэжээл ехээр ургуулха зорилготой.

Республикада тарилгын ажал түлэг дундаа.

Экономико**«АМТАДА» АТААРХАМААР БЭШЭ**

Гоё найхан саарлаар орёлгоотой шоколад заримдаа гашууншаг байдаг гээш. «Амта» гээн манай Республикаада мэдээжэ үйлэдбэри, газаанаа харааха, амжлалттай хүгжэнэ гэжэ нанагдааг байгаа. Тэдэ, энэ үйлэдбэридэ үүлэй үедэ зарим тэды бэрхшээлнүүд ушардаг болобо.

Нэгэдхээр, конфетэ шэхэр үйлэдбэрилдэг техничесэхэр хэрэгслийн хуушаржа, мунөө үеийн эрлиятэдэ харюусажа шадахая болинхой. Тиймээс ажалай бүтээсэн талаар, продукцион өөрьн үнэ сэнгийн талаар, заримдаа шанарай талаар бусад регионуудаа асаргадаан продукцидэ булигдажа эхилбэ. Жэшээлхэдэ, рес-публикин дэлгүүр, магазинуудаа «Амтын» конфетэнүүд багаар худалдагдажа, харин хямдээ сэнтэй ондоо газарай конфетэхээр худалдагдажа байна. Монгол орондо хэрбээс урдань «Амтын» продукции ехээр худалдажа абадагхаа, мүнөөтэндэ голтулэб Украинаан узгүүг конфетэ агадад боложо байна.

Украйны конфетын үнс сэнтэй манай продукци тэнсэнэгүй. Юубгэхдээ, тэндэхий өөрьн саахар элбэг, хямда ха юм. Тэрэшэлэн мунөө үеийн технологи нэйтэрүүлэн хадаа гаргаша багатай, найн шанартай продукци ехээр үйлэдбэрилжэ, хаа хаанагуй дэлгүүртээ эльгээн.

Харин манай «Амта» үүлэй үедэ үйлэдбэрийн хэмжээ бага болгожо байна. Шэнэ технологии зэбсэгжүүлгэдэ шэглүүлхэе мүнгийн дутаданаа. Байшиа онийн нэгэдэхий кварталда хараалгдаан 3 млн. тухэргийг олzonь одлодгоогүй. Хэрбээс нёднөдө табан харын туршада «Амта» дун хамтаа 28,7 млн. тухэргийн продукци үйлэдбэрилжээ наа, энэ жэлэй нэгэдэхий кварталда 17,5 млн. тухэргийн продукци гаргажа щадаан байна.

Энэ үйлэдбэрийн ажалшадай тоо үсөөржээ эхилбэ. Бага салин агадад болоходоо, үнинэйшье эндэ худалдажа байнаа мэргэжэлтэдэд худалдажа болоно ажал бэдэрдэг болонхой.

Хэзээдээ 700 гаран хүн «Амтада» ажаллаад байгаа хаа, мунөө эндэ табан зуугаад зон худалдээ. Үйлэдбэрийн шухалда участогуудаа мэргэжэлээр бэлэхдэлтэй зон дутаданаа гэжэ «Амтын» генералын директор Игорь Анучин мэдэрхэ баатай болоно.

Ажалшадайны салин, үнэхөөрөөшье, Республикин бусад предприятииуудай худалдамжийн салиннаа холо доогуур үндээ байна. Үйлэдбэрийн шухалда участогуудаа худалдэг мэргэжэлтэдэй харын салин дундаа зэрэгээр 5293 тухэриг болоно. Тэрэнь Республикин худалдамжийн дундаа зэрэгээр салиннаа 21 проценттээр бага, харин эдээ хоолой промышленностин худалдамжийн салиннаа 4,5 проценттээр бага гэжэ тоогодно. Хамнабарийн участогуудаа худалдамжийн салин бүришье бага юм байна.

«Амта» хадаа манай Республикаада мэдээжэ болонхи, социальнаа ехэүүргээтийн үйлэдбэри хадань, тэрэнэй хуби занаян Правительствын ханаа зобоноо.

Ушар тиймээс наяхана Президент Л.В.Потаповий дэргэдээ эмхидхэгдэнэх тусхай комиссии энэ үйлэдбэрийн байдалын шүүмжэлэн харажаа үзээд, ажалай түлбэрийн тарифы дээшлүүлжээ, худалдамжийн тогтоо хэмжээнүүдэе абаахыен «Амтын» хүтэлбэрилгэштэдэдурдхабаа.

ДАХИНАА ХҮДЭЛЖЭ ЭХИЛБЭ

Кабанский райондо оршодог Каменский (хуушанаар - Тимлюйн) завод цемент үйлэдбэрилгээр мани хизаартаа эгэн мантан предприятии гэжэ тоологодог һэмнэй. Тэдэ үүлэй арбаад жэлэй туршада энэ заводий эзэд оло дахин һэлгэгдэжэ, хүтэлбэрилгэшэ бүхэнийн өөрьн хараа бодол ондоо байж, үйлэдбэридэ онсо анхарал хандуулагдахая болёод, нёднөд завод юрдэөшье хаагдашоо бэлэй.

Зүгөөр барилга хаа хаанагуй үндэжэ, цемент шухалда хэрэгтэй болобо. Тиймээс бэлэн заводын ашаглахаа гэжэ «Сибирский цемент» гэхэн компани энэ үйлэдбэридэ 30 млн. тухэриг номолоод, цемент гаргажа эхилбэ. Майн эхинээ эндэ 10 мянган тонно цемент үйлэдбэрилгэдэбэ. Хоёр пеэшенийн хүснэдээ гүйсэд орходоо,араа бури 25 мянган тонно цемент үйлэдбэрилгэдэжэ байхаар хараалгдана.

Галай аюул гайтай

«Үдэр бури шахуу Улаан-Үдээдэ гал түймэрэй гай боложо байдаг», - гэжэ МЧС-ийгээдээрийн начальник Виктор Шавандин хэлэнэ. Түймэрэй аюултаа ушарнууд тушаа тодорхойгоор Госпожнадзорий управлениин начальник Василий Приеменко журналистнуудаа тусхайгаар хэлэжэ угзбээ. Байгша онай дүрбэн харын туршада Улаан-Үдээдэ 324 түймэр боложо, 4 гаран

миллион түхэригэй гай гарза тохөөдүүлаа. 19 хүн галда хосороо, табяад зон гэмтээ. Нёдоондонаа энэ үеийнхэдэ орходоо, түймэрэй тоо үсөөрөө, гэбэшье материалын гарзань угаа ехэ болоо.

Гал түймэрэй шалтагаанийн мэдээжэ, гэрээ дулаасуулхын тута олон айлнууд өөрьнгөө дархалан хэрэгслийнүүдэе үдэр, үүнигүй хэрэглэхэ зуураа тэрэнэ харуунагүйгөөр орхёд гарашана. Тэрэшэлэн электрэн дамжуулалын утаан олон ушарнуудаа хуушарбан дээрэхэ замыкани болоно. Городийн заха талаар модон гэрнүүд олор баригдажадаа, хоирондоо аюулгүй зийн тогчиногүй, бээ бээдээ дүтээр табигдана. Энэ гэрнүүд гол түлэб пеэшээр түлигдэнэ, олоний пеэшэнүүд аюулгүйн эрилтэдэ хароосанагүй.

Гэхэтэй хамтаа олон дачануудаа эзэдийн хаяжархинхай. Эзэгүй иимэ зуналан гэрнүүдээ зайтуул зон байржаад архидаа, гол дураараа хаа хаанагүй шатаанаа. Харюусалгагүй эд зон түймэрэй олон ушарнуудай зэмэтэн гэжэ хэлэхэ ёнотойбди. Арбаад ногтуушил галда хосорнон байна.

Үүлэй жэлнүүдэ баригдажаа үмсэн гэрнүүд ой мондоо дутэ. Мүн ээ энэйн тон аюултай.

Шулуун, дабхар гэрнүүдээшье түймэр болодог. Улаан-Үдээн иимэ байшангуудай олонхинь галай аюул хойшолуулха тусхай автоматическа системээр хангагдаагүй юм байна.

Арбаад дабхаргаа үшөөшье дээшэдабхарын байшангууд баригдажа эхилбэ. Карл Марксын иэрэмжээ бульвар дээрээ түхэрэн үндэр байшан үндэбээ. Иимэрхүү барилгануудай дээдээ дабхарындаа гэнэ түймэр болобол, гэшхүүр табиха иимэ утаа крантай пожарна автомашина Улаан-Үдээдэ угы юм байна. Гэшхүүрэйн эгэн утань 30 метр гэх гү, али арбадахи дабхарта арай шамай хүрэнэ.

Түймэр сарадаг албанай хүтэлбэрилгэшэд сошордомо мэдээсэл дамжуулба. «Үүлэй үедэ түймэр зориута шатаадаг зон олошорно. Хүршэнүүдэй хоорондын хёморолдоон, худалдаа-наймаанай арсалдаан гэхэ мэтэ зэрлиг аашаар гал хаялсан», - гэжэ Василий Приеменко хэлэхэ юм.

Ингээлэн байхаа ёнотой болонобди.

Наяар хүгээдэй лагерьнууд худалдажа эхилхэнэ. Тэндэ аюулгүй сахиха хэмжээнүүдэй абланаа.

Эдэ мэдээсэнүүдэе Николай НАМСАРАЕВ бэлдэбэ.

27 мая - Всероссийский День библиотек

ВЛЮБЛЕННЫЙ В ПРОФЕССИЮ ЧЕЛОВЕК

Есть в нашем коллективе, влюбленный в свою профессию человек, посвятивший библиотечному делу всю свою жизнь.

Это - Епанчинцева Елена Ивановна, которая работает в библиотеке НМЦ ГУО с 1992 года. Елена Ивановна работает в библиотеке со дня образования сначала учебно-методического, затем научно-методического центра. В момент организации центра фонд библиотеки составлял 200 единиц. За 12 лет работы в библиотеке Елена Ивановна увеличил фонд до 55 тыс. единиц. Ею накоплен достаточный газетный и журнальный фонд (60 наименований журналов и 28 наименований газет). Елена Ивановна выполняет большой объём работы, обслуживает 12000 читателей в год из всех образовательных учреждений города.

Богатый и разнообразный фонд библиотеки много лет со-действует развитию и распространению педагогической науки,

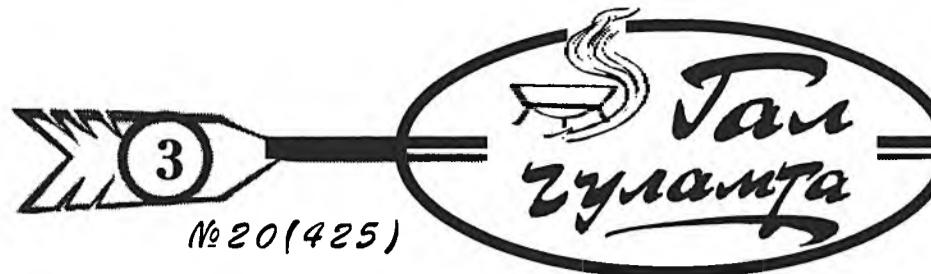
вносит свой неоценимый вклад в профессиональное образование, повышение квалификации учителей, педагогов дошкольных учреждений, учреждений дополнительного образования. Приви-

вает им вкус к самообразованию, приобщает к исследовательской деятельности, Фонд библиотеки активно используется работниками НМЦ, ГУО, другими структурами и ведомствами, удовлетворяя самые разнообразные запросы на нормативную литературу, учебно-методический комплекс для апробации и внедрения современных педагогических технологий, в помощь самообразованию и другим вопросам воспитания, образования и развития учащихся.

Еланчинцева Елена Ивановна пользуется заслуженным авторитетом в коллегии. Её отмечает высокий профессионализм и добросовестное отношение к работе. Неоднократно награждалась Почетными грамотами ГУО и денежными премиями.

Коллектив научно-методического центра ГУО поздравляет своего коллегу с профессиональным праздником и желает ей здоровья, счастья, благополучия в жизни.

И. МУРАТОВА,
специалист НМЦ ГУО.

№ 20 (425)

БУРЯД УНЭН

26.05.2005

№ 60 (21146)

Одхэрэг

НАВСТРЕЧУ ВЕСЕННЕМУ СЕВУ

РАЗМЫШЛЯЮ ПЛОДОРОДИИ ЗЕМЕЛЬ...

Уровень культуры земледелия и судьба будущего урожая в значительной степени определяются качеством выполненных полевых работ, в частности, обработки почвы.

1. Одним из основных агротехнических требований к качеству любого приема обработки почвы является своевременность его выполнения. Слишком раннее или запоздалое выполнение обработки может привести к плохому качеству работ, в конечном итоге, резко снизит урожай любой культуры. Предки наши определяли спелость почвы, взяв горсть земли, сжимали комок и роняли с уровня пояса, и если комок крошился на мелкие части, значит, можно заехать в поле для обработки.

2. Не допускать при обработке почвы огнеков (пропусков).

3. Плути должны быть хорошо отрегулированы к работе на ровной площадке, чтобы все корпуса или лемеха плугов обрабатывали землю на одинаковой глубине.

4. Плути должны быть полностью укомплектованы для качественной обработки почвы (предплужниками, боронами и т.д.).

5. Соблюдать установленную глубину обработки почвы. Ни в коем случае не выворачивать бесструктурный слой почвы наружу.

Высококачественная предсевная и предпосадочная обработка почвы предусматривает достаточное крошение обрабатываемого слоя, ровную поверхность поля, полное подрезание сорняков, отсутствие пожневных остатков при отвальной обработке почвы, хорошую обработку краев поля.

Всем известно, что после перестройки обработка земли ухудшилась. Среди механизаторов в некоторых хозяйствах наблюдается допущение некачественной обработки земли. Хотя все знают - какую силу и заботу приложишь к земле, такую же отдачу и получишь. Себя-то можно легко обмануть, а землю обмануть невозможно.

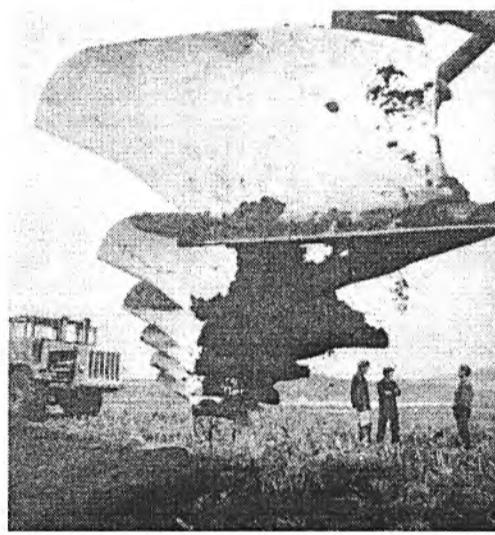
Например, возьмем основную обработку почвы - пахоту. Пахота является важнейшим приемом или основным приемом обработки почвы. Чем качественнее вспахано, тем лучше прорастают и развиваются растения, тем выше урожай, тем меньше требуется дополнительных обработок другими орудиями.

Как у нас на самом деле получается. Если поехать в летнее время по любому тракту от города, то на придорожных полях можете увидеть и убедиться, как некоторые механизаторы хозяйств обрабатывают землю не укомплектованными плугами с не отрегулированными на одну глубину вспашки корпусами.

После такой пахоты поверхность поля выглядит как после шестибалльного штурмующего моря. Неукомплектованность плугов обусловлена отсутствием таких важных элементов как предплужники, бороны, не говоря о дисковых ножах, позволяющих получить ровные и чистые стены борозд. Зачастую на плугах отсутствуют и полевые доски, в результате чего плуги идут не прямолинейно, а боком и пахота получается некачественной. Роль предплужников велика в борьбе с сорняками и вредителями. Располагаясь впереди основного корпуса плуга на рас-

стоянии 25-30 см, предплужники подрезают на глубине 10-12 см верхний слой почвы, где много осыпавшихся семян сорняков, личинок вредителей и растительных остатков, которые затем попадают на дно борозды основного корпуса плуга и глубоко заделываются землей основным корпусом плуга. Глубоко зарытые семена сорняков и личинки полностью погибают, будучи не в состоянии прорваться наверх через толщу почвы.

Также не положено обрабатывать почву без борон в агрегате. При этом количество борон за плугом должно быть столько, сколько позволяет охватить ширину вспаханного поля за один проход плуга. В действительности некоторые пахари, в лучшем

случае, прицепляют одну борону поперек, при этом пласти, поднятые плугом, проскаивают между зубьями борон нераздробленные и некрошенные. За лемехами плохо следят. Кончики лемехов могут быть погнуты, особенно во время пахоты ранней весной, когда земля под кучами соломы еще недостаточно оттаяла. Лезвия лемехов должны быть толщиной в пределах 1,5-2 мм, в противном случае значительно повышается сопротивление плуга, получается некачественная работа, что приводит к лишнему расходу горючего.

Вышеуказанные нарушения агротехники обработки полей стали возможными по следующим причинам:

1. Полное отсутствие контроля со стороны агрономов и руководителей хозяйств;

2. Полное отсутствие в хозяйстве агротехники в зимнее время по подъему плодородия почв и повышении урожайности с гектара сельскохозяйственных культур путем качественной обработки почвы;

3. Безразличное отношение руководителей и специалистов хозяйств к качеству выполненных работ и отсутствие стимулов в работе механизаторов;

4. Недобросовестное отношение к своей работе самих механизаторов. Таких людей можно назвать не землепашцами, а землепроходцами. Истинный хлебороб никогда не будет портить землю!

Когда я начал работать агрономом после окончания Иркутской средней школы по подготовке председателей колхозов в хозяйствах, в колхозах и совхозах механизаторы работали посменно, то есть круглогодично. Переименование проводилось: в семь утра и в семь вечера. На персмене присутствовали: агроном отделения, механик или бригадир тракторной бригады, учетчик и

сменный тракторист. Агроном по свежему следу проверяет качество выполненных работ за смену, учетчик измеряет, сколько он сделал за смену и измеряет расход горюче-смазочного материала, а механик или бригадир со сменщиком проверяют состояние техники. И по горячим следам, сразу же выпускали «молнию»: кто и как поработал прошедшие сутки на полевых работах, кто на сколько выполнил норму выработки, с каким качеством и сколько израсходовал горюче-смазочного материала.

Тогда за экономию ГСМ платили хорошо. Значит, впустую трактор долго не гудел. Это все в советское время.

Люди стремились работать добросовестно, быть в числе лучших тружеников. И рабочий класс всегда был в поле зрения у руководителей, специалистов и даже кто как работает знал вся деревня.

Прежде всего, нужны самозабвение, настойчивость и профессиональная гордость агронома. Порой просто обидно за технологов полей - они не только медленно внедряют научные рекомендации, но и зачастую не придерживаются даже элементарных правил агротехники, упрощая их до невозможности (выбрасывая предплужники, бороны и в неурожайно-

почему у соседей лучше, чем у нас при одинаковых климатических условиях? Надо организовать взаимосещение.

По радио часто слышу выступление руководителей и специалистов некоторых хозяйств, которые часто винят во всем только природу, то есть засуху.

Порою возникает мысль, неужели только засуха виновата в нашей неурожайности, повторяющейся из года в год?

Конечно, от засухи сильно страдают и гибнут сельскохозяйственные культуры, особенно на богарах. Почему некоторые хозяйства ежегодно остаются даже без собственных семян? Однако, есть немало хозяйств, которые в засушливые годы получают неплохие урожаи. Все зависит от культуры земледелия.

Следует хорошо подумать нам, труженикам Бурятии, как добиться, чтобы каждый рубль капитальных вложений, каждая дополнительная тонна удобрений в полной мере окупались ростом продукции полей, садов и ферм.

Повышение урожайности каждого гектара - одна из главнейших задач в земеделии Бурятии.

ИЗ ЧЕГО СКЛАДЫВАЕТСЯ УРОЖАЙНОСТЬ ПОЛЕЙ?

1. От грамотного, дальновидного и трудолюбивого агронома - настоящего технолога полей, у которого имеется хлеборобские мышления.

Он обязан осуществить:

Своевременную и качественную обработку полей на нужную глубину и без огнеков. Особенно при основной обработке полей - вспашки: паров, зяби и весеноспаши. А также при поверхностной обработке полей - культивации, лущении и бороновании.

Посевы проводить в агротехнические сроки с хорошим качеством - зерновых, зернобобовых, кормовых культур и картофеля на нужную глубину. Семена должны быть в хозяйстве кондиционные 1-2 класса и районированные. Строго выдерживать нормы высева семян на 1 га, рекомендованные нашими учеными и практиками для данной местности.

Строго соблюдать чередование культур в севообороте во избежании засорения посевов трудноотделимыми культурными растениями, например: пшеница по пшенице разных сортов, пшеницу по ячменю, овес по ржи и т.д.

Своевременный уход за посевами - борьба с сорняками и вредителями.

Своевременную и качественную уборку урожая с полей без потерь.

Организовать сплоченную и работоспособную бригаду на зернотоках.

Если надо, то организовать двухсменную работу, чтобы не терять ни одного килограмма зерна от порчи.

2. Но решающее зависит от самих хлеборобов, то есть от их умения и старания, и от их профессионализма.

Времена изменились, методы

хозяйствования, возможно, обновились, но в принципе в любое время земля ждет и жаждет хозяйствского ухода.

Какие бы перемены не произошли, нужно

строго соблюдать культуру земледелия.

Митрофан ГЕРГЕНОВ,

агроном, ветеран труда.

Матвей ОСОДОЕВ

ХАБАРАЙ ШЭНЖЭ

Хурай нахин
Хасарым ташаад,
Хайран нойрым харяаба.

Хабарай наран
Халуу шатаад,
Хонгор зүрхым халааба.

Ургэн талаар
Үрмэ татаад,
Үбсүү даран уярма.

Саан уяар
Салгидаад газаа,
Сагаан хөөбоор сахирма.

Дулаан хабар
Даляя дэбээд,
Аура асарба мандаа.

Мунгэн гуурнаар
Магтан бэшээд,
«Мэндээ!» - гэнэб шамдаа.

1970

Гунгаа ЧИМИТОВ

ТРАКТОР АГТАЯА ЭМЭЭЛЛЫТ!

Шэнэ табан жэлэймийн
Шэдитэ тусэб наихан лэ.
Хэн хүн бүхэнэймийн
Хээж ажал байхаа лэ.

Хүдөө нютагнай
Дунгяарнал -
Хүснээ эндэл хэшэггүйт.
Тала дайдамай уряалнал -
Трактор агтаяа эмээллэйт!

Комсомолшууд городдоо
Колхоздомны ерзэн лэ.
Коммунист ёнор зоригжон,
Холын тусэб табина лэ.

Хани басагад, таанадай
Хараа бодол мэдэнэбдэй...
Артелийн үргэн тарялан дээр
Ажаллахаяа ерэблэта.

Дүүрэн улаан шарайтай
Дүүхэйнэрые харыта.
Худэг морин-тракторай
Хүсэд эзээдийн ха юмта.

Эртын хабарай дохёогоор
Эдир залуу басагаднай
Эмнигүүдтээ мордobel -
Энэ жэлнай хэшэгтэй.

Орой намар болотор
Оншото ажал бусалха.
Үндэр баян хэшэгээ
Үргэн газарнай заяаха.

1972

26.05.2005

БУРЯД үНЭН

№60 (21146)

ОХИРИГ

4

ДЗИГЭЙ
ЧАЖЭС

№20 (425)

ЗАЯНАЙШ ОДОН

ХУРСААР ЯЛАРАГ ЛЭ!

Бэлгитэй залуу дуушан Эржена БАЗАРСАДАЕВАГАЙ зохёөхы ажал ябуулгын үдэшэ наяган Буряадай опера, баладэй академичесэ театртой ордон соо болобо. Түрүүшүн концертын «Танай одон намайе гэрэлтүүлий» гэжэ нэрлэгдэниний өөрын дүлгэ нүүдэлтэй юм. Ушарын гэбэл, тэрэ концерт-наадаяа эсэгтийнгээ гэрэлтэй наяган дурсахаада зориулсан байгаа.

...Эржена Базарсадаевагай зохёөлой ажалай зам амжалтай наянаар эхилэнхэй. Суута дуушан - бас будуун хоолойтой СССР-эй арадай артист Ким Иванович Базарсадаевий булагэдээр тэрэ түрээн юм. Аялага хүгжэм тухай, театр тухай, зүжигүүд тухай хөөрөдлөөнүүд бага балшар наананаан тэрэниие хүрэлжэ байгаа. Саяан ахань дуу хүгжэмдэ нураа. Хүдөө ажакын институт дүүр-

тараинь хуудаа ирахадаа хэлэбэ. Концертын түрүүшүн хубидаа дэлхэйн болон ордой классикийн зохёөлнууд, итальян композиторуудай дуунууда гүйсэдхэгдээ. Эржена Базарсадаева суута итальян композитор Джузеппе Вердиин «Дон Карлос» гэжэ опероноо Эбеллиин ариин уягтагай наяканар, уран нугалбаритайгаар гүйсэдхэжэ, танхим соо сутларагша-

гээд, хүгжэмий училишида нуружа, абынгаа нураан Ленинградай консерватори түгэсхөөд, мүнөө Санкт-Петербургийн сэргэгэй ансамблийн дуушан юм. Бас хоолойтой. Серафима Даниловна эжинь врач-фониатр байнаар дээрэнээ дуушадаа хоолойн хүбшэргэйн нуларагын ушар шалтагаануудые элирүүлээд, тэдэниие эмшэлхэ онол аргануудые зохёодог юн. Басагахан иимэ оршон байдалдаа урган үндыхэдэе, бурханай табисуураар дуушан болохо хуби заяатай байгаа бишүү.

Тэд хүн бүхэн юрэ дуушан болошодогтуй гээшээ. Эсэгтийн үдэр бүри ямарараа ажалхавые хараадаа баа даа. Тийгээж басагай наягаа мэргэжэлээ шээхэдэн, Ким Иванович ехэ нүлөө үзүүлээ юн. Энэ талаар харгы замын орёо хүшэр байбаа. Улаан-Үдэн хүгжэмий училишида нуружа, хоорой дирижерий, дуунай таңагуудые дүүргээд Нижегородской консерваторидаа нурахая оробо. Оюун бэлгитэй багшанар - Россин Федерацийн арадай артист-нууд Н.К.Петрова - училишида, А.С.Провилов консерваторио тэрээндээ багшалдан юм.

Меццо-сопрано хоолойтой залуу дуушан Эржена Базарсадаева арбан жэл соо түрэл театртаа хүдэлхэдэе, өөрын нюуртай, өөрын хараа бодолтой, өөрын тухэл маягтай, өөрын харгашадаа болоо. Тэрэ зохёөхы ажал ябуулгадаа амжалта туйланы-найнгаа тулөө «Буряад Республикин габьяатаа артистка», «Агын тойрогой соёлыг габьяатаа хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн үндэр нэрээ зэрэгнүүдэд хүртэнхэй, Ахасаран Линхвойной нээрэмжтэй IV уласхороондын конкурсын лауреат болонхой гэжэ үдэшийн хүтэлэн Буряадай опера, баладэй академичесэ театртой ахамад хормейстер, Россин искусстваа габьяатаа ажал ябуулгашаа Б.А.Ким нам-

дай зүгнэе нэрьеэмэ алга ташалгар угтагдаба.

М.Мусоргскийн «Хованщина» гэжэ түүхээгээ хэх зүжигнээ үзэл үзэлгын сценэе залуу дуушан шадамар бэрхээр дуулахадаа, драматическая бэлгиг шадабаритай байнаа харууллаа.

Ага нютагхаа айлшиар буугшад - АБАО-гой Захиргаанай соёлыг талаар хороонд түрүүлэгэш Рыгзын Цыренович Цыдендоржиев, Агын аймагай захиргаанай хүтэлбэрилэгшын нэгдэхи орлогшо Жаргал Владимирович Жапов, Дулдартын аймагай захиргаанай соёлыг талаар даагша Любсан Дашигийнчай Дашигийнчай гэгшэд тайландаа уригдажа, Агын тойрогой Захиргаанай үмэнэнхэе, хүтэлбэрилэгшэ Баяр Баясхаланович Жамсуевай зүгнэе, мун өөндөнгөө зүгнэе нютагайнаа дуушаа басагые гүн сэдыхэлнээ халуунаар амаршалаад, нэрьеэмэ алга ташалган доро баярай бэшэгүүдэе, гарай бэлэгүүдэе баруулбад.

Удаан Римский-Корсаковой «Хаанай бэри» гэжэ оперын хэнэгтэй Эржена Базарсадаева Баяр Цыденжапов хоёр наадаба.

Республикин Соёлыг министерствын искуствын таңагые даагша Любовь Цыреновна Истаева тайлан дээрэ гаража,

бэлгитэй залуу дуушание үнэн зүрхэнхээ амаршалхаа зуураа, үшнээгээ хамалта туйлахыен хүснэгэн байгаа.

Оперно театртой түрүү бэрхэд дуушад энэ концертэд хабаадаба. Буряадай габьяатаа артистнууд Дамба Занданов «Риголеттэнэ» Герцогий ариин, Туяна Дамдинжапова Вердиин «Болеро» гүйсэдхээн байха юм. Бородинай «Игорь тайжанаа» Кончаковна болон Игоревичий сценэхээ хэнэгтэй Эржена Базарсадаева Дамба Занданов хоёр гоё наяканар дуулахаа, сутларагшадаа бэлэг барiba.

Ага нютагхаа айлшидээ түрүүлэгшэ, уласхороондын классай спортын мастер Жамса Жалсанович Лхамажапов тайландаа гаража, сольно концерт табижга байнаар нютагайнаа басаганай хүндэлэлдээ Улаан-Үдээд ажануудаг агынхидай зүгнэе сэдыхэлжай наякан үгэхээд, баглаа сэсэг, гарай бэлэг баруулсан байха юм.

Саашадаа Э.Базарсадаева венгер композитор Ференц Листийн зохёөн канционе, Ка-

миль Сен-Сансын «Самсон ба Далила» гэжэ эртэ урдын Библиин ульгэр домогдоо ухдайтай опероноо Далилын ариин, К.Молчановай «Эндэ үүрэй толон номгон» гэжэ опероноо Женъкын романсы, Франц Шубертын серенадые онсоөөрь маягтайгаар, нүр жабхалантайгаар, номгон даруугаар, омог соглөеноор, уянгата наяканар гүйсэдхэжэ, зүжигнээ зүжигтэй, дуунхаа дуундаа уран бэлгийнгээ ургажа байные харууллаа.

Россин болон Буряадай арадай артистнууд Вячеслав Бальжинимаев Максим Раднаев хоёр тайлан дээрэ гаража, Эрженын аба Ким Ивановичтай хэдэн арбан жэл соо хамта хүдэлнээн тухайдаа дурсан хөөрөөд, балшар бага наананаан маанадай наин мэдэхэ Эржентээс мүнөө сугтаа хүдэлжэ байнаа баяртайбди, тиинаа саашадаа угайнгаа алдар солье үндэр дээрэ үргэжэ ябахыен басаган дүүхэдээ хүснэгээ.

Буряадай Буддын шажантай Заншалта Сангхын дидхамба лама, Россин хасаг сэргэй генерал-лейтенант Матвей Рабданович Чойбонов угэхээдээ, Эрженын эсэгэ Ким Ивановичай, эхэ Серафима Даниловнагай хүндэлэлдээ сэдыхэлэй

найхан угэнүүдээ зориуллаа зуураа, абын нангийн дурсахаадаа үреэл табяад, дуушаа басагаанд сэнхир хадаг, гарай бэлэг, эжидэн сагаан хадаг бааруулхадан, танхим соогуур альга ташалган иээрбэ.

Забнарлалай урдаа тээ республикин арадай артист Баатар Будаев «Елбэрэй хатанхаа» Германэй ариозые дуулаа. Дж. Вердиин «Трубадур» гэжэ опероноо Азученын ари хадаа Эржена Базарсадаевагай эгээл дурдтай партинуудадаа иэгээниин юм. Энэ партиингаа түлөө тэрэ «Жээлэй эрхим дуун» гэхэн дипломдо хүртөө нэн. Мүнөөшье Эржена тус ариин уян нугалбаритайгаар гүйсэдхэбэ.

Энэ үдэшны хоёрдохи хубидаа буряад, монгол, итальян дууныд зэдэлбэ.

Эржена Базарсадаева манай театраа хүдэлдэг залуу монгол дуушан Намхайн Мүнхэ-Зула хоёр С.Манжигеевий «Эжмыни», Ю.Ирдынеевий «Бү мартаар», А.Андреевий «Инаг дураяа гамицарай», монгол композиторуудаа Дамдинжавай «Нааран тугас», Шаравай «Эхээсэг хоёр минь» гэжэ дуунуудые уянгатай наяканар дуулахаа, сутларагшадаа сэдыхэл ханаагаа баритон хоолойтой монгол дуушан Ж.Бизегэй «Кармен» опероноо купледүүдэе омог дорюунаар, жабхалан түгэсээр гүйсэдхэбэ.

Дамба Занданов Баатар Будаев хоёр итальян композитор Капуагай «Минии нарахан» гэжэ дууе ямар согтойгоор, ошо бадармаар дуулахыен харанайтай!

Санкт-Петербургын Мариинскаа театрай суута дуушан, Россин габьяатаа артистка Валентина Цыдыповын Дж. Пуччининий «Чио-Чио-сан» гэжэ оперын гол партии гүйсэдхэжэ, дүү нүхэртөө бэлэг барихадаа, олон удаан жэлнүүдэг тайланай одон боложо, хурсаар толоржо ябахыен үреэгээ.

«Манай Эржена хадаа өөрьн хараа бодолтой, шууд сэхэ, наананаа табидагтуй зантай, айхбартар ажалша хүн юм. Өөрөө хабаадаагүйшье хаа, төвтэй тааралт, өөртөө ашатай түнхэтай яруумз абадаг байнаанийн найшалттай, тиймэнээ залуу дуушандадаа уран бэлигэйнгээ орьёл өөдэ омог дорюунаар дабшахыен хүснэгбэ», - гэжэ энэ үдэшье хүтэлэн Борис Анатольевич түгэсэхэдээ хэлбэ.

Залуу дуушаа басагамай бэлгиг шадабарыа мулижэ, саашадаа бури үндэр дабаануудые гаталхаа байнаандай найдамаар. Заянайш одон хурсаар яларах гэжэ үреэнбэдэй!

Бата-Мунхэ ЖИГЖИТОВ, Россин соёлыг габьяатаа хүдэлмэрилэгшэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Э. Базарсадаева Н.Мүнхэ-Зула хоёр; Агаанаа айлшиар буугшад Эрженын эсэгэ Ким Ивановичай, эхэ Серафима Даниловнагай хүндэлэлдээ сэдыхэлэй

«ТҮРҮҮШИН БОРОО»
в Кижинге

Впервые в истории бурятской эстрады вышел в свет компакт-диск МР-3, включивший все лучшие песни из репертуара группы «Үетэн».

Работа над созданием диска дала возможность вернуться ребят в то «прекрасное далёко», когда неистребимое желание творить у них зарождалось с живого звука. Это стоит дорого в душе каждого из них. И очень отрадно, что пропаганда бурятской эстрадной песни начиналась именно с аудиокассет легендарного «Үетэн».

И этот вечер-концерт познакомил с авторским проектом, который включает два аудиоальбома и два компакт-диска руководителя группы «Үетэн» Баяра Шойдокова «Зүүдэм соомниш эрьешдээ», «Түрүүшийн бороо», куда вошли его лучшие и новые песни на стихи Г.Дашбабырова, Д.Узлытуева, Г.Чимитова, А.Доржогутабай, В.Тутдэмэй, А.Аюрганчана, Д.Дамбаана, Б.Баянтуева, П.Дамдинжапова, П.Дондогой.

Компакт-диск собрал лучшие голоса кижингинской долины: заслуженного артиста Бурятии Эрдэнэ Батсух, лауреата конкурса «Лучшая песня года» Ринчин Бурхана, лауреата конкурса имени Н.Дамиранова Б.Дамблева, заслуженного работника культуры РБ Б.Дамдиновой, лауреата эстрадного фестиваля «Белый месец» А.Санжиева, дипломанта Всероссийского конкурса «Голоса XXI века» Б.Лайдаповой, Т.Нимбуевой, С.Шойнжонова, Адисы и Гесера Шойдоковых, лауреата фестиваля «Зурхэнэй дуун» А.Баяндуевой, автора и исполнителя В.Часовитгина, лауреата конкурса «Алтан мүшэдүү» Б.Балданова.

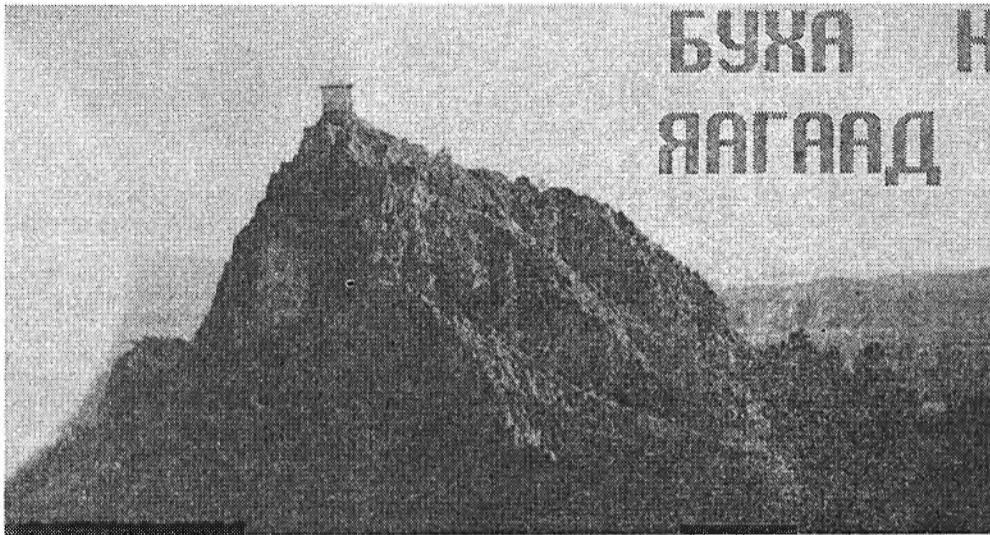
Также в концерте принимали участие гости из проектов Баяра Шойдокова «Зүрхэнэй дуун» и «Алтан хараастай» Алдана Жалсанов, Венера Гармадаева, Санжима Санжаева, Оюна Доржиева, Байр Данзанов, Алексей Михайлов, и своим мастерством в исполнении горлового пения в сопровождении морин-хура горячих аплодисментов удостоился молодой музыкант Амгалан Санжизапов и также тепло и восторженно встретили кижингинцы приезд дочери Э.Батсух - Цыренхам.

Этот альбом, куда вошли лучшие песни, конечно же, посвящен всем поклонникам группы «Үетэн», внимательно следящих за ее творчеством уже на протяжении 30 лет (который отмечается в будущем году). МР-3 очень удобный формат - в этом скоро убедятся слушатели. Ноные компакт-диски, аудио-кассеты приобретайте в музыкальных киосках г. Улан-Удэ.

Бэлгима ОРБОДОЕВА.

«Буряад үнэн» - «Дүхэрэгтэ» толилогдононой нүүлээр

БУХА НОЁНИЕ ЗАХААМИНДА ЯАГААД ТАХИДАГ БАЙГААБ?

Амар сайн, Ардан Лопсонович! Танай «Буха ноён и этногенез буряя» хэмээхье мартааны 24-нэй «Дүхэрэгтэ» уншахада, ехэн онирхолтой байба.

Би пенсионер, 67-тойб. Захааминай Бүргэ нууринай Хамнинин Зүүн-Нута гэжэ газартагаа (даачашуу) байдагби.

Энэ гэхэцэлэн, Танда юрэл дуулгаха гэбэл, залуу ябахадаа, шотагайгаа ахаа захатай - Бодин Гомбо гэжэ үргэн бийе хүнэй Бухын сэргээм үргэхьень узэхэн байна. 70-аад онуудай эхээр һэн ха. Энэ үргэн миний баабайе нагасалдан байгаа юм.

Онониние отолоо бэлэйш,
Иэлэнгтийн (Сээлэнгэ) нээгээлээ бэлэйш,
Тамчын талаар тангараа бэлэйш,
Борьбоороо буряадаа бэлэйш...

Зэдэн Борьбоодо Бухын буряадаан гэжэ элхэн добонууд бий гэдэг.

Үргэн Зэдые үтсөө бэлэйш,

Үхэр Шулуундаа унхаже бэлэйш,

Шүргээдэнхиний бэлэйш даа.

Шэбэр шэбэр шээцэрээ

Шэнгэн хушаа ургуулаад,

Хүлэр алтан Мундагын

Орой дээгүүр дугысаад...

Сэхир голой эхинээ шахуу оршодог Орон-

годийн һарьдагууд соо Бухын һарьдаг бай-

даг. Тэрэ Танай башгэн «Буха шулуун» гээ-

шэ бээз гэжэ ойлгоног.

Хамни голой адагта тубхинэн ажаа-хуујан (муноөнэй Бүргын) Бүрингүүд аймагай угсаатан анхармаар нэгэг заншалтай юм. Тээдээр нюотагайгаа обоо, уулые тахихадаа, Буха Ноёниие тахилсадаг. Даллагадаа табигдаан эдээ хоолойнгоо баруун талада нэгэг табаг бэлээж, архи, үү, хониной далаа, хабирга (хабна), шэхэр-бообо, сагаан эдээ, үрмэ, зөвхэй табидаг.

Обоо тахилганай дүүрэхэдээ, энэ табаг эдээгээ абаад, З эрх хүн баруун хойшиоо Бухын сан табихаа гэжэ ошодог. Лама, хубараг хүн байгаа хаа, ошододог. Энээндие «Бухада ошохо» гэжэ хэлэдэг.

ХХ зуун жэлээгээ бии болонон тахилганууд дээрэ - ламань: «Баруун хойшиоо харгыт, хонхиин дугаар үргэлтийн», - гээдээ, сэргж ушигадаг, хуушан монголоор башгэнэн, гар башгээж сэргжээныен нюотагай үргэдүүд ажажаа ябадаг, мүнхөнэй буряд (кириллицээ) дээрэ бэшүүдэдэг.

Үм-Маа-Хум! (турбантаа үгэлхэ).

Арам-ям Үм-Маа-Хум!

Түнхэн, Туран, Хоймор, Тооро,

Хүлэр алтан Мундагын,

Эрхүү мүрэн, Байгал далай.

УУЛА

Уураг тархяараа ойлгожо ядаха
юумэн
Ууган дэлхэй дээрэ үгы мэтээр
нанагдана.
Уулын дабаан дээрэ уухилан ядуу
нуунаа
Уушкан соохоо үүүлшины амин
алдууршаадал гэнэ.

Аяар доро - гол газар, айл сэлээн,
Агаар эндэ сэлмэг - тэнгэрийн
нээлдэн...
Атаяа мүхөөн үндэр дээрэ байхагүй
мэтээр
Одоо мүнөө үхижүүн янзаар
этигэхээр...

Үшөө дээрэш - байса, шулуун,
нарьдаг.
Үүлэн тэндэ түрэн үхэрэй шинээн
мананхаа.
Бурхад гансал тэндэ, тэхэ баал
ябадаг -
Багжагар эбэрэйн үзүүртэ зулын
бадархын харахаар.

Тэнгэриин нюдье тэхэ хадхахаар
шухатарбан
Тэршээ дошхон саг хэээдэшье

Буха-Ноён жавшагжав,
Будан хатан юмшигтма
Сэргжом дамба-а дүйвэллүү.

Эрхүү дээрээ эээрхээ
Энэс сагаан Ноёнхой
Сэргжом дамба-а дүйвэллүү.

Ангара дээрээ атархаяа
Ама сагаан Ноёнхой
Сэргжом дамба-а дүйвэллүү.

Тооро дылаа ванжкарвии
Тульба сагаан Ноёнхой
Сэргжом дамба-а дүйвэллүү.

Хада дылаа ванжкарвии
Хамаг олон-аа Ноёнхой
Сэргжом дамба-а дүйвэллүү.

Ойхон дылаа ванжкарвии
Олон-аа түрүү Ноёнхой
Сэргжом дамба-а дүйвэллүү.

Орон дылаа ванжкарвии
Орон-аа түрүү Ноёнхой
Сэргжом дамба-а дүйвэллүү.

Умара бузы дүйвэллүү.
Манрак бузы дүйвэллүү.
Шажан бузы дүйвэллүү.

Аран аран сүү най сүү сэг!
Бусад нуурин, тохонуудтаа манай

бургээрхин шэнги Буха тахидаг гү - мэдэнгүйб. Нуртада Дулаан Хаанай тайлга дээрэ Буха Ноёнай тайлга тайжа, бөөнэрэнь дайрагдаадаа, Буха болоод лэ бүдүүн улаан шэнзинэн модёё шүргээхэдэн, тэрэн найтажаа, гүйбажа байдаг юм гэжэ дуулаа һэн хай.

Санагын дасанхаа холо бэшэ «Ринчин Хаан» гэжэ обоо тахидаг. Тэндэ Ринчин Хаанай хүргэдээрэн ехэ зиндаатаа лама (арья) дүрөөр бүтээхэн, доронь зохоржо байнаан Хүйлэн Хүхэ бухын зураг байдаг. Эндэ тахихадаа, ламань номоо уншажа үүдаг, нүгээ таладаа бөөнь бэлээжэ, сэргжээ үргэжэ байдаг юм гэдэг. Мун Бортог нууринай зон Буха Ноёнай обоо тахидаг, түүнхээ гадуур айлнууд гэргээ Бухын сан табиулаа байдаг.

Үшөө нэгэдэг домог. Колхоз болоноо урид Захааминай нюотагуудтаа ехэз ган болонон гээдэг. Дасангуудай ламанар, бөөнэр, Монголийн ехэшүүд бордоо оруулжа шадабагүй. Үүлэнэй гараадаа, хара налхин буужа намнадаг бай-

блээй...
Энэрхы сэдьхэлые уйгааг болгохоор
забдаан
Элеэшэлэн гэтээшэд, энгэр сэлээшэд
бии блээй...

Хаан шэрээе үндэр гэжэ тоолохаа,
тоологты -
Хабсагайн орой замбуулиний гүн руу
үндэлээнэ.

Алта мүнгэ, алдар солье эдлэхээ хаяа,
эдлэгты -
Ариуюхан сэсэг шулуун дээрэ
үндэхэнэ.

Дэлхэйн таабариие сүм таажархёөб
гэжэ
Гэгээн нэгэнэй айладажархийн мэтэ.
Гэшхээд үнгэрхэн мур дээрэмнай

гэнтэ
Гэрээд үгэмнай алтан хэбээр
аржышаан мэтэ.
Түмэн жэлдэ алтан энэ хэб

Түгдэршэгүй хабсагайн энгэртэ
бүшье толотог...

Тэнгэри тээшэ тэгүүлэн уулын нэгэ
ташаланда

Тэнсүүрие олон тогтоон үемни
өөртэмнил бу мартагдаг!

ба. Үна гол хатажа, адуу мал үхэжэ эхилбэ.
Удангүй одоошие үзэн арга оддоо һэн. Ни-

тагай нэгэ үбгэн Бухын сан табижа, хара налхин угы болоод, Байгаль алайнаа үүлэн гаража, 3 хоног бороо оронон гэдэг.

Мун 1970-аад ондоо гаралтан Утаата-Далайхайн үбтээдээв абаажа, Уржанов Андрей Да-шадылыкович гэжэ Санагын нургуулчин директор (мунөө пенсионер) байнаан хүнэй оршуулсан нэгэ сэргжэм Танда эльгээнэб. Та эрдэм ухайнайгээ ажалдаа, шэнжээлгээдээ хэрэглэжэ магад болох гут, хүлисгэты. Иймэ шинжэлэгээ ажалдатнай али бүгэдэн амжалтаа хүснэгэб.

Владыки Восточной красной скалы,
Улан-Морин-найон со спутниками!
Отведайте наше приношение -
золотистый напиток,
Да умилостивьте высших,
и уважьте низших,
И осуществите с пользой все (наши)
помыслы.

Вечнозеленый Тори, южный Бургэ,
Улан-нур, Бодлог, семь озер,
Владыки воды, владыки земли и
владыки лесов,

ПЛАДУУВАЙ зура

Сэргжэм РИНЧЕН-ХАНУ

Саяны и гора Ринчен,
Байкал, Иркут и Тунка,
Юл-лаха, Ши-баг и Ринчен-хан,
Грозный небожитель Мрачен-Помбра

Со свитой!

Отведайте наше приношение -
золотистый напиток,

Да умилостивьте высших и
уважьте низших,

И осуществите с пользой все (наши)
помыслы.

Хум!
(Те), кто находится на четырех
сторонах «Сумера»,

Как ступа-субурган коварных лусов
у западной горы.

Северный великий небожитель
Баян-хайрахан,

Царь-владыки земли Востока Шидулжан,

Весьма прославленный восточный
субурган.

Великий небожитель южной
стороны Батар-хан.

Все владыки стран, как Северный и
Южный Хангай.

Сун, бур, хор и сог.

Небожители, найдаки, шидаки - все,

Примите сей дар - золотистый напиток,

Достигший тысячи соков и ста вкусов
В объемистом сосуде, сделанном из

драгоценного металла.

Примечание к переводу
'По-бурятски называется Мундагар, по-

тому в тибетском тексте (von-car-ka)

Гора эта расположена на берегу Иркутска,

у самых восточных Саян, недалеко от улуса

Далхай, считается местопребыванием Буха-

Ноёна.

Аюр-Зана ТУДУНОВ:

Ехэл найдакан үхин уйлаа дуулааше
бээз...

найдаки ирэвниен наанаандыа
хадуугаашье бээз саг,

найдаки ирэвниен наамгаандыа
мартаашье бээз зон.

Орай дээрэн орай үүни уяянааше
бээз сог,

Огторгойн зулайнаа ошотон
буунааше бээз одон.

Галта морёор хажуутаарын соёрон
гаранаб шуудам...

Газарай хүйнэн мэтээр тобойнон
МОН хаан уулам...

Гэнтэ ойндомни үнэн ирэвни
тодорходол гэнэ,

Гэрэлтэ шунаан гэнжэтэн шэнээр
бурилдэн...

найдаки ирэвниен, наруул у

26.05.2005

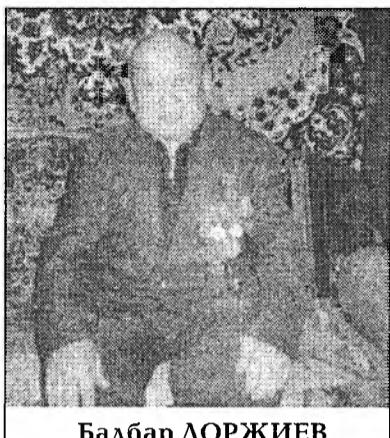
БУРГАД ГҮНЭ

№ 60 (21146)

Дүхэргүй**К 60-летию Великой Победы**

6

№ 20 (425)

Балбар ДОРЖИЕВ

Доржиев Балбар Жимбейевич родился в селе Намак Джидинского района в 1924 году. Началась Великая Отечественная война. 18 августа 1942 года Балбар Жимбейевич был призван в армию вместе с односельчанами Дабаевым Дамбом и Барбуевым Балданом. Многих отправили на Запад, на фронт, а их в Кяхтинскую погранзаставу.

Он вспоминает: «Вот здесь-то я встретился, познакомился, подружился с Гармаевым Г.А. Это был возмужалый, молодой человек 27 лет и уже познавший запах пороха...

Мы оказались в одном 51 погранотряде. Это все происходило весной 1943 года.

А в 1944 году нас всех отправили на Запад. Нас было много парней из Селенгинского, Кяхтинского, Джидинского районов.

В Чите был сформирован центральный Забайкальский военный округ, туда же и входила наша погранзастава.

Наступления на Запад уже начались. Бояшли в Смоленске.

И так, второй Белорусский фронт под командованием маршала Рокоссовского продвигался все дальше. А мы остались в Брестской крепости. Границы закрыли. Эта застава приняла на себя самый первый, главный удар в июне 1941 года. Немцы целых полтора или два месяца воевали. Подумать только, как стойко стояли солдаты!

Расскажу немного о Брестской крепости. Как бы там ни было, Брестская крепость держалась. Мы с Гармажапом Аюровичем были как братья, все же с одного района. Вместе дошли до Бреста. Каждый кусок хлеба делили пополам. А какие были мечты! Вот вернувшись в свою Бурятию, дети у нас будут... У них будет совсем другая жизнь. Мы постаемся сделать все, чтобы им было легче... Таким образом, мы встретили там долгожданный День Победы. А для нас все еще война продолжается. Застава и есть застава.

В июле 1945 года, в разгар лета, когда все цветет, возобновляется, обещает лучшую жизнь. А так Гармажап Аюрович никогда не жаловался на здоровье. Но раны, полученные еще в Финляндии, до начала ВОВ, невольно, может и не вовремя, открылись. Попло обострение... и перестало биться сердце моего друга. Эта была одна из самых горьких потерь. Что делать?

Похоронили мы его часть по чести, как настоящего Героя Советского Союза. Мне дали слово, чтобы выступили у его изголовья. Были сказаны самые искренние слова о друге, что навсегда останется в нашей памяти.

Первым выступил полковник Шестов. Это наш начальник политотряда. Всю войну мы с ним прошли. Он с нами из Бурятии уехал, всегда опекал нас, очень хорошо относился к землякам-сослуживцам. Он, как человек очень справедливый, с большим уважением относился к нам, подчиненным. Там, на Западе, он получил звание полковника. Это был уже немолодой человек и там же вышел на пенсию.

Мне было просто вдвойне приятно, что с нами вместе рука об руку несет свою службу Герой Советского Союза в звании старшего лейтенанта. До начала войны он работал в милиции, имел шесть классов образования школы крестьянской молодежи. Это в то время шесть-семь классов - это всё равно, что в наше время иметь среднее образование».

Балбар Жимбейевич командовал отделением. С виду он неторопливый, но зато основательный, прежде чем сказать что-то, хорошо взвесит, подумает и четко, ясно выскажет. Его направляли в Ленинградское военное училище, но дома ждали, были недовольны, хотели, чтобы он вернулся домой. А дома все равно есть, чем заняться.

Расскажите, пожалуйста, где и когда вы узнали, что насталась война?

- Было теплое лето, мы, стар и млад, работали на сенокосе. Всех нас собирали и сказали, что мирная жизнь нарушена. Нача-

лась война. Всех, кто был старше нас, забрали на фронт, а нам пришлось трудиться еще больше и больше.

- Мы знаем, что Вас призвали 18 августа 1942 г. Среди всех собравшихся в учебном полку кто Вам наиболее близок?

- Ближе всех, наверное, первый Герой Советского Союза Гармаев Гармажап Аюрович, так как мы

ДВА ВОИНА, ДВЕ СУДЬБЫ

с ним учились в ШКМ (школа крестьянской молодежи) близ села Гэгэтуй, в местности Хошон. Здесь учились ребята со всех деревень нашего района.

- Кто вас поддерживал в самые трудные минуты?

- Когда наш Забайкальский пограничный отряд отправили охранять западную границу, нас всегда поддерживал начальник политотряда подполковник Шестов.

- Самые незабываемые страницы вашей жизни из военных лет?

- Охрана государственной границы, особенно оборона Брестской крепости. Вместе с первым Героем Бурятии Гармажапом Аюровичем Гармаевым прошли целых три года войны, он же был старше нас, всегда поддерживал боевой дух. Служба у нас была очень напряженной, требовала большой организованности и дисциплины.

- Что еще можете рассказать о своем земляке Гармаеве Гармажапе Аюровиче?

- Уже наступил победный 1945 год. Здоровье у него заметно пользовалось: давали знать о себе раненые, полученные в Финской войне. Уже вышел Указ о демобилизации тех, кто постарше нас. Летом находился в госпитале, а в конце июня его сердце перестало биться. Похоронили его в Брестской крепости.

- Самый счастливый день в Бресте?

- Это было 9 мая 1945 года. Праздновали, как подобает. Салют дали вечером. На Брестской крепости сидели долго, вспоминали всех тех, кого мы потеряли... поздравляли друг друга.

- А после демобилизации как помните День Победы?

- Каждый год отмечаем, нас поздравляют. Как же нас было много когда-то. Более двухсот ветеранов: с Булька, Баяна, Гэгэтуй и Малого Нарына, а сейчас у нас в Гэгэтуй всего семь человек.

- А не скажете ли Вы, тогда в Ленинградской блокаде находились ли наши джидинцы в действующих войсках?

- Да, находились, в частности, это - Сосоров Нимбу, с 1912 года рождения, уроженец села Цагатуй, высоколочтенный лама, пользовавшийся большим авторитетом и уважением, получил орден Славы I, II степеней. Его сердце перестало биться где-то в 1977 году. А орден Славы III степени уже отправили после.

- Чем Вы занимаетесь в свободное время?

- Не сидится просто так, по хозяйству вот помогаю, то шить - хозяйке Дулме Гончиковне, ветерану тыла, она до сих пор шьет и помогает дацану.

- Спасибо большое за интервью,

Пусть идет за годом год.

Ведь правильно поёт

Вахтанг:

«Мои года - мое богатство! Желаем в день Победы

добра, семейных радостей и счастья.

Мы верим в то, что жизнь добра, А это - главное богатство!

И дальше вспоминает:

«А вообще-то как будто война не закончилась... Бандеровцы все еще давали знать о себе (они ведь были против Советской власти), ужасные националисты. Нападали на заставу, могли брать подкрепление у немцев».

Таким образом, пришлось служить до 1948 года, затем был направлен в Иранскую границу, где служил еще один год. Всегда со мной был рядом полковник Шестов. Он сказал: «Нас остались всего десятки, еще хочу, чтобы посмотрели другие страны». Иран, Афганистан, Турция и так далее. В 1949 году вернулся в родную Бурятию, в свой родной колхоз. У некоторых односельчан, вернувшихся с войны, уже родились послевоенные дети...

В колхозе начал работать сначала техником-строителем, в течение многих лет еще получил профессию и работал 4 года за готовителем. На заседаниях решали меня назначать завхозом школы.

Вышел на пенсию, но и здесь не сиделось без дела.

Начиная с 1985 года ездил по всем селам района, собирая подношения в дацан и увозил в Иволгу.

А потом был решен вопрос о строительстве нового дацана, приходилось опять ездить и собирать средства на строительство. Не только я один, но и еще лама Банзаракаев Самбу.

Начинали с Алцака, Торея, доехали до Бочия, станции Джида, Дырестуй и так далее.

Привезли с Барата дуган для начала дацана. Нас теперь стало еще больше: председатель Балбар Жимбейевич, бухгалтер, члены общины, итого где-то 10 человек.

В Петропавловске в банке открыли счет, в городе приобрели печать. Таким образом, стали самостоятельной организацией - Гэгэтуйской буддийской общины.

Попросили составить проект на строительство настоящего дацана и начали строить где-то в 1988 году. В 1990 году было построено первое здание дацана, а в 2002 году - Медико-астрологический центр Мамба-дацан «Дамба-Брайбулинг».

А также я хотел бы рассказать еще об одном ветеране войны. **Норбоев Даши-Доржи Ванчинович** родился в 1926 году. Так же, как и Балбар Жимбейевич, учился в ШКМ. Он вспоминает: «Каждый колхоз построил для своих учеников дома, мы там жили и учились. В 1941 году окончил 7 классов. А в 1943 году был призван в ряды Красной армии. Принимал непосредственное участие в особых действиях в Маньчжурии против Квантунской армии империалистической Японии в августе 1945 года в составе 968 отдельного Корпуса саперного батальона (командиром батальона был капитан Евдокимов), 86 стрелкового корпуса (командир корпуса генерал-майор Бурмасов), 36 Армии (командующий генерал-полковник Лучинский), Забайкальского фронта (командующий маршал Малиновский).

Вступил в бой в Хайларском укрепленном районе с подрывами долговременных, оборонительных сооружений. В дальнейшем продвинулся к большому Хингану. В сентябре и октябре занимались демонтажем оборонных заводов в городе Беньсиху.

В ноябре вернулся к месту дислокации части станции Дауря, попутно сопровождал эшелон военнопленных японцев в Читу.

При сокращении личного состава и демобилизации армии часто происходили расформирования военных частей, в последующем служба проходила на станциях 76 разъезда, Илька, Турийская, Хилок Читинской области, работал на хлебоуборке в 1948 году в Алтайском крае в совхозе «Пролетарский». В Красной армии служил с 20 ноября 1943 года до 25 марта 1950 года.

В 1946-1950 гг. служил писарем строевой части в 223 танковом полку 76 разъезда.

Есть награды: Орден Отечественной войны 2 степени, медали: «За победу над Японией», «За поднятие целинных земель», «Ветеран труда», «100 лет со дня рождения В.И. Ленина», «Георгий Жуков», «20, 30, 40, 50, 60, 70 лет Вооруженных Сил СССР», «20, 30, 40, 50, 55 лет Победы в Великой Отечественной войне», «Знак фронтовика», «Бандид Хамбо лама Гомбоев», «230 лет Буддизму в России», а также почетный колхозник им. Ленина.

Есть награды: Орден Отечественной войны 2 степени, медали: «За победу над Японией», «За поднятие целинных земель», «Ветеран труда», «100 лет со дня рождения В.И. Ленина», «Георгий Жуков», «20, 30, 40, 50, 60, 70 лет Вооруженных Сил СССР», «20, 30, 40, 50, 55 лет Победы в Великой Отечественной войне», «Знак фронтовика», «Бандид Хамбо лама Гомбоев», «230 лет Буддизму в России», а также почетный колхозник им. Ленина.

Есть награды: Орден Отечественной войны 2 степени, медали: «За победу над Японией», «За поднятие целинных земель», «Ветеран труда», «100 лет со дня рождения В.И. Ленина», «Георгий Жуков», «20, 30, 40, 50, 60, 70 лет Вооруженных Сил СССР», «20, 30, 40, 50, 55 лет Победы в Великой Отечественной войне», «Знак фронтовика», «Бандид Хамбо лама Гомбоев», «230 лет Буддизму в России», а также почетный колхозник им. Ленина.

Есть награды: Орден Отечественной войны 2 степени, медали: «За победу над Японией», «За поднятие целинных земель», «Ветеран труда», «100 лет со дня рождения В.И. Ленина», «Георгий Жуков», «20, 30, 40, 50, 60, 70 лет Вооруженных Сил СССР», «20, 30, 40, 50, 55 лет Победы в Великой Отечественной войне», «Знак фронтовика», «Бандид Хамбо лама Гомбоев», «230 лет Буддизму в России», а также почетный колхозник им. Ленина.

Есть награды: Орден Отечественной войны 2 степени, медали: «За победу над Японией», «За поднятие целинных земель», «Ветеран труда», «100 лет со дня рождения В.И. Ленина», «Георгий Жуков», «20, 30, 40, 50, 60, 70 лет Вооруженных Сил СССР», «20, 30, 40, 50, 55 лет Победы в Великой Отечественной войне», «Знак фронтовика», «Бандид Хамбо лама Гомбоев», «230 лет Буддизму в России», а также почетный колхозник им. Ленина.

Есть награды: Орден Отечественной войны 2 степени, медали: «За победу над Японией», «За поднятие целинных земель», «Ветеран труда», «100 лет со дня рождения В.И. Ленина», «Георгий Жуков», «20, 30, 40, 50, 60, 70 лет Вооруженных Сил СССР», «20, 30, 40, 50, 55 лет Победы в Великой Отечественной войне», «Знак фронтовика», «Бандид Хамбо лама Гомбоев», «230 лет Буддизму в России», а также почетный колхозник им. Ленина.

Есть награды: Орден Отечественной войны 2 степени, медали: «За победу над Японией», «За поднятие целинных земель», «Ветеран труда», «100 лет со дня рождения В.И. Ленина», «Георгий Жуков», «20, 30, 40, 50, 60, 70 лет Вооруженных Сил СССР», «20, 30, 40, 50, 55 лет Победы в Великой Отечественной войне», «Знак фронтовика», «Бандид Хамбо лама Гомбоев», «230 лет Буддизму в России», а также почетный колхозник им. Ленина.

Есть награды: Орден Отечественной войны 2 степени, медали: «За победу над Японией», «За поднятие целинных земель», «Ветеран труда», «100 лет со дня рождения В.И. Ленина», «Георгий Жуков», «20, 30, 40, 50, 60, 70 лет Вооруженных Сил СССР», «20, 30, 40, 50, 55 лет Победы в Великой Отечественной войне», «Знак фронтовика», «Бандид Хамбо лама Гомбоев», «230 лет Буддизму в России», а также почетный колхозник им. Ленина.

Есть награды: Орден Отечественной войны 2 степени, медали: «За победу над Японией», «За поднятие целинных земель», «Ветеран труда», «100 лет со дня рождения В

(Эхинийн «Буряад узун» -
«Дүхэрэг» сониной дугаар-
нуудаа).

НИЮТАГАА ДУРСАН...

Эдийн тэнпоун нюотагтаа энхэс амгалан үдэжэ торнион хүбүүдэй ийгээж дурсажа, хөөрэлдэж эх байхадань, эльгэ зүрхэниин нюотагтаа ошоод ябаан мэтээр үзэгдэнэх. Тарида нюотагтай Арияа-Жаб хүбүүн багадаа наадаанаа дурсан:

- Би шоно тарбагашалжа наадаахадуратай нэм. Намайх хүсэх хүн байгаагүй, тиймээс хурдан хүн гээшб гэжэ омогорхон хүхидэг нэм. Тарбага урьхаар бариха гээш наадан, зугаа юм. Тэрэнэс баряад, бүтүүгөөр үбшиөд, боожо эдихэдэ, ой-ёо, амтатай даа, - гэжэ хэлэхэдээ, шүлнөө татаана. - Тарбаган гээш дэлхийн арьяатан, амитан соо хамагай хорогуй, гэнэн сагаан амитан юм даа. Хүнэй ойртон ошоходо, би эндэ байнаб гэхэндээл, хоёр хүл дээрээ зогсожо гошхорхоор баригдаахал даа, - гэжэ хеэрэнэ. Тийхэдэн саанаа наань тэрэнэй угты таалаад, дундууса оржо:

- Бидэ тарбаганнаа өөрэгүй зон ябана бээш аалди? - гэжэ нэгэнзийнгээ хэлэхэдэн, энеэлдээн болошобо. Абидэ хөөрэлдэхнэөө үргэлжлүүлэн:

- Бидэ үсүнгээ үедэ тарбаганы мяха мантан боошиноо соо хэжэ, саанаа хушаад орхидог бэлэйди. Тийгэж үблэдэе малаа дахаад, нюотаглаха ябахадаа, заримдаа зудай болобол, малаа олоор үхүүлжэ, нюотаг руугаа арайхан амиды, туранхай, үргэдэг болошонон малтай бусахадаа, боошкотой мяхамнай хабарай наалхин, нараннаа хайлаад хагашаан байха, угы гэбэл, гал түймэрэй болоо хаа, мяхамнай боошкоо болошонон байгаа ша нэм. Ийгэжэл малаа дахажа ябадаг зон байгаади даа, - гэжэ хеэрэнэ.

- Жалэй дүрбэн сагта тарбаганы мяха эдихэдэ, хүнэй бээдээхэл һайн, эмтэйдомтой гэлсэгшэ. Тэрэмийг ганисал ургамалаар хооллодог амитан ха юм, - гэжэ хэн нэгэн оролсоно. Тийхэдэн:

- Бидэ Тарингиаа заганаа барихагүй зон байгаабди. Юуб гэхэдэ, заганаа гээш мянган наанайт амитан гэжэ хэлсэдэг нэн. Мүн монголшуудые унанай хорхой эдихэгүй гэдэг байгаа ха юм, - гэлсэн болоно. Хүхюун зугаатай Жабай Жэгжэд тодожо абаад лэ:

- Тарбаганай хагшангирай үнэрхөө налаха, заганаай, унанай замагай үнэр шэнгээд бусахади, - гэжэ хэлэхэдэн, хүбүүдэдарья табидан энеэлдэшэнэ.

Тарин талада ганса тарбаган бэшэ, зээрэн гээш хонинхoo олоор халюурха-танаа мангирай элбэг, бэлшээриин һайн хада хээрийн амитан эрьеэдэдэг юм бээз даа. Хони малаа адуулжа ябахадаа, Онон голийн ширмийн туүгээд, моринийнгоо даахаяа болитор тээгээд бусахаш даа. Тибээ малтаха, шэхэр үбнэ түүхэ, нархяаг, мангир суглуулжа хатааха мэтийнхэдээ, ямар баян орон нюотагтай гээшбиди гэлсэхш.

Нюотагтухай хөөрэлдэөн бури хүхюутэй боложо, гэртээ ошонон мэтэ болоно. Uri хүүгээдээ, хайратаа намгаяа орхёөд ябаан хүбүүдэд үншэн мэтээр өөнэдэгүүе наанана. Нээрээшье, аба эжийнэ холо ябахада, хэн энхэрхэ нэм даа.

ХОРБОО ЮРТЭМСЭДЭ ХОЙТО НАНАИЙ БҮЯН БИЙ ГҮР

Туужанаа хэхэг

Хүбүүдээ наадалжа, энеэлдээн болоно.

Удангүй ород тогоошон заганайтай шүлэхара хилээмтэйгээр асарбал даа. Арияа-Жабай аяга соо заганаай толгой орошион байхадань, манай хүн харажаахаржа:

- Би яагашье ha, баха эдихэгүй, - гээд, - бага байхадаа, баха шабхадаа, тэрэнэйнгээ пэсхыгээд, сухалдаад, нам руу дотоолго гэжэ үрэхээд байхадань, нүхэрни холодуулжан юм, айдаан хүрэнэ, - гэжэ хэлээд наадалуулба. Хажуудан байна Гаврила аягаа нэлгэн:

- Асара, тэрэнииеш би эдинүү, заганаай тархийн сэмгэн тон амтатай ха юм, - гээд, хүлнээс гаргажа байгаад, хилээмэн шүлэн хоёрроо эдинэ.

Баарнаад, хара ухаар унда хэжэ ябаан зон наял дулаасаба ха даа. Пеэшэндээ модо нэмэжэ, тогоондоо мульхэ, саа хормойгоороо асаржа хайлууллан халаажа, тархи, хүлөө угаажа, бээ олбо. Тийгээд одоол хүлөө жижэ, амаржа унганаа байгаад ошоно.

АЖАЛАЙ ГАЗАРТА

Үглөөгүр үүднэй нээгдэжэ дуугархада, хүбүүдэд үэрибэ. Оржо ерэхэн ород хүн тэдэнэй хэхэ ажалай хубаари тайлбарилжа үгэбэ. Нүхэр Гаврилань бусадтаа һайнаар ойлгуулна. Абидэ энэ тэрэ юумэ ойлгоошие ha, хэлэхэдээ муухан ааб даа. Гурбан бүлэг боложо, ажал хэхэ болобо. Нэгэдүгээр бригадын модо отолхо, хоёрдохинь модо зөөхэ, гурбадахинь тэрэниинээ тогтоон поездээ ашаха даабари ажадаа. Хамагай түрүүн модо отолхо зондо нүхэ, хүрөө, дэгээтэй урга үгэбэд.

Балар хара хүбшэдэ ямар томо модон байдал юм бэ! Онон голийн бургаанаар ургаа, ташуур, хана, уньяагаа хэдэг хүбүүдэй дээшээ харахада, модоной үзүүршье харгаданагүй. Сahan дээрэ баабгай, шонын, туулайн, бодон гахайн мүрнүүд олон. Модоной тоншуул, хэрмэн, булган хүбүүдэй толгой дээгүүр харайлдана.

- Хүшүн һамар хормойлжо, гэртээ асараад эдихэдэ, - гэлдэжэ байгаад, хүбүүд хүхилдэхдэе,

Тогооной хажуугаар ябанаар, заганаай тох оложорхио. Голыен хэхэ гэхэдэ, хүбэн үгы. Иишэ тишишэ хараашадаар байтараа, хэн нэгэнэйнгээ таархай ханжаар обёржо, тэрээнэйн хүбэн абаад, гол томожо, хэдэн зула бадарааад, нүхэдэйнгээ ерххье хүлеэжэ оробо.

Зоной зосоо бүглэрэн уйтартхада, тэнгэри, бурханшье уртайгаар саа шуурга оруулжа, наалхи бордоо бодхожо эхилбэ. Газаа хүйтэрхэдэн, хүбүүдэдээ гэрээшье гараха аргагүй болобо. Үдэ болотор ехэр бордохолжо, тэнгэри газар хоёр нийлэхээ байгаа юм гү гэжэ һанахаар байба. Элдэб газар нюотагай хүбүүдэй хараан, үзэхэн зүйл олон, нюотаг нутгын зан заншал ондо ондо ааб даа. Эгээл тиймэхэн хүбүүднай өөр өөрынгөө нонин хөөрэжэ захалбад, Далайн хойто бэеэхээ ерэхэн Балаганс хотын зон «эжы», «эжы» гэжэ байгаад, нонин, гайхалтай юумынүүдэхээ хөөрэдэг байгаа юм гү гэжэ һанахаар байшо. «Боохолдойтоёо ёхорлоод унтаагүй» гэхэдэн, югзэхэлэн гээшб гэжэ буряад, хүбүүдны өйлгожо ядадаг байба. Нэгээтэ нүхнэ аягтад эдээнь хэн нэгэн эдикэ байнандал аялан гаралаа. Тийхэдэн Балагансын хүбүүднэй:

- Нанан болонон зомнай ерээд эдеэлээд ябаа лэ, - гэжэ хэлэбэ. Тийхэдэн:

- Амиды мэндэ ябаан бидэнэй поездоор арай-шамай ерээд байхада, тэдэнтэй яагаад ерэдэг юм бэ?

- Нийдэдэг шубууд бэшэ, амиды голтой хүншье бэшэ, үхэхэн хүн яагаад бодохо нэм?

- Али үнэхий ороолон гэдэгтэй юм аабы?

- Хии аман аад, яагаад хатуу яна жажална гээшб? - гэхэ мэтээр ехэр гайхалсаанай болоходо, нэгениин:

- Энэтнай лаб худал, хулганаан үлдөөсэ, дунаасынмай суглуулжа эдээ ааб даа, - гэжэ бэшэнэйнгээ нанаа тэгшээрүүлжэ: - Зай, «боохолдойтоёо ёхорлоё» гээд, ёхорой дуу эхилнэ.

Нархан, нархан палаахая

Нажилзатар хатарая.

Найман модоний газарта

Дуулдахаар хатарая.

Үндэр модоний оройдо

Үнгүн хүхы донгодоно.

Үрэй сайха хирэндэ

Наадан зугаа донгодоно.

Ай, ёхор, ёхор, ёхорттоо ёхорлого наадаа.

Асатай модоний оройдо

Абаахайн шүлнэн няалдаатай.

Аляя дүүхэйн аманда

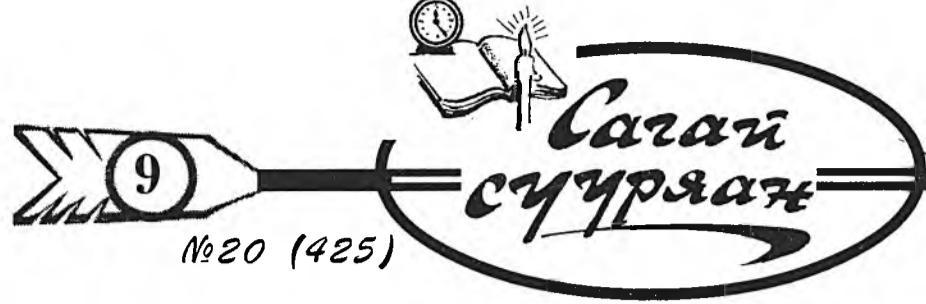
Аханарай шүлнэн няалдаатай.

- гэжэ дуулалдааар, нүнин утые мэдэнгүй хонобод.

Харгын реэльсие саан жэлэжэрхинхэй. Хүдээ модо уяан зон харгын хажуугаар ябана. Олон нохой шаргада оруулсан хүн үнгэрэн. «Энэ саанин хэзээ хайлажа наладаа яамай юм ааб даа», - гэжэ һанаашье һаа, хүбүүд хүйтэн газарай зон хадаа даамай, тэсэбрэйтэй байна.

БАТАЖАРГАЛАЙ СЭРСЭГМАА.

(Үргэлжээлын хожом гарааха).

БУРЯД ҮНЭН

26.05.2005

№20 (425)

Дүхэрчиг

№60 (21146)

Агуу Илалтын 60 жэлэй ойдо

ТРУЖЕНИК И СОЛДАТ

должна была приблизиться к населённому пункту и нащупать слабые места в обороне противника. Собрав нужные сведения, разведчики передали их артиллеристам. Вскоре вражеские позиции накрыли огневой вал наших орудий. В образовавшиеся проходы устремились воины-сибиряки. Каменка была освобождена.

Студёной зимой 1941 года подразделению разведчиков поручили добить «языка». Но сильный огонь не позволил им этого сделать, завязалась перестрелка. Уже поздно ночью воины вернулись в часть и доложили обстановку. Благодаря ценным сведениям, добытым в разведке, командир смог принять правильное решение о дальнейших действиях. В этом бою Соктоев был тяжело ранен и вынужден надолго отправиться в тыл для излечения. Вернувшись в строй, он снова попадает в наиболее опасное подразделение - пешую войсковую разведку, как записано в его красноармейской книжке, которая бережно хранится в семье фронтовика.

Потом и кровью измерены сотни и тысячи километров фронтовых дорог от Москвы до Берлина. А каково было разведчикам подразделения, в котором воевал Соктоев? За их плечами остались Донской, Третий Украинский, Первый Белорусский фронты...

Навсегда врезались в память воина бои при форсировании Днепра. Дело происходило на рассвете. Под дымовой завесой тридцать четыре разведчика поплыли на лодке к левому берегу. Немцы открыли по ним огонь, когда до берега оставалось каких-то пятьдесят метров. Появились убитые и раненые. Уцелевшие кинулись в воду. Сумевшие выплыть 18 человек, моля за товарищей, сходу бросились на первый дзот, забросав его гранатами, и заняли круговую оборону. За участие в форсировании Днепра рядовой

В марте 1945 года уже на территории Германии группа разведчиков в составе восьми человек получила задание установить в деталях, где проходит передний край вражеской обороны. Под покровом темноты сумели незаметно перейти нейтральную полосу и буквально свалились на головы немцев, сидевших в своих траншеях, и захватили очередного «языка», который дал ценные показания.

амяараа ябая, сугтаа ябаа хаа, нэгэнэйгээ хойноо булаа хосоржо болохбди. Холо холо ябахадаа, эхээ, эсэгээс үншэрэн үлөөд, алай һээс гэрнүүлээ үүдээ татан: «Эжэнемин хараа угыгут?» - гэжэ хүн бүхэнние шарайшадан ябахадан, эхын түрэл Будын Улзын гэрэжэ абанан юм.

ХАЙРАТА АБЫМНИИ МҮНХЭ ДУРАСХААЛДА

зово - центр колхоза имени Сталина, где его ждали супруга Да-ридулма Базаровна и дочери Нина, Соня, сын Андрей. По возвращении стал работать табунщиком, приходилось ходить и за овцами. Прибавлялось семейство. В 1947 году за добросовестную работу Еши Жамьянович был награждён Почётной грамотой Прези-

хоярнай ямба ёсо соо үргээ һэн. һүүлээрн тракторта нууц. 1971 ондо аbamни кукурузовод-бригадир боложо, кукуруза тарижа, намарын аймат соогоо суутай ехэ ургамал-силос хуряжа, «Агинская правда» газетэ соо суурхан гаралт һэн. Би арададаа класс дүүргээд, нэг жэл колхоздоо үлее һэм,

хайхание заяажа үхижүүдийн байдаг һэмдээ. 2002 онд майн 9 һүүлшийн һайндэр байгаа. Илалтын 60 жэлэй угтажа ходол нанаан зоритой ябаал даа.

Сугтаа нүхэдтөө хүндэтэйший, хамта ажаллаан нүхэдтөө хүндэтэйший, хүндэлдэгший хүн байгаа.

Түрээн үри хүүгэдээ адли тэгшэ үндэлгэжэ, гарынен ганзагада хүргээ. Олон аша, зээнэртэй үнэр баян нутгаал дээ абанай. Илалтын 60 жэлэйн ойн баярые угтан байхадаа, абана дурсан дурдан нананаб даа.

Вера САГАНОВА.

стrelковын 1-дэхи сапандай десантна батальоний бүрдэлээр абтаваа бэлэй. Жамбал нүхэрийн 76-миллиметрову гаубична, Голгор нүхэрийн тагнуулшадай взводуудаа элгээгээр һэн. Ингээж аbamни Витебск город сүлөөлэсэн, гар пулемётт буудажаа, дайнай зам эхиднээн байна. Аллах, хюдэхие хориултай, аба, эжин заабари нүргэлтэй замуу хүбүүн урдаа буу барил буудалдай байхадаа, яхаб, албанай уялга, Эх ороноо дайсадаа хамгаалх тангирг доро ябаа ха юм.

Халуун, хүйтэн - илгаагүй, Хабар, үблээ - хамаагүй, Хархис дайсадын һүнөөлсэн, Хамагын үзээ абамнай. Аbamни хээр шархатажа, турбаараа госпитальдо аргалуулжа, Витебск, Минск дайсадаа сүлөөлэлэсэн байна. Литва шадар Каунас, Вильнюс хотонуудые сүлөөлэлсөө. Удаан Шауляй хото тулалдаанд хабадаажа, хараа үзөөгүй, нүрөтэй зэбүүрхэмэ байдаан боложо, тэндэ амиды мэндэ үлчэнхэнэе аbamни гайхан хөөрдөг

тихиэдээ абатаяа кукуруза курялгандаа ажал хээж ябalsaа һэм. Будаев Бадма, Дашиборжийв Марат болон олон трактористнууд ябаа. 1972 ондо явварин 16-да Могойто нутриинда аймагий хүдөө ажлын найн дэр боложо, шотагаймнай хүндэтэй ажлашад ургидаажа, миний абашаа банаа уригдаажа ошо агнаа һэн.

Бэлэгтэй, магтаалтай ерэжэ, маандаа ехэ баяруулаа. Найман жэлэй туршада трактористаар хүдэлээр, эжимнай һаалишанаар хүдэлхэ. Эжимнай ехээр нүргэгээ үбдээжэ, хэбтэрийн болошо. Абамнай «Горячинск» аршаанд абаашажа, эжимнай һайн боложо, дахин хонин ажадаа хоноулан ябаа. Найнайнгаа амаралт болот Эх ойн тагтаа, түрээ нютагтаа бүхын шадалаа гарган, оролдон байгаа.

Майн 9-дээ жэл бүри хайратаа абынгаа дутгэ нүхэдтөө болон дайнай ветерануудые суглуулж, урижа, дуунай аялга, үреэлэй

Из сёл Загустайского сельсовета, центром которого ныне является село Тохой Селенгинского района, ушли на фронт 345 мужчин. Едва ли половина из них возвратилась домой. Еши Жамьянович СОКТОЕВ, прошедший с боями от Москвы до Берлина, среди односельчан был одним из тех, кто имел много боевых наград.

ОН был одного поколения с моим отцом, только младше на три года. Еши Жамьянович призвался в июле 1941 года, в 142-й гвардейский стрелковый полк Западного фронта под командованием Г.К. Жукова попал осенью 1941 года. В те же сроки эти этапы прошёл и мой отец, воевавший на Калининском фронте.

Тогда под Москвой решалась судьба нашего Отечества. И именно легендарная стойкость сибирских полков во многом решила исход великой битвы в нашу пользу.

В жизни Еши Жамьянович был немногословным, рассказывать о войне не любил. Возможно, его удалось разговорить наше земляку, известному журналисту Ринчину Гомбоевичу Балдапову, который сам попал на фронт со школьной скамьи. Именно он на День Победы 1979 года напечатал в «Красной Селенге» очерк «Отважный разведчик» о Е.Ж. Соктоеве. В нём даётся краткое описание его боевых подвигов. В своём материале я также использую сочинения внучки Аюны, студентки Бурятского аграрного колледжа и правнука отважного воина, Цыремпилы Нимаева, ученика Загустайской средней школы.

Во время битвы под Москвой, в один из дней ноября 1941 года, рядовому Соктоеву поручили выявить расположение боевой техники врага. Ночью по вспышкам орудий ему удалось установить, как они расставлены, и без задержки сообщить сведения командованию.

...Три раза за два дня большое село Каменка переходило из рук в руки. Немцы ураганным огнём преграждали наступление наших войск. Группа разведчиков, в состав которой был наш земляк,

Минии аба, Улзын Сагаан, 1924 ондо Уртын Тэнхэхэ гэжэ нютагтаа түрээн юм. Дүрбэгэхэн ябахадаа, эхэ, эсэгээс үншэрэн үлөөд, алай һээс гэрнүүлээ үүдээ татан: «Эжэнемин хараа угыгут?» - гэжэ хүн бүхэнние шарайшадан ябахадан, эхын түрэл Будын Улзын гэрэжэ абанан юм.

ХАЙРАТА АБЫМНИИ МҮНХЭ ДУРАСХААЛДА

Абын аба, эжинь эрээм помдо нурахыен 1934 ондо Хүнөөшний эхийн нүргуулиа оруулба, һүүдэндэй Агын дундаа нүргуулиа 5-дахи класс аялгэрээ. Саашаа Оловянины орд нүргуулиа Юндупов Чимит-Доржо, Норжимаев Самбуу нүхэдтээс орбо.

Наажаа хүсөөдүй хүбүүд, басагад ФЗО-до элгээгэдэб. Урта нюгатнаа манай аба Цыденжапов Жамбал хоёр ондо. Ага нютагнаа Арсалан Жамбалон ошоодожо, тэндэ булаа таписсан байна. Зургаан хараа болоноо хойно штукуатур боложо, Красночикойской районой Гутайн рудник элгээгэдэбээ. Эндэ элдэх хүндэ ажалнуудые дүргэдэг байгаа. Дайнай саг, эдэс хоол хомор, ажал хүндэ, зоной дутаг хаа, замуу хүбүүд үзэр нүүгүй хүдэлжэй ябаа.

Удаништэгүй, лекарь нарада, шотагайнгаа Раднабазаров Голгор Цыденжапов Жамбал хоёртэй нэгээ шолсондо нүүхяа, дайнаа мордо.

Эрни хабын үзөөдүй Эдир зулд няандаа Эжэ, абатаяа, Эх ойн тагтаа Элгээ хүмэрин хахасаа һэн. Үбэлэй ягынамаа хүйтэн саг. 1944 ондо яшарын һүүд, баагаа З-дахи Белорусская фронтны командаагаа, армийн генерал Черняковский утган абаа. Бидэ гурбан хүбүүд амяар

зициума Верховного Совета Бурятии. И в последующие годы он был удостоен многих медалей к юбилеям Победы и знаков трудовой доблести СССР. Вырастили с супругой семерых детей. Старшая дочь Нина работала в отделе кадров колхоза, сейчас на пенсии. Да-рима много лет отдала воспитанию детей в школе-интернате села Усть-Урма. Трудилась в школе и Софья, ныне покойная. Долсон работает бухгалтером Сульфатской нефтебазы. Учителем стала младшая дочь Ульяна (по мужу У.Е. Мангурова), сейчас она работает методистом по бурятскому языку управления образования Улан-Удэ. Дорж много лет трудился в «Сельхозтехнике» в селе Тохой. Младший, Саша, к сожалению, безвременно ушёл из жизни.

Сам Еши Жамьянович умер в 1982 году, дожив до 77 лет. Кроме 7 детей сейчас в его семействе - 19 внуков, 28 правнуков и один праправнук. Выше мы отмечали, что ветеран не был обделён наградами, но, пожалуй, всего дороже уважение к нему земляков за его умение делать любой труд по долгу чести и совести, за непреклонно честный и справедливый характер, за мудрость. Такое отношение земляков еще раз проявилось накануне 60-летия Победы, 23 апреля, когда в Загустайской средней школе состоялся День памяти, посвящённый 100-летию Е.Ж. Соктоева. Торжественный вечер открыла директор школы Н.В. Раднажапова. Доклад о ратной и трудовой доблести земляка сделал ветеран войны и труда, учитель Б.Б. Пурбуев, поделились воспоминаниями родственники, односельчане. Юбилей завершился концертом учащихся школы и студентов БГУ. Мне понятна гордость правнука Цыремпилы, посвятившего Еши Жамьяновичу самые лучшие слова в своем сочинении накануне 60-летия Победы и 100-летия своего прадеда. Человеком, для которого выше всего было его честное имя, гордятся и все односельчане.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ.

26.05.2005

БУРЯАД ҮНЭН

№60 (21146)

Дүжүрэг

Дэлийн

ОУЗЭН

10

№20 (425)

«ЗОНОО НОНИРХУУЛМА ЗОРИГТОЙ ЯБАЯ»

Ойн баяр

Уран зохёолдо хара багаана дуратай хүм. Өөрөө багша хадаа уянгата шүлэгүүдээс гадна хүүгэдэв хүмүүжүүлгэдэ түнштэй номуудые гаргааб гэж хананаб.

«Багшины жаргал», «Хөөхэйхэн» гэж хоёр номноо нургуулиин багшанар Сагалгандаа, Багшины нийндэртэй зориулжа, сценаринуудые, композицинуудые бэлдэхэ аргатай. Илангана Алайрта бэрхээр найруулан табидаг болонхай. Алайрай аймагай 12 нургуулида буряад хэлэ шудалжа захаланхай, тээд номууд болон методическа пособи дуталдана ха юм. Би Алайраар, Баргажанаа ябажа, номуудаа дэлгэрүүлжэ,

үхижүүдээр ушаржа, шүлэгүүдээ уншажа нонирхуул-дагби.

Уянгата шүлэгүүд, нургуулинуудта хэрэгтэй зохёолнууд тухайга Абидуевий нэрэмжтэй хүүгэдэй библиоте-

хөөржэ үгөө нэм.

Минийн угэ дээр дуунуудые дуушад С.Сандитова, С.Банчикова, А.Данзанов, З.Тогочеев дууладаг. Композиторнууд А.Санжиеватай, П.Дамирантовай зохё-

сонинуудай журналистнуудта баярые хүргэнэб.

Зохёохы ажалтай зоной намайе дэмжэж, туналамжа үзүүлжэ байнандань баяртайб, найниие хүргэнэб, далан наанайнгаа дабаандаа дамдайхание тэдээндэ үреэнэб.

Далан наан гэлтэгүй

Дам саашаа дабшаял даа, - гээд оорынгөө утэндэшье, булта зондо ханданаб даа. Зоноо нонирхуулма зоригтой ябая.

С.МАХАЧКЕЕВА, багшины ажалай ветеран, Буряадай Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн.

кэдэ, 2-дохи интернат-нургуулида, лингвистическэ 3-дахи, 9-дэхи нургуулинуудта болон бусадшиб олон тээ

охы харилсаатайб. «Буряад үнэн», «Бурятия», «Правда Бурятии», «Баргажай үнэн», «Усть-Ордын үнэн», «Аларь»

Бурялан сорьёдог Булагаймни Баяртайхан үреэн нанамни. Бага наандаам эжымни юрөөнэн

Багшины нургаалье шудалуулжа, Багшины ажалай жаргалье эдлүүлжэ,

Батажан хүгжээн бээмни, наанамни. Өөрийншье, ондоошиб үхижүүдые

Өөдэнь үргэлсэжэ, нургалсажа, Олон зоноор нүхэрлэхэн түлөө, Орон нютагаа үргэлсэхэн түлөө,

Омогтой дориоун гэшхэлжэ, Олзотой баяртай хүнүү, боложо, Обогоо, нэрээз гутаангүй ябахын түлөө

Ойлгуулжа, туналжа шадаан бээмни, наанамни. С.МАХАЧКЕЕВА-САМБИРАНОВА.

ДУРАСХААЛАЙ ХУШӨӨ

С.Н.Махачкеева

Ирагуу хабарай нааран шаража, Илалтын түүхээс нийндер

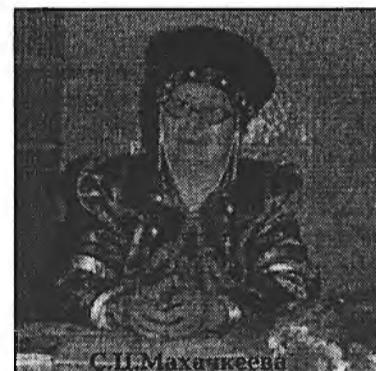
ерээд байба. Лажаганаад ялалзан咸алот боложо,

Лутшахаан иютагтамний лүжэгэнэж байба.

Агууехэ дайнай 60 жэлэй үдэрнүүдээ

Ара талын, дайшалхы ветерануудаа

Алтан медаль-орденуудаа зүүжэ,

Арад зондоо, аша зэнэртээ мэдүүлбэт.

Баян байгаалитай булганий орондо,

Бурялан урдааг Лутшахаанай эрьеэд,

Булта иютагаархин сугларжа, Байдалаймийн түлөө ами нааная

үгэжэ, Баатар хүбүүдэй ороноо хамгаалын гэршэлжэ,

Бад гэмэ Обелиск-памятник табижа,

Барандаа омогорхон обогуудын аурдажа,

Баран сэрэгшэдэй нэриен мүнхэлбэт.

Үбэлэй үдэрнүүдээ саиын хамажа,

Үри хүүгэдэй бүлэгтэйши болоходо,

Үндэр нэрэтэй айлшадайши буухада,

Үсэн олон нийндернүүдээшье утгахадаа,

Үргэлжэ эрьеен сэсэгүүдээшье зориулхадаа,

Үхижүүдээ, залуушуулдаа жэшээ харуулха

Үдэр сагай бэшэ, үсэн хэрэг бүтээбэ гээштээ.

ДАЛА ХҮРЭН НАНАМНИ

Дала хүрээн нанамни

Даажа дээрнээ үтгээнэн

Даабаритай бурханай наанан.

Дальбараатан багадаа

ниидэгдэнэн,

Даахы соогоо дулдыдан ябагдаан,

Шадалаараа, бүхы тухан соохондоо

Шадажа ажаллажа ябахан бэе.

Дэлхэйн голооршье тamarхадаа,

Долгитооор, салгиданаар гаталжан,

Дуулажашье, уйлажашье ябагдаан бэе.

Баабай, эжымни мүндэлэнэн,

Бурхан заянаймни заянан

Буряад үргэн дайдымни,

Баян сагаан Баргажанаймни,

Бархан үндэр уулымни,

Бурялан сорьёдог Булагаймни

Баяртайхан үреэн нанамни.

Бага наандаам эжымни юрөөнэн

Багшины нургаалье шудалуулжа,

Багшины ажалай жаргалье эдлүүлжэ,

Батажан хүгжээн бээмни, наанамни.

Өөрийншье, ондоошиб үхижүүдье

Өөдэнь үргэлсэжэ, нургалсажа,

Олон зоноор нүхэрлэхэн түлөө,

Орон нютагаа үргэлсэхэн түлөө,

Омогтой дориоун гэшхэлжэ,

Олзотой баяртай хүнүү, боложо,

Обогоо, нэрээз гутаангүй ябахын түлөө

Ойлгуулжа, туналжа шадаан бээмни, наанамни.

С.МАХАЧКЕЕВА-САМБИРАНОВА.

Алайрта багшалжа байхадаа.

(С.Махачкеева зүүн гарцаа хоёрдохи)

ДОНДОГОЙ ДАШНОРЖИН

Нойршие угы,

Зүүдэншие угы.

Налхин, танай эшхэрхэдэ,

Алаг зүрхэм оболзожо байна.

Үнтаха нойрни хулжаад байна.

Олон юумэн наанагдаад байна.

Нойршие угы,

Зүүдэншие угы.

Имин голой налхинда

Элбүүлжэ үдээн миний бэе.

Эршэлэн хүхэ урадхалдань

Шунгажа үдээн миний бэе.

Энэ бүхэнни эргисүүлэн

наанахадаа,

Эхэ нютагайм уула унан,

Элүүр налхинай эшхэрэл,

Яанан үнтэйт, хайратай бэ?

Би хүлээ жийжэ,

Хүйэндээ нэлбөнинь,

Хара зоболоние элдэжэ,

Халуун шулуу долёёнинь тэрэ.

Хари гүрэнээр төөрижэ,

Харахаа нюдөө нээхэншие тэрэ.

Хайратай эх нютагайм

наанахадаа,

Хэзээдэ намайе нороод лэ байдаг.

Халхин, танай эшхэрхэдэ,

Эшхэрэн эгэшэглэхэ налхин,

наанахадаа,

Халхин, танай эшхэрхэдэ,

Понедельник, 30

● ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Умножающий пе-
чаль"
11.10 Х/ф "Приключения Рок-
ки и Буллинкля"
13.00 Новости
13.05 Х/ф "Вертикальный пре-
дел"
15.30 "Звезды эфира". Зиновий
Гердт
16.00 Новости
16.20 Т/с "На углу у Патриар-
ших"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 "Звезды юмора"
19.00 Новости
19.10 "Звезды юмора"
19.40 Т/с "Хозяйка судьбы"
20.50 Жди меня
22.00 Время
22.30 Т/с "Веревка из песка"
23.40 Д/ф "Выйти замуж за ми-
лионера"
00.30 "Время"
01.00 Искатели. "Демидовские
миллионы"

● «РОССИЯ»

- 06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.05 Вести-Бурятия
(на бур. яз.)

Канал "Россия"

- 09.45 Х/ф "Шумный день"
11.30 "Киноистории Глеба Ско-
роходова"
11.40 "В Городке"
11.50 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
Местное время
12.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
12.50 Т/с "Охота на Золушку"
13.50 "Что хочет женщина"
14.50 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
Местное время
15.10 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
15.30 Х/ф "Чокнутые"
17.30 Вести. Дежурная часть
Местное время
17.40 Вести-Бурятия (на бур.
яз.)

Канал "Россия"

- 18.00 Вести
18.10 "Честный детектив"
18.45 Т/с "Кармелита"
19.45 Т/с "Исполнение любовью"
20.45 Вести. Подробности
21.00 Вести
Местное время
21.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
21.50 "Спокойной ночи, малы-
ши!"
22.00 Т/с "Надежда уходит по-
следней"
22.55 Т/с "Пепел "Феникса"
00.00 "Вести +"
00.20 "Черный бизнес разви-
того социализма. Цеховики"
01.15 Вести. Дежурная часть

Вторник, 31

● ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Веревка из песка"
11.10 Т/с "Хозяйка судьбы"
12.30 Т/с "Чип и Дейл спешат на
помощь"
13.00 Новости
13.05 Х/ф "Зло под солнцем"
15.30 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Т/с "На углу у Патриар-
ших"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 "Звезды юмора"
19.00 Новости
19.10 "Звезды юмора"
19.40 Т/с "Хозяйка судьбы"
20.50 Т/с "Моя граница"
22.00 Время
22.30 Т/с "Веревка из песка"
23.40 Тайны века. "Падение из
космоса"
00.30 "Время"
00.50 "Звезды эфира". Ираклий
Андроников
01.20 "Подорожник"
01.50 Х/ф "Где-то во времени"

● «РОССИЯ»

- 06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.05 Вести-Бурятия
(на бур. яз.)
Канал "Россия"
09.45 Т/с "Надежда уходит по-
следней"
10.45 "Кто заплатил Ленину?
Тайна века"
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
Местное время
12.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
12.50 Т/с "Охота на Золушку"
Канал БГТРК
13.50 Улугур
14.00 "Толи". Монгольские
встречи
14.25 Тайлан
Канал "Россия"

Канал "Россия"

- 18.00 Вести
18.10 Т/с "Кулагин и партнеры"
18.45 Т/с "Кармелита"
19.45 Т/с "Исполнение любовью"
20.45 Вести. Подробности
21.00 Вести
Местное время
21.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
21.50 "Спокойной ночи, малы-
ши!"
22.00 Т/с "Надежда уходит по-
следней"
22.55 Т/с "Пепел "Феникса"
00.00 "Вести +"
00.20 "Наказание смертью"
01.15 Вести. Дежурная часть
01.30 Х/ф "Большой Лебовски"

Канал НТВ

- 07.00 "Сегодня утром"
09.55 Х/ф "Не скорьтесь, девоч-
ки", 1 с.
11.00 "Сегодня"
11.20 "Чистосердечное призна-
ние"
11.55 Т/с "Тамбовская волчица"
12.55 Т/с "Риэлтор"
14.00 "Сегодня"
14.35 Х/ф "Летний дождь"
16.35 "Игры разума"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Принцип домино"
18.25 Т/с "Дальнобойщики"
Канал БГТРК
19.35 "Твой шанс"
19.45 "Тамир"
Канал НТВ
20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Риэлтор"
21.45 Т/с "Тамбовская волчица"
22.50 "Чрезвычайное происше-
ствия"
23.00 "Сегодня"

● НТВ

- 07.00 "Сегодня утром"
10.00 "Совершенно секретно"
11.00 "Сегодня"
11.25 "Чрезвычайное происше-
ствия. Обзор за неделю"
11.55 "Кулинарный поединок"
12.55 "Квартирный вопрос"
14.00 "Сегодня"
14.35 Т/с "Опера. Хроники
убийного отдела"
16.35 "Игры разума"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Принцип домино"
18.25 Т/с "Дальнобойщики"
Канал БГТРК
19.35 Кинематограф
19.45 Великой Победе
посвящается. (РДШИ
им. Б. Ямпилова)
Канал НТВ
20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Риэлтор"
21.45 Т/с "Тамбовская волчица"
22.50 "Чрезвычайное происше-
ствия"
23.00 "Сегодня"
23.40 Т/с "Секс в большом го-
роде"
00.50 "Чрезвычайное происше-
ствия"
01.00 "Сегодня"
01.15 Т/с "Риэлтор"
02.15 Журнал Лиги чемпионов

● АРИГ УС

- 07.55 "Абитуриент-2005". Пого-
да
08.05 "Глобальные новости"
08.15 М/с "Как говорит Джин-
джер"
08.35 М/с "Крутые бобры"
09.00 "Восточный экспресс"
09.25 М/с "Маззи"
09.30 Формула успеха
09.40 Наши песни
10.00 Завтрак с Дискавери
11.05 Х/ф "Лето рядового Дедо-
ва"
Перерыв до 17.00
17.00 Т/с "Любовь и тайны Сан-
сет Бич"
17.45 Победоносный голос ве-
рующего
18.15 "Москва: инструкция по
применению"
18.45 "Восточный экспресс"

- 23.40 Т/с "Секс в большом го-
роде"
00.45 "Чрезвычайное происше-
ствия"
01.00 "Сегодня"
01.15 Т/с "Риэлтор"

● АРИГ УС

- 07.30 "Восточный экспресс".
Погода
07.55 "Абитуриент-2005"
08.05 "Глобальные новости"
08.15 М/с "Как говорит Джин-
джер"
08.35 М/с "Крутые бобры"
09.00 "Восточный экспресс".
Погода
09.25 М/с "Маззи"
09.30 Формула успеха
09.40 Наши песни
10.00 Завтрак с Дискавери
11.00 Х/ф "Король вечеринок"
13.15 Т/с "Толстая девчонка"
Перерыв до 17.00
17.00 Т/с "Любовь и тайны Сан-
сет Бич"
17.45 Победоносный голос ве-
рующего
18.15 М/с "Вокруг света за 80
дней"
18.45 "Восточный экспресс".
Погода

- 19.00 "Запретная зона"
20.00 "Будни"
20.15 "Абитуриент-2005"
20.25 "Бешеные деньги"
20.35 "Восточный экспресс".
Погода
21.00 "Большой брат". Формула
успеха
22.00 "Дом-2. Первая весна".
Погода
23.00 "Восточный экспресс".
Погода
23.25 "Взрослые дети". "Месть
краснокожих"
Х/ф "Репли-Кейт"
Канал БГТРК
19.35 "Твой шанс"
19.45 "Тамир"
Канал НТВ
20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Риэлтор"
21.45 Т/с "Тамбовская волчица"
22.50 "Чрезвычайное происше-
ствия"
23.00 "Сегодня"

● ТИВИКОМ

- 19.00 "Необъяснимо, но факт".
Треугольник смерти"
20.00 "Знакомые незнакомки"
20.25 Абитуриент-2005
20.35 "Восточный экспресс"
20.55 "Бешеный деньги"
21.00 "Большой брат". Погода".
22.00 "Дом-2. Первая весна".
Формула успеха
23.00 "Восточный экспресс"
23.25 Х/ф "Король вечеринок"

● ТИВИКОМ

- 07.20 "Школьное ТВ". Погода.
"Лоск"
08.00 "УтRENник"
09.35 "Час суда. Дела семейные"
10.30 "Городской патруль". По-
года
10.40 "Думай сам!"
10.50 Д/ф "Эта странная плане-
та"
12.00 "Очевидец"
13.00 "Великие тайны и мифы
XX века"
13.30 "24". "Думай сам!". Пого-
да.
14.00 "Час суда"
15.00 Проект "Отражение"
16.15 М/с "Детки из класса 402"
16.40 М/с "Икс-мены"
17.00 Т/с "Мятежный дух"
18.00 "Час суда". Погода
19.00 "Час суда"
20.00 М/с "Футурама"
20.30 "Городской патруль". По-
года. "Лоск"
20.40 "Сейчас". Специальный
репортаж
20.45 "Точка зрения Жиринов-
ского"
21.00 Х/ф "Остров демона".
Погода. "Думай сам".
22.00 Т/с "Солдаты-3"
00.15 "Городской патруль"
00.30 "Погода"
01.00 "Тайны великих. Вундер-
кинды"

● СТС - «БАЙКАЛ»

- 07.00 Т/с "Беверли Хиллз 90210"
07.40 М/с "Приключения Рекса"
07.50 М/с "Смешарики"

- 08.00 М/с "Приключения Вуди
и его друзей"
08.30 Т/с "Моя прекрасная
няня"
09.00 Т/с "Талисман любви"
10.00 Истории в деталях
10.30 Т/с "Зачарованные"
11.30 Х/ф "Таймшер"
13.30 Осторожно, модерн-2
14.00 Т/с "Томми-оборотень"
14.30 Программа м/ф
15.00 М/с "Денис-непоседа"
15.35 М/с "Новые приключения
Скуби Ду"
16.00 М/с "Эскалибур"
16.30 М/с "Приключения Дже-
ки Чана"
17.00 Т/с "Зена - королева вои-
нов"
18.00 Т/с "Зачарованные"
19.00 Т/с "Комиссар Рекс"
19.55 Т/с "Моя прекрасная
няня"

ДТВ

- 10.00 Любимые мультфильмы
10.55 "Неслучайная музыка"
11.00 "На бульваре..."
11.30 Т/с "Женаты и с детьми..."
12.05 "Телемагазин"
12.35 "Агентство криминальных
новостей"
12.55 Х/ф "В конце лета"
15.15 "Время - деньги!"
15.45 Т/с "Агентство"
16.45 Т/с "Крутой Уокер"
17.50 Любимые мультфильмы
18.35 "Звездная семейства"
19.15 "Время - деньги!"
19.45 Х/ф "Заложник"
21.55 "Неслучайная музыка"
22.00 "На бульваре..."
22.25 Т/с "Женаты и с детьми..."
22.55 Т/с "Тайга. Курс выживания"
00.00 Т/с "Мистер Бин"
00.40 "Звездная семейства"
01.00 Х/ф "Опекун"

БАЙКАЛ
ОПТОВО-РЗНИЧНЫЙ ЦЕНТРТОВАРЫ РОССИЙСКИХ
И ЕВРОПЕЙСКИХ ФАБРИК

- ЗИМНЯЯ ОБУВЬ мужская, 50 моделей от 900 р.,
классическая и модельная
ЖЕНСКИЕ ЗИМНИЕ САПОГИ
модельные, классические + на полные ноги + 42, 43 р-ры.
ЗИМНЯЯ ОБУВЬ подростковая и дет. (низкие цены)
УНТЫ жен. и дет., современ. отделка (г. Москва)
РЕЙТУЗЫ детские, взрослые (г. Москва)
КРОССОВКИ детские, взрослые от 298 руб.
САПОГИ СУКОННЫЕ женские, мужские
ОБУВЬ КОМНАТНАЯ детская, взрослая (низкие цены)
САПОГИ КИРЗОВЫЕ (г. Москва) от 348 руб.

- БОТИНКИ КОЖАНЫЕ «ОМОН», крем для обуви
КОЛГОТКИ эластик, все размеры (низкие цены)
(низкие цены)
НОСКИ хб, п/ш, мароверные, детские, взрослые
ТРИКО детское, взрослое хб
БЕЛЬЕВОЙ ТРИКОТАЖ детский, взрослый
ТЕПЛОЕ МУЖСКОЕ БЕЛЬЕ, хб
БРЮКИ ХБ С НАЧЕСОМ
детские, взрослые
БРЮКИ ХБ С ЭЛАСТИКОМ, детские, взрослые

- ул. Салтыкова, 6а, ост. «ПОШ», Геологический институт,
вход с обратной стороны, тел.: 43-43-86. Без выходных;
- ул. Гагарина, 37 (напротив маг. «Обиленкий»), тел.: 26-30-87;
- 10.40 "Думай сам!"
10.50 Х/ф "Остров демона"
13.00 "Великие тайны и мифы
XX века"
13.30 "24". "Думай сам!". Пого-
да.
14.00 "Час суда"
15.00 Т/с "Солдаты-3"
16.15 М/с "Детки из класса 402"
16.40 М/с "Икс-мены"
17.00 Т/с "Мятежный дух"
18.00 "Час суда". Погода
19.00 "Час суда"
20.00 М/с "Футурама"
20.30 "Городской патруль"
20.40 "Думай сам". Погода.
"Лоск"
20.45 Д/ф "ВИЧ и женщины"
21.00 Х/ф "Человек с бомбой".
Погода. "Думай сам".
"Лоск"
22.00 Т/с "Солдаты-3"
00.15 "Городской патруль"
00.30 "24". Погода
01.00 Х/ф "Гадюка"
- 15.00 М/с "Денис-непоседа"
15.35 М/с "Новые приключения
Скуби Ду"
16.00 М/с "Эскалибур"
16.30 М/с "Приключения Дже-
ки Чана"
17.00 Т/с "Зена - королева вои-
нов"
18.00 Т/с "Зачарованные"
19.00 Т/с "Комиссар Рекс"
19.55 Т/с "Моя прекрас

#60(21146)

Среда, 1

Первый канал

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Веревка из песка"
11.20 Т/с "Хозяйка судьбы"
12.30 М/с "Русалочка"
13.00 Новости
13.05 Х/ф "Карантин"
14.40 Спецрасследование. "Сексты. Жертвы. Деньги"
15.30 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Т/с "На углу у Патриарших"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 "Звезды юмора"
19.00 Новости
19.10 "Звезды юмора"
19.40 Т/с "Хозяйка судьбы"
20.50 Т/с Моя граница"
22.00 Время
22.30 Т/с "Веревка из песка"
23.40 Спецрасследование. "Героиновый след"
00.30 "Время"
01.00 Теория невероятности.
"Жизнь до рождения"
01.40 "Сканер". "Детская жестокость"

«РОССИЯ»

- 06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.05 Вести-Бурятия
(на бур., яз.)
Канал "Россия"
09.45 Т/с "Надежда уходит последней"
10.45 Александр Годунов. Побег в никуда"
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
Местное время
12.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
12.50 Т/с "Охота на Золушку"
13.50 "Что хочет женщина"
14.50 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
Местное время
15.10 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
15.30 "Частная жизнь"
16.30 Т/с "Пепел "Феникса"
17.30 Вести. Дежурная часть
Местное время
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

Четверг, 2

Первый канал

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Веревка из песка"
11.10 Т/с "Хозяйка судьбы"
12.30 М/с "Утиные истории"
13.00 Новости
13.05 Х/ф "На муромской дорожке"
14.50 "Звезды эфира". Тарапуника и Штепсель
15.30 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Т/с "На углу у Патриарших"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 "Звезды юмора"
19.00 Новости
19.10 "Звезды юмора"
19.40 Т/с "Хозяйка судьбы"
20.50 Т/с "Моя граница"
22.00 Время
22.30 Т/с "Веревка из песка"
23.40 "Человек и закон"
00.30 "Время"
00.50 Ударная сила. "Росток" цвета хаки"
01.30 Д/ф "Великолепная пятерка"

«РОССИЯ»

- 06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.05 Вести-Бурятия
(на бур., яз.)
Канал "Россия"
09.45 Т/с "Надежда уходит последней"
10.45 "Зоя Космодемьянская. Правда о подвиге"
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
Местное время
12.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
12.50 Х/ф "Не забудьте выключить телевизор"
Канал БГТРК
13.50 Бамбаахай
14.05 Материнство и СПИД. Быть или не быть

- 16.30 Т/с "Пепел "Феникса"
17.30 Вести. Дежурная часть
Местное время
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)

Канал "Россия"

- 18.00 Вести
18.10 Т/с "Кулагин и партнеры"
18.45 Т/с "Кармелита"
19.45 Т/с "Исполнение любовью"
20.45 Вести. Подробности
21.00 Вести
Местное время
21.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Надежда уходит последней"
22.55 Т/с "Пепел "Феникса"
00.00 "Вести +"
00.20 "Тайна семейной жизни педагога Макаренко"
01.15 Вести. Дежурная часть
01.30 Х/ф "Смерть на взлете"
03.15 "Дорожный патруль"

НТВ

- 07.00 "Сегодня утром"
09.55 Т/с "Не скорьтесь, девочки"
11.00 "Сегодня"
11.20 "Особо опасен!"
11.50 Т/с "Тамбовская волчица"
12.55 Т/с "Риэлтор"
14.00 "Сегодня"
14.35 Х/ф "Бес в ребро"
16.35 "Игры разума"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Принцип домино"
18.25 Т/с "Дальнобойщики"
Канал БГТРК
19.35 "Толи", "Монгольские встречи"

Канал НТВ

- 20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Риэлтор"
21.45 Т/с "Тамбовская волчица"
22.50 "Чрезвычайное происшествие"
23.00 "Сегодня"
23.40 "Золотое сердце". Церемония вручения международной премии
"Сегодня"
01.00 "Золотое сердце". Окончание

Дух зриг**АРИГ УС**

- 07.30 "Восточный экспресс". Погода
07.55 "Абитуриент-2005"
08.05 М/с "Как говорит Джинджер"
08.35 М/с "Крутые бобры"
09.00 "Восточный экспресс"
09.25 "Взрослые дети". "Месть краснокожих"
09.30 Формула успеха
09.40 Наши песни
10.00 "Завтрак с Дискавери"
11.00 Х/ф "Репли-Кейт"
13.15 Т/с "Толстая девчонка"
Перерыв до 17.00
17.00 Т/с "Любовь и тайны Сан-сет Бич"
17.45 Победоносный голос ведущего
18.15 М/с "Вокруг света за 80 дней"
18.40 "Взрослые дети". "Как без рук"
18.45 "Восточный экспресс"
18.55 "Взрослые дети": "Орден для родителей"
19.00 "Цена любви. Дурная кровь". Погода
20.00 "Взрослые дети". Серп и молот"
20.10 "Абитуриент-2005"
20.20 "Бешеные деньги"
20.25 "Взрослые дети". "Движение в темноте"
20.35 "Восточный экспресс". Погода
21.00 "Большой брат". Погода
22.00 "Дом-2. Жара"
23.00 "Восточный экспресс". Погода
23.25 "Взрослые дети". "Первый раз"
23.30 Х/ф "Проект А"

ТИВИКОМ

- 07.30 "Городской патруль". Погода. "Лоск"
07.45 "Твой выбор"
08.00 "УтRENник"
09.30 "Час суда. Дела семейные"
10.30 "Городской патруль". Погода
10.40 Думай сам
10.45 Д/ф "ВИЧ и женщины"
10.50 Х/ф "Человек с бомбой"

АРИГ УС

- 07.30 "Восточный экспресс"
07.50 "Абитуриент-2005"
08.05 "Глобальные новости"
08.15 М/с "Как говорит Джинджер"
08.35 М/с "Крутые бобры"
09.00 "Восточный экспресс"
09.25 "Взрослые дети". "Первоклассница"
09.35 Формула успеха
09.40 Наши песни
10.00 "Завтрак с Дискавери"
11.00 Х/ф "Проект А"
13.15 Т/с "Толстая девчонка"
Перерыв до 17.00
17.00 Т/с "Любовь и тайны Сан-сет Бич"
17.45 Победоносный голос ведущего
18.15 "Взрослые дети". "Первый раз"
18.25 Формула успеха
18.30 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
18.40 "Абитуриент-2005"
18.50 "Восточный экспресс"
19.00 М/с "Вокруг света за 80 дней"
19.30 "Бешеные деньги". Погода
19.40 "Взрослые дети". "Деньги, власть и школа", "Первоклассница"
20.00 ТК "АРИГ УС" представляет: "Посланник Вечности". Пандито хамбо-лама Даши-Доржко Итигэлов
20.20 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
20.30 "Восточный экспресс"
21.00 "Большой брат". Погода
22.00 "Дом-2. Жара". Погода
23.00 "Восточный экспресс"
23.25 "Взрослые дети". "Беслан"
23.30 Х/ф "Проект А-2"

ТИВИКОМ

- 07.50 "Городской патруль". Погода. "Лоск"
08.00 "УтRENник"

- 12.55 "Великие тайны и мифы XX века"
13.30 "24". Погода. "Думай сам". "Лоск"
14.00 "Час суда"
15.05 Т/с "Солдаты-3"
16.15 М/с "Детки из класса 402"
16.45 М/с "Икс-мены"
17.00 Т/с "Мятежный дух"
18.00 "Час суда". Погода
19.00 "Час суда"
20.00 "Стальная жизнь"
20.20 "Домашний зоопарк"
20.40 "Думай сам"
20.45 "Городской патруль". Погода. "Лоск"
21.00 Х/ф "В шоу только девушки". "Лоск". Погода. "Думай сам". "Лоск"
22.00 "Солдаты-3"
00.15 "Городской патруль"
00.30 "24". Погода
01.00 Х/ф "Цыган"

СТС - «ДАЙКАЛ»

- 07.00 Т/с "Беверли Хиллз 90210"
07.40 М/с "Приключения Рекса"
07.50 М/с "Смешарики"
08.00 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
08.30 Т/с "Моя прекрасная няня"
09.00 Т/с "Талисман любви"
10.00 Истории в деталях
10.30 Т/с "Зачарованные"
11.30 Х/ф "Достопочтенный джентльмен"
14.00 Т/с "Томми-оборотень"
14.30 Программа м/ф
15.00 М/с "Денис-непоседа"
15.35 М/с "Новые приключения Скуби Ду"

- 16.00 М/с "Эскалибур"
16.30 М/с "Приключения Джеки Чана"
17.00 Т/с "Зена - королева воинов"
18.00 Х/ф "Зачарованные"
19.00 Т/с "Комиссар Рекс"
19.55 Т/с "Моя прекрасная няня"
20.30 Истории в деталях
21.00 Т/с "Галиман любви"
22.00 Х/ф "Вирус любви"
23.55 Осторожно, модерн-2

- 00.30 Истории в деталях
01.00 Т/с "Моя прекрасная няня"

ДТВ

- 10.00 Любимые мультфильмы
10.55 "Неслучайная музыка"
11.00 "На бульваре..."
11.30 Т/с "Женаты и с детьми..."
12.05 "Телемагазин"
12.35 "Агентство криминальных новостей"
12.55 Х/ф "Психи на воде"
15.10 "Московские огни"
15.15 "Время - деньги!"
15.45 Т/с "Агентство"
16.45 Т/с "Крутой Уокер"
17.50 Любимые мультфильмы
18.35 "Звездная семейства"
19.15 "Время - деньги!"
19.45 Х/ф "На тебя уповаю"
21.55 "Неслучайная музыка"
22.00 "На бульваре..."
22.25 Т/с "Женаты и с детьми..."
22.55 Т/с "Женаты и с детьми..."
23.55 Т/с "Тайга. Курс выживания"
00.00 Т/с "Мистер Бин"
"Звездная семейства"
Х/ф "Блеск славы"
"Агентство криминальных новостей"

Активик**Ул. Тулаева, 63**

оф. 8.

Тел.: 41-29-87,
64-44-83.**АКТИВ И К**

1. КОКТЕЙЛИ ХЭППИ-ЛЭНД, г. Москва (скидка, бартер, доставка).

2. ОРЕХИ И ФРУКТЫ в шоколаде фасованые 65 г., 150 г., 180 г. (скидки, бартер, доставка).

- ТРЕБУЮТСЯ:**
- торговый представитель с личным грузовым автомобилем (1,5-2,5 т.) для доставки соли в регионы. Тел.: 65-59-77. Оплата высокая.
- торговые представители с личным автомобилем. Тел.: 65-59-77.

- 09.25 "Час суда. Дела семейные"
10.30 "Городской патруль"

- 10.40 Думай сам

- 10.50 Х/ф "В шоу только девушки". "Лоск"

- 13.00 "Великие тайны и мифы XX века"

- 13.30 "24". "Думай сам". "Лоск"

- 14.00 "Час суда"

- 15.00 Т/с "Солдаты-3"

- 16.15 М/с "Детки из класса 402"

- 16.40 М/с "Икс-мены"

- 17.00 Т/с "Мятежный дух"

- 18.00 "Час суда". Погода. "Думай сам"

- 19.00 "Час суда". "Лоск"

- 20.00 "Календарь работ от Куншарева"

- 20.20 "Радар-спорт"

- 21.00 Х/ф "Внезапный удар". "Думай сам". "Лоск"

- 23.00 Т/с "Солдаты-3"

- 00.15 "Городской патруль"

- 00.30 "24". Погода

- 01.00 Х/ф "Самаритянка"

- 15.35 М/с "Новые приключения Скуби Ду"

- 16.00 М/с "Эскалибур"

- 16.30 М/с "Приключения Джеки Чана"

- 17.00 Т/с "Зена - королева воинов"

- 18.00 Т

№ 20(425)

Пятница, 8

Первый канал

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Веревка из песка"
11.20 Т/с "Хозяйка судьбы"
12.30 Дисней-клуб: "Ведьма"
13.00 Новости
13.05 Х/ф "Давай поженимся"
14.40 Спецрасследование.
"Квартирные аферы"
15.30 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Х/ф "Голубая стрела"
18.00 "Пять вечеров"
19.00 Новости
19.20 Док. детектив. "Подковерная битва"
19.50 "Основной инстинкт"
20.50 "Поле чудес"
22.00 Время
22.25 Большая премьера
00.00 Что? Где? Когда?
01.20 Х/ф "Билли Мэдисон"

«РОССИЯ»

- 06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.05 Вести-Бурятия
(на бур. яз.)
Канал "Россия"
09.45 Т/с "Надежда уходит последней"
10.45 "Мой серебряный шар. Игорь Костоловский"
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
Местное время
12.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
12.50 "Мусульмане"
13.00 "Вся Россия"
13.15 "Городок"
13.45 "В поисках приключений"
14.45 Вести. Дежурная часть

- 15.00 Вести
Местное время
15.10 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
15.30 "Частная жизнь"
16.30 Т/с "Пепел Феникса"
17.30 Вести. Дежурная часть
Местное время
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал "Россия"
18.00 Вести
18.10 Т/с "Кулагин и партнеры"
18.45 Т/с "Кармелита"
19.45 Т/с "Исцеление любовью"
20.45 Вести. Дежурная часть
21.00 Вести
Местное время
21.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Надежда уходит последней"
22.55 "Веселый вечер Аниллага"
00.50 "Звуковая дорожка"
02.50 Х/ф «Аллигатор»

НТВ

- 07.00 "Сегодня утром"
09.55 Т/с "Не ссорьтесь, девочки"
11.00 "Сегодня"
11.15 "Военное дело"
11.55 Т/с "Тамбовская волчица"
12.55 Т/с "Ризалит"
14.00 "Сегодня"
14.40 Х/ф "Женя, Женечка и Катюша"
16.35 "Игры разума"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Принцип домино"
18.30 "Стресс"
Канал БГТРК
19.35 Театр и зритель
18.44 Правый руль
Канал НТВ
20.00 "Сегодня"
20.40 Х/ф "Кикбоксер"

- 22.50 "Чрезвычайное происшествие"
23.00 "Сегодня"
23.40 "Совершенно секретно"
00.35 Х/ф "Первобытный страх"

АРИГ УС

- 07.30 "Восточный экспресс"
07.50 "Абитуриент-2005"
08.05 Глобальные новости
08.15 М/с "Как говорит Джинджер"
08.35 М/с "Крутые бобры"
09.00 "Восточный экспресс"
09.25 М/с "Маззи"
09.30 Формула успеха
09.40 Наши песни
09.50 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
10.00 Завтрак с Дискавери
11.00 Х/ф "Проект А-2"
13.15 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
13.25 Т/с "Толстая девчонка"
Перерыв до 17.00
17.00 Т/с "Любовь и тайны Сан-сет Бич"
17.45 Победоносный голос ведущего
18.15 М/с "Вокруг света за 80 дней"
18.30 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
18.45 "Восточный экспресс"
19.00 "Школа ремонта". "Пульт управления мужем"
20.00 "Взрослые дети". "Беслан"
20.05 "Абитуриент-2005". Формула успеха
20.20 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
20.30 "Восточный экспресс"
21.00 "Большой брат". Погода
22.00 "Дом-2. Жара"
23.00 "Восточный экспресс"
23.30 Х/ф "Фантощицы второй трагический"
01.25 "Дом-2. Жара"
02.00 Х/ф "Убийственно красива"

Духериз

№ 60(21146)

ТИВИКОМ

- 07.00 "Городской патруль". Погода. "Лоск"
07.20 "Радар-спорт"
08.00 "Утренний ник"
09.30 "Час суда. Дела семейные"
10.30 "Городской патруль"
10.40 "Думай сам"
10.50 Х/ф "Внезапный удар"
13.00 "Великие тайны и мифы XX века"
13.30 "Календарь работ от Кушнарева". Погода. "Думай сам". "Лоск"
14.00 "Час суда"
15.00 Т/с "Солдаты-3"
16.15 М/с "Детки из класса 402"
16.40 М/с "Икс-мены"
17.00 Т/с "Мятежный дух"
18.00 "Час суда". "Думай сам"
19.00 "Час суда"
19.45 Погода. "Лоск"
20.00 "Сейчас"
20.25 "Человек недели"
21.00 Х/ф "Тяжелые деньги". "Думай сам". "Лоск"
23.25 Проект "Отражение"
00.25 "Секретные материалы Стрейнджера"
01.45 Х/ф "Интимные ночи"

СТС - «БАЙКАЛ»

- 07.00 Т/с "Беверли Хиллз 90210"
07.40 М/с "Приключения Рекса"
07.50 М/с "Смешарики"
08.00 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
08.30 Т/с "Моя прекрасная паня"
09.00 Т/с "Талисман любви"
10.00 Истории в деталях
10.30 Т/с "Зачарованные"
11.30 Х/ф "Полет навигатора"
13.20 Осторожно, модерн-2
14.00 Т/с "Школа Черная дыра"
14.30 Программа м/ф
15.00 М/с "Деннис-непоседа"
15.35 М/с "Что новенько, Скуби Ду?"

- 16.00 М/с "Эскалибур"
16.30 М/с "Приключения Джеки Чана"
17.00 Т/с "Зена - королева воинов"

- 18.00 Т/с "Зачарованные"
19.00 Т/с "Комиссар Рекс"
19.55 Т/с "Моя прекрасная паня"

- 20.30 Истории в деталях
21.00 Т/с "Талисман любви"
22.00 Х/ф "Дети шпионов-2. Остров несбыточных надежд"
00.10 Истории в деталях
01.05 Т/с "Моя прекрасная паня"
01.15 Детали. Кинотавр-2005
02.15 Х/ф "Свидетель"

ДТВ

- 10.00 Любимые мультфильмы
10.55 "Неслучайная музыка"
11.00 "На бульваре..."
11.30 Т/с "Женаты и с детьми..."
12.05 "Телемагазин"
12.35 "Агентство криминальных новостей"
12.55 Х/ф "Последний отсчет"
15.15 "Время - деньги!"
15.45 "Шоу рекордов Гиннеса"
16.45 Т/с "Крутой Уокер"
17.50 Любимые мультфильмы
18.35 "Звездная семейства"
19.15 "Время - деньги!"
19.45 Х/ф "По 206-й"
21.55 "Неслучайная музыка"
22.00 "На бульваре..."
22.25 Т/с "Женаты и с детьми..."
22.55 "Шокирующая документалистика": "Массовые беспорядки - стадное чувство"
00.00 Т/с "Мистер Бин"
00.40 "Звездная семейства"
01.00 Х/ф "Стальные когти"
03.15 "Шеф рекомендует"
03.20 "Агентство криминальных новостей"
03.40 "Сексуальные соседки"
04.15 "Неслучайная музыка"
04.20 Х/ф "Куб-2: Гиперкуб"

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Суббота, 4

- Первый канал
07.00 Новости
07.10 Т/с "Максимальное влияние"
07.40 Х/ф "Чужое имя"
09.20 Играй, гармонь любимая!
10.00 Слово пастыря
10.10 Здоровье
11.00 Новости
11.10 "Три окна"
11.40 Д/ф "Костя Цзю. Быть первым"
13.00 Новости
13.10 История с географией
14.10 Дисней-клуб: "Микки-Маус и его друзья"
14.40 Умницы и умники
15.20 "Слабое звено"
16.10 Х/ф "Кодекс бесчестия"
19.00 Новости
19.10 Х/ф "Разина"
20.50 "Кто хочет стать миллионером?"
22.00 Время
22.20 "Розыгрыши"
23.40 Футбол. Отборочный матч чемпионата мира. Сборная России - сборная Латвии
01.40 Х/ф "Паутинка лжи"
04.00 Х/ф "Болливуд-Голливуд"
06.00 "Место действия - Россия"

- Местное время
12.10 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
12.20 "Сто к одному"
13.15 "В поисках приключений"
14.15 "Клуб сенаторов"
15.00 Вести
15.20 Х/ф "Пять минут страха"
Канал БГТРК
17.00 Гид-путеводитель
17.05 Курьер
17.10 Телевизионная приемная
17.25 "Буряад орон"
17.45 "Час мэра". Прямой эфир с Г. Айдаевым
18.45 Примите поздравления
Канал "Россия"
19.00 "Место встречи"
20.50 "В Городке"
21.00 Вести
21.25 "Зеркало"
21.35 "Честный детектив"
22.05 "Субботний вечер"
00.00 Х/ф "Гений дзюдо"
02.25 Х/ф "Машинист"

- НТВ
07.05 М/ф "Рикки-Тикки-Тави"
07.25 Х/ф "Кикбоксер"
09.00 "Сегодня"
09.15 Т/с "Полицейский Кэттс и его собака"
09.45 "Без рецепта"
10.25 "Дикий мир"
11.00 "Сегодня"
11.20 "Растительная жизнь"
11.55 "Кулинарный поединок"
12.55 "Квартирный вопрос"
14.00 "Сегодня"
Канал БГТРК
14.20 "Человек"
14.40 "Присягая на верность"
Канал НТВ
14.55 Х/ф "Ребенок к ноябрю"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Женский взгляд"
17.55 "Своя игра"
18.55 "Ажец"
20.00 "Сегодня"
20.35 Профессия - репортер
21.05 "Программа максимум"
21.55 Х/ф "Ягуар"
00.05 "Мировой бокс. Ночь нокаутов"

- 01.00 Х/ф "Дикая орхидея"
02.55 "Футбол в разрезе"
03.35 Х/ф "Рожденный романтик"

АРИГ УС

- 07.35 "Восточный экспресс"
08.00 Т/с "Наша секретная жизнь"
08.50 М/с "Жестокие войны"
09.20 Т/с "Коалы не виноваты"
09.45 "Восточный экспресс"
10.10 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
10.20 "Абитуриент-2005"
10.30 Формула успеха
10.35 Маски-шоу
11.00 Х/ф "Фантощицы второй трагический"
13.25 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
13.40 М/с "Сейлормун-супервонин"
14.20 М/с "Маззи"
14.30 Две блондинки против грязи
15.00 "Жизнь, полная радости"
15.30 "Верю-не верю"
16.00 Т/с "Толстая девчонка"
17.00 "Дом-2. Жара". Погода
18.00 Саша плюс Маша
18.10 "Абитуриент-2005"
18.20 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
18.30 М/с "80 дней вокруг света"
19.00 "Запретная зона"
20.00 Саша плюс Маша
20.20 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки". Погода
20.30 "Верю-не верю"
21.00 "Большой брат". Погода
22.00 "На ночь глядя"
23.00 "Комеди клаб". Погода
00.00 "Секс с Аифисой Чеховой"
00.30 "Москва: инструкция по применению"
01.00 "Дом-2. Жара"
01.30 Х/ф "Удар по системе"

- 08.30 "Дикая планета"
09.30 М/с "Приключения Конана-варвара"
09.50 М/с "Шинзо"
10.10 "Сейчас". "Думай сам"
10.20 "Городской патруль"
10.30 "Кинематограф"
10.45 М/с "Футурама"
11.45 "Очевидец"
12.45 Х/ф "Джек в стране чудес"
13.50 "Криминальное чтиво"
14.30 "24". Погода. "Думай сам". "Лоск"
14.50 Х/ф "Полицейский или бандит". Погода

- 17.10 "Думай сам"
17.15 "Сейчас". "Лоск"
17.30 "Кинематограф"
17.45 Х/ф "Тяжелые деньги"
20.00 "Неделя". Погода
21.00 Х/ф "Эйр Америка". "Думай сам". "Лоск"
23.30 "Дорогая передача"
00.00 Д/ф "Земные чудеса"
01.00 "Плейбой" представляет...

- СТС - «БАЙКАЛ»
07.00 Х/ф "Святой Патрик. Ирландская легенда"
08.50 М/с "Табалуга"
09.20 М/с "Смешарики"
09.30 М/с "На диком Западе"
10.00 М/с "Том и Джерри"
10.15 "Полундра!"
10.45 Х/ф "Ксенон - девочка из космоса"

- 13.00 "Самый умный"
15.00 Спасите, ремонт!
16.00 Д/ф "Не ходите туда. Америка"
17.00 Истории в деталях
17.30 Х/ф "Улицы разбитых фонарей"
18.45 Х/ф "Дети шпионов-2"
20.50 Т/с "Моя прекрасная паня"

- 22.00 Х/ф "Дюплекс"
23.55 Х/ф "Кошмар на улице Вязов"
01.50 Детали. Кинотавр-2005

ДТВ

- 10.55 Т/с "Напряги извилины"
11.30 Любимые мультфильмы
12.45 "Свет и тень"
13.00 "Как не болеть"
13.05 Любимые мультфильмы
13.25 Х/ф "Ранчо надежды"
15.30 Д/с "Династия Дугласов", 1 ч.
16.30 Т/с "Строго на Юг"
17.25 "Арсенал"
17.55 "Тайга. Курс выживания"
20.00 "Звездная семейства"
21.00 "Шоу рекордов Гиннеса"
22.00 Х/ф "Золотая мина"
01.00 Т/с "С.С.И.: место преступления"
02.55 "Шеф рекомендует"
03.00 "Сексуальные соседки"
03.35 "Мировая реклама"
04.05 Х/ф "Дьяволица"

КАМСТРОМ
ул.Крылова, 2. Заудинская
реализация

пр.Автомобилистов, 12 (Стрелка).
41-44-32, 42-80-28 21-78-26
маг. "Строительные материалы"

- Шлакоблок
Шифер 7 волновый
Кирпич
АВЛ АСП
Рубероид
Пакля
Алебастр

- Л

№60(21146)

Воскресенье, 5

Первый канал

07.00 Новости
 07.10 Т/с "Максимальное влияние"
 07.40 Х/ф "Маленькие мошенники"
 09.10 Армейский магазин
 09.40 Дисней-клуб: "С добрым утром, Микки!"
 10.10 "В мире животных"
 11.00 Новости
 11.10 "Непутевые заметки"
 11.30 Пока все дома
 12.20 Дог-шоу
 13.00 Новости
 13.10 Живой мир. "Нил", 1 с.
 14.10 Дисней-клуб: "Микки-Маус и его друзья"
 14.40 "Слабое звено"
 15.30 Надежда Бабкина, Александр Малинин, "Иванушки Int." в концерте "Народная марка" в Кремле"
 17.00 Х/ф "Барышня-крестьянка"
 19.00 Времена
 20.00 "Ералаш"
 20.20 Х/ф "Доктор Дулиттл-2"
 22.00 Время
 22.45 Главный бой года. Кости Цзю - Рикки Хаттон

23.40 Х/ф "Аполло-13"
 02.20 Суперчеловек. "Страсти о подростках"

«РОССИЯ»

06.55 Х/ф "Волшебная история"
 08.30 М/ф "Лето кота Леопольда"
 08.40 "Военная программа"
 09.00 Вести
Местное время
 09.10 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал "Россия"
 09.20 Студия "Здоровье"
 09.50 "ТВ Бинго-шоу"
 10.05 "Диалоги о животных"
 11.00 "Вокруг света"
 12.00 Вести
Местное время
 12.10 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
 12.20 "Городок"
 12.55 "Сам себе режиссер"
 13.50 "Ха". Маленькие комедии
 14.15 "Парламентский час"
 15.00 Вести
 15.20 "Фитиль № 44"
 16.05 Х/ф "Маленький свидетель"
 18.20 "Комната смеха"
 19.15 Николай Басков, Юлия Началова, Валерий Меладзе, Юрий Гальцев и многие другие в большом праздничном концерте, посвященном Дню защиты детей

Дух зриг

21.00 "Вести недели"
 22.00 "Специальный корреспондент"
 22.25 Х/ф "Меркурий в опасности"
 00.35 Х/ф "Мы были солдатами"

ОНТВ

07.20 Х/ф "Ягуар"
 09.00 "Сегодня"
 09.15 "Сказки Баженова"
 09.40 "Их нравы"
 10.25 "Едим дома"
 11.00 "Сегодня"
 11.20 "Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю"
 11.50 "Тор gear"
 12.25 "Дети напрокат"
 14.00 "Сегодня"
Канал БГТРК

14.20 "ОтТИНись"
 14.40 Судьба журналиста

Канал НТВ

15.00 Х/ф "Игрушка"
 17.00 "Сегодня"
 17.20 "Тайны разведки"
 17.55 "Своя игра"
 18.55 "ЛЖЕЦ"
 20.00 "Сегодня"
 20.40 "Чистосердечное признание"
 21.10 Т/с "Опера. Хроники убийного отела"
 23.22 "Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым"
 00.40 Х/ф "Восток-Запад"
 03.15 Х/ф "Цельнометаллическая оболочка"

АРИГ УС

08.00 Наша секретная жизнь-3
 08.50 М/с "Жестокие войны"
 09.20 Т/с "Коалы не виноваты"
 09.40 "Абитуриент-2005"
 09.50 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
 10.00 "С утра пораньше". Погода
 11.00 Х/ф "Мир Уэйна". Формула успеха
 13.15 М/ф "На лесной эстраде"
 13.25 "Дневник Улан-Удэнской ярмарки"
 13.40 М/с "Сейлормун-супервойн"

21.00 Х/ф "Охрана для дочери". Погода. "Думай сам". "Лоск"

№20(425)

23.40 Д/Ф "Жизнь во Вселенной"
 00.40 Х/ф "Монастырь"

СТС - «ДАЙКАЛ»

07.00 Х/ф "Далеко отсюда"
 08.50 М/с "Табалуга"
 09.20 М/с "Смешарики"
 09.30 М/с "На диком Западе"
 10.00 М/с "Оливер Твист"
 10.35 Х/ф "Дюплекс"
 12.25 Т/с "Моя прекрасная няня"
 13.00 "Жизнь прекрасна"
 15.00 Снимите это немедленно
 16.00 Кино в деталях. Кинотавр-2005
 17.00 Истории в деталях. Специальный выпуск
 17.30 Т/с "Моя прекрасная няня"
 18.00 Х/ф "Даша Васильева. Любительница частного сыска-2"
 22.00 Х/ф "Яйцеголовые"
 23.55 Х/ф "Коматозники"

ДТВ

10.55 Т/с "Напряги извилины"
 11.30 Любимые мультфильмы
 13.00 "Серебряный ручей"
 13.35 Х/ф "Стальные когти"
 15.35 Д/с "Голливудские истории. Династия Дугласов"
 16.30 Т/с "Строго на Юг"
 17.25 "Карданый вал"
 17.55 "Тайга. Курс выживания"
 20.00 "Самое смешное видео"
 20.30 "В засаде"
 21.00 "Шоу рекордов Гиннеса"
 22.00 Х/ф "Царская охота"
 01.00 Т/с "С.С.И.: место преступления"
 02.55 "Шеф рекомендует"
 03.00 "Голая правда"
 04.10 "Самое смешное видео"

Современное лечение алкоголизма, табакокурения.

Поликлиника №2 (бывшая № 4).
 Ост. Саяны, Бульвар Карла Маркса, 12
 Ежедневно: с 18 - 20 ч., суббота: с 14 - 16 ч,
 воскресенье: с 9 - 12 ч.

Значение МЗ РБ 1074

Значение МЗ РБ 107

Нармай нийхан Монгол ороной нарата сэлмэг юртэмсэдэ түрэжэ, хүн зондоо түнхатай алдартга багшын аша габьяа тухай дурсаха дуран ехэ хүрэнэ. Гүрэнэй Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай академический драмын театр 2001 оной намар Монгол туургата арадуудай уласхоорондын гурбадахи театральна фестивальда хабаадахадаа, Б.Гавриловай «Чингисхан» зүжэг абаашахынгаа хажуугаар Монголой суута уран зохицолшо, угтарбалаараа буряад янанай Сэнгын Эрдэнийн «Хойто наандаа уулзахабди» гэжэ романай удхаар найруулагдан табигдаан зүжэгэе Монгол гүрэнэй үхибүүдэй уран бүтгэлэй туб ордон соо түсэбнөө гадуур, анхан нютагаа урилжа, Монголдо түбхинэхэн, тэндэ ажанаудаг буряад зондоо харуулжа, хужарлуулжа, бэлиг шадабаряа бэлэглэхэ эдэбхи гарганаа байнабди.

Энэ дэмбэрэл буянта үүсхээ-
лыемнайт тэрэүндэр томо ордоной
генеральна директор, Монгол
гүрэнэй «арадай багшын» алдар
солотой, угаараа манай Буряад
ороной Яруунын аймагхаа иза-
гууртай Бабуугин Цэрэндорж
гэдэг аха нүхэрнай хэлэшгүй
өхөн хүндэтгэгээр угтан абажа,
аргагүйгээр туналжа, манай
театрай ажамидаарал, байха
байрын талые бээ дээрээ даажа,
манай колективтэй хани
халуунаар танилсаа бэлэй.

Цэрэндорж багша 1939 ондо
Монголой Хэнтэйн аймагай
Дэлюон Бодлог гэжэ нютагта
граждан дайнай үед Яруунын
аймагhaа зөөжэ ошоон айлай
гэр бүлэдэ түрэхэн байна. hу-
бэлгэн, хурса-хурдан бодолтой
бүряад хүбүүн ажабайдалайн-
гаа үргэн харгы замда гаража,
Монголой университечтэ ам-
жалтатай hуражаж байхахаа хой-
шо нийтийн ажалда шударгы
оролсожо жүдхеөд, олоной түлөө
оролдохо бэлиг талаангаа ха-
руулжа, бүгэдэ Монголой оюу-
тадай холбооной түрүүлэгшын
орлогшоор эхин замайнгаа харгы
нээжэ, эдэбхитэй бэрхэ, ажалша
занггаа гэршэ болгож шадаа ха-
юм. Тийгээд университечтэйн-
гээ уран зохёл шүүмжэлхэ, шэн-
жэлхэ мэргэжэлтэй багшын
факультет эрхим дүүргэжэ,
Улаан-Баатар хотын хубисхалта
залуушуулай холбооной хоёр-
дохи секретаряар наанайнгаа
намтарай хуудаа нээгээ бэлэй.

Ажабайдалай дардам харгыда гаража, зоригтой урагшса дабшажа, гүрэнэй гүйсэдхэх ажалай олохон тушаал зэрэг нүүдтэй хүдэлөө. Гадаадын хэрэгүүдэй министерствэдэ - СССР гүрэндэ байhan Монголой посольствоудаа удаан хүдэлөө. Тийхэдээ олон гүрэн, оронуудаар ажалаараа аяншалжа, дэлхэй дүүрэн газар нюотаг өөрынгөө нюдөөр хаража танилсахаа талаантай хуби заяан үсөөн хүнүүдтэй тэрэ үедэ дайралдадаг байгаа ха юм. Эгээл тэрэ үедөө бүхэдлхэйн шэлэгдэмэл уран зураг, уран шэмэг гээшээр һо-нирхожко, өөрынгөө эдэбхээр дэлхэйн «классическая» зурагуудай «копинуудые» сүлөө сагтаа суглуулдаг «хоббитой» болоо хүм гэжэ мантай уулзажа байхадаа хөөрөө юм. Ябан, ошон энэ эдэбхинь урдаа гаража, иимэ ехэ

жээний урдаа гаралж, нийтээ баялаг ганса өөртөө бэшэ, харин хамаг зонтой хубаалдахаа эрмэлзэл түрэжэ, буйянт харгын шэнэ шэглэл заажа, үнжэгэн заахан ухибүүдье балшар наананаан бүхы дэлхэйн энэ найхан шэмэглэлтэй эртээнхээ танилсуулжа дахуулха, нургаха, зааха дуран сэдьхэлъяень эзэлжэ, мүнө болоходо, бүгэдэ Монголой ухибүүдэй уран бүтээлэй туб ордоной эзэн болгоод, алдартга багшины ажал хүдэлмэридэ үүргыен шударгы аүүргүүлжэ байна бушуу.

МОНГОЛОЙ СУУТА ЦЭРЭНДОРЖ БАГША

үзэгдэх юм. Ордоной олон тоото таалгаанууд, классууд соогуурны төөришзхеэр. Нэгээ тээ уран зурааша хүүгэд хэшээл хэжэ байха, нүгөө тээ нийлийр, гагнуурай, скульптурна, архитектурна нургуулнууд. Угышье haа, ураны гоё дуунууд, хүгжэм зэдэнэ. Эдээ бүгэдэ булта хэшээнлийд ябажа байна гээшэ. Эрхим бэрхээ залуу багшанар эдээ бүгэдье эрхилнэ ха юм. Цэрэндорж багшасаа өөрынгөө бэрхэ шабиниарын энэ

Цэрэндорж багшын нэрээ дуулаагүй хүн Монгол гурэндэхемор. Хүүгэдэй хумуужуулхэмэргжэлтэд, багшанар, Гэгээрэлэй министерствын мэргэжэлтэд Цэрэндорж багшын ашагабъяа юйн мэдэдэг, жэшээ болгон, урдаа тут болгон барижайбадаг лэ.

түбтөө үлөөжэ, үхибүүдтэг *hyp-*
гаал заахыенъ өөрөө үреэжэ,
дахуулжа, улам, улам *halba-*
rullan, алхам бүхэнниенъ хёр-
хоор адаглажа, туналагшад
болгонхой шэлэжэ үлөөнэ бшуу.
Энэ ордоной олон тоото таһагууд
соо томо музейнүүд, галерейнүүд
оршоно. Ямаршье театрhaа үлүү,
ундэр томо, дээшэ-доошоо гүйл-
дэжэ байха олон колосний-
гуудтай тайзан, долоон зуун
зоной багтхаар нуудалтай
хүнхигэр уужам гоё заал
нэмжкүйж байха юм.

Тиймэхээ анханайнгаа «габыяата багша» гэхэн нэрэ солондээрээ Монгол гүрэнэй «Арадай багша» гэхэн үндэр зэргэдээ Бабуугийн Цэрэндорж энэ жэл хүргэхэл ёсоороо хүртөөд, үшөө сэдьхэл дуурэн хүсэ нэмжээ, урагшaa hанаатай ажалаас үргэлжлүүлнэ. Иигэжэ үндэхэн Буряад театр Б.Цэрэндоржын үхижүүдэй түбтэй дүтэ танилсаабди. Энэ түбтэй нарина дархан бэлигтэйнэхээхилээд, зураг зураха, хубсаа оёхо-нэхэхэ, дуудуулаха, хүгжэмдэ бэлигтэй, үнийлэхэ, гагнаахаа гадна, нүүблэгэн-нонор ухаатай ябан, ошон гүрэн түрэ хүтэлхэ гү, алиаралжаа найма эрхилжэ, дэлгүүрэй харилсаа дэлгэрүүлхэдээ бэрхэ хүүгэдье шэлжэ, тэрэ түбтөө нурган дахуулхаж аргагүй ехэ ажал хэжэ, тэдэнээ үшэе саашань бүхы дэлхэйн эрхим дээжэ уран найхан гээштэй танилсуулхахаа гадна, харыг дуранаа хурахадань

хари гүрэндэ нурахадань, хүдэлхэдэнь ходо харгыен нягтаар заажа, дахуулжа ябана. Эгээн ехэ габьянуудайнь нэгэн гэхэдэ, Б.Цэрэндорж өөрынгөө үхижүүдэй түбтэ элдэб олон шэ-нэ аргануудые, шэглэлнүүдые нанадаг юм байна. Тийгээд тэдэнээ үмсүн гү, али гүрэнэй фирмэнүүдтэ нэбтэрүүлжэ, олзо хайшан гээд олохоб, мүнөө энэ дэлгүүрэй харилсаанай үедэдаажа ябанан түбөө хайшан гээд гүрэнэй тэдхэмжэгүйгөөр амида-руулжа шадаха гээшб гэнэ

Джэрри

№ 60121146

Уласхоорондын харилсаан

эгээл бэрхэ түрүү хүнүүдэй тоодо орохон юм. Илангаяа Монгол туургата арадуудай анханай үндээн уран бүтээл гээшье үхижүүдэй хүсөөр мартуулангүй хүгжөөхээ ажалда анхаралаа хандуулхын хажуугаар нийтийн ехэ үүргэ бэе дээрээ даажа, гүрэнэйнгөө хүүгэдэй хүгжэлтын президент, үхижүүдэй уран бүтээлэй уласхоорондын холбооной секретарь, гүрэнэйнгөө Киокушин каратэйн холбооной президент, Ази түбийн хүүгэдзалуушуулай амарха, сэнгэхэ, хажуутаарнь нураха хайн дуранай холбооной (федерациин) президентын тушаал мүнөө сагзуура хүтэлжэ ябана. Ушвээшье саашадаа элдэб бодолнуудта эзэлэгдэн, Дэлхэй-Ази түб гэхэн олонийтын холбоо бии болгохо, Монголдоо олон гүрэнүүдэй хүүгэднээ бүридээн акаадеми тогтоохо, улам саашань тэндээ Монголой «Диснейленд» гээшье бүтээхэх холын хараа бодолдо аблтанхай. Тиимэл хадаа Япон гүрэнтэй ехэ нягта холбоотой. Киото хотын «Алтай түлхюур» гэхэн шагнаалда хүртэхынгэе хажуугаар, Япон гүрэнэй нэгээрхим фирмийн гол захирагаанай оффис доторгонон өөрынгөө монгол технологиёор шэмэглэжэ, Гран-при шагнаалда хүртөө. Бабуугин Цэрэндоржын хэхэн ажал оройдоо хүртэшэгүй үндэр. Анхан, залуухаа арадай хубисхалта намай (партиин) гэшүүнээр намтараа эхилээшье haа, мүнөө эгээл хүндэтэйгөөр демократическа шэгэлтэй зүдхэжэ ябана.

Эдэ бүгэдэ юндэ ийгээ дэлгэрэнгы бэшгэдээб гэхэдэ, Цэрэндорж ахатан Гүрэнэй Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай академичесэ драмын театрттай нягта холбоотой, ходо уулзажа, харилсажа, дэмжэжэ байдаг. Олон зүжэгшэдэймний дээдын шагналда хүртэхэдэн сэгнэшэгүй ехэ туһа хургөө. Дүрбэн зүжэгшэднай Чингис хаанай алтан ордендо (медальда), хоёрнай «Алтан түлхюур» гэхэн шагналда хүртөө. Тиймэхээ, Цэрэндорж ахатан, иимэл шударгы Буряад нийхан ороноо, уг удамаа дэмжэлсэжэ, уран нарин ажалдаа урагшатай, бүхы нанал бодолоо бээлүүлжэ, нимгэн нийхан сэдьхэлээ улам-улам худэлгэн, аша тунатай зангаа жэшээ болгон саашадаа дабхихан, ламжагтгүй!

Цыдендоржо
ЦЫРЕНДОРЖИЕВ,
Россий Федерацииин
габьяяата артист.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарhaа)
Цэдэн багша, Д.Н-С.Султимов,
Цэрэндорж багша, Ким
Болдохонов.

Агуу Илалтын 60 жэлэй ойдо

ХАХАСАЈІГАН

Tүүжісіндең жаһаның

Хүнэй наан нонин даа...
Эрьеэж хараха сүлөөгүй
ябатараа, иэгэ мэдэхэдээз,
үбгэршэн, тархи сайшанаа,
бэе улбэртшэн, городой
хэдэн дабхарыс хэдэн дахин
амаржа дабаха баатай
боловшон байхаш. Залуу
наан, юрз, үндэр хорей
дээгүүр эрбээлээд лэ үнгэр-

шээн байха... Саашаа сүлеогүй ажал, үхибүүдээ үргэлгэн, инаг дуран, байгаа haа, юм ааб даа, магад холо, дээгүүр нийдэлгэн, утышье haа, юрын хүнүүдтэл ябаха хуби заяатай байхаш. Төд хэзээ гээшэб, хаана гээшэб - тэрэ үбгэрэлгүйн агшан зуур? Юрэл хун шубуун дээгүүршины гороолон нийдээд, «Баяртай!»

I.

Наранай гарахын урда тогтодог амгалан, хон-жэн, пойрмог хаһада ходо һэришдэг болохон Сампил ахай иимэ орой болотор унтаһаадаа ех гайхаба. Харахадань, наранай түрүүшүүн элшэнүүд хаалгатай ставинийн забнараар таһалаа руунь шурган ороожо, амаржа байнаадал мүнөө үзэгдэнэ. Магад энэ үлэр соо дабаха замын ута унжагайгаар hanagdадаг хадань тиигэнэг гү? Юрэл, элишнүүд шурган ороод, шадал дээрэ туюаан, шенэ үдэрэй ороошоод байнаанье hanуулна...

Сампил ахай үндэгэд гээд, элшэнүүдээ наада харагжа байтараа, хоёр хадаанай шохойжо байхые обёорбо. Эгээл эдээ хоёргоо бишыхан үхижүүдийн тороожо унаад, орилдог, бархирдат һэн. Юрьишийн хэрэг ла даа. Алха баяяд, хоёр дахин найнаар сохиходо, дүүрээ. Төд нэгэ талаараа бээ бээдээс эрхэжэ, нүгээ талаараа Самилай сүлөөгүй байнханин Мэдэгмаагай гэмэрэлгийн шалтагаан болодог бэлэй. Тииэнээр үхижүүдийн ургаа, зоблонто хоёр хадаанайш мартгадаа... Төд мунээ хүрээтэр шохойлдожо нууха гэж бодохоор аал?

Сампил ахай нөөргөр хэбтэшэб. Тийгээд орой яараагүйгээ ойлгобо. Өдөөд хараад, унья руутаа анхаралтайгаар шэртэхэдэйн, зосоонь хэлэшигүй амгалан, сүлөө болошоны тэрэх халта гайхан наагд мэдэрбрэ. Зүрхэнинь данишье haas, дарууханаар шуныен тунна. Сэдхэл, бодолын тайхалтай номгон. Харин бэсэн оройдоо эзэгүй мэтээр үзэгдэнэ. Ийгээд гээд лэхүүзий наанай түгэсэл ерэдэг хя юм гэж Самил ахай гэнтэй бодобо. Усгэлдэр хада наанаасен зобооны бодолнуудын, юундэ жэжэхэн, хүнгэхэнүүд шэнгире нанаагдана гэшигб? Нанааная хахасалга гээшэ нимс схээ, энэ наанай юунхээшье агууехэ үйлэ хэрэг гэшигч гү?

Сампил эдээ бодолгуудтаяа ехээр гайхалбашьеүгүй. Харин гэрэй ханын саана юрз бусаар эхилэн үглөө хүсүү шадалаа абажал байна ялзатай. Ухэрүүдэй тугалгуудтаяа үүгэнэн, үйлсөөр ошохонь үглөөнэй нонорто дууданаа, нэмгэдээ адуулганда үдэцэн, хобоо хэлсэж, хэнэй, хаана байхые, хоногые, хэнтэй холбоорисоддохые бэс бээдээ дуулгана, пинси гараха гү, али угты гү, хэнэйхи гахайгаа гаргажа, нюотагтаа худалдахаб, зээлээр угэхэ гү, али угты гү, хэнэй үхэр үтөөб, хэнэй сар хэдэн хоногой үгы болонхойб, хотонойн наананаа захалнаан ЗИЛ-ай мур Грешиловэй машинийн ха, Доксоной нэбхи басаган Шагдарай хүбүүндээ хадамда гарахань гү, али угты гү, Патма баабуунхын сангварил хэдийнде эхилхэб, Сamat баабайн «Запорожец» мөөрүүдүүдээ Уймар Балдан абаашаад, унанайнгаа тэргэдээ хэжкорхёөд байгаа, энэцидээ ухаанынхүү бишбыд даа, угышье хaa, хээ нэгэн заагаа ха, Будаахан Гажадмаагаа ханиаа соогоо оруулжа, нунаагаа ха, тэрэнь хажуу тээшээ хараад абаа ха, хэдэн хоногто хулганаан мэтэ хүнэй хажуугаар ябадаг байшшаа ааб гээд лэ - нэмгэдай нонирхоко, зүйшэхэ юумын барагдахаа бэш даа, заримдаа нааралай дээрээ гарарат байжа, хоол хүлээнхэн углалтей замдаалуудаарт агшиа.

үбгэдтөө зэмлэүүлдг агша...
Сампил ахайн хашаа соохoo мал
хүүлийнхиеэ тутгдахаар аяар пайман жээл
боловшобо. Тийхэдэ, хүгэнэйтийн наха бараан
жэл, Самил ахай бүхын малаа худалдаад,
мүнгсийн банкда хэжэрхиэн юм. Тэрэ
гэвчийнхээ хойшино сонгуяа болошице баа

Үрийн хэлэгчдэхээ УГЭ

гэхэндэл гингэлдээд лэ дүүрээ...
Тийгээд юун шамтай үзлийб
даа? Нанаан. Үнгэрэн наханай
үзэгдэлнүүд, нүүдэрнүүд,
зурагууд, хубилгаанууд, боди
саданууд... Тээд хүн бүхэндэ
олон ондоо. Ажагүүнханайш
зэрэгээр. талаангаяаршии...

Сагаан хүрюуда орохын толгойнууд соо ордог бодол нуудыг нэгт үеэр харуулж шадахаа алшиг Гансал нэгт арга үлэнэ. Нанаан... Бага нахаанынгаа дайдаар гүйхэгээдээ шадалшьегүй, хулшьегүй, хүн сэлшьегүй болошон байнаш нийхан дүүхэйн харасын альбата халуун уряа дуудаалж

урамдан хиирэхэн бугадал болохо төхөдэши, зосоши, юрэл, өөрыгээс наадалын мийэрэл лэ түрэнэ... Тийхэдээ гансал банаандын ошоон юумзээ нэргээнэш, дахианаа тэрэ зүргэнүүдээ гаража, хөлүүн холоор эльгэлэн ябанаш. Иимэл ха юм үбсэдэг, хүнжирэлдэг...

- Фронтовигай дурасхаалда, фронтовой зуун грамм! - гээд түрүүшүнгээ духараха, урдань нүүхэн, Галитай мүргэлдүүлэн хүнтэрүүлээд, удаан бодолгото болон нүүба. Хирэ болоод лэ удаадахи хундагаяа ууха юм. Иингэж абанай шэээ уужа дүүргээд, нэгэ нюоднэөөшөө архинь гаралаагүй янзатай, «Баяртай!» гээд гаража ябашахадань, Гала гайхажа садаад байба.

Хойшоо сэб сэхэ посхоод тээшэ гараад, тэрэниие зубшан баруулхадань, үшөөл мэлигэрийн haas, хайнаар харахада, уршалалтажа эхилэнх хасар дээгүүрн хүнгэхэн үүлэд мэтэ нэлбөхонууд бүхын бүхэриг бзэйн дөхөлгөн, шэмээгүйгээр хойно хойноюу мухарилдаба. Эрэ хүнэй наанда нүүлшины нулимындууд иимэ байдаг юм гэжэ мэдэхээг түг? Эдэ нэлбөхонууд бүхын наанайнай найн, муу, гоё, муухай, гаргама, эшэмэ агшан зуурнуудые гэршэлэн, тэдэниие угылэн, шандалан унадаг юм...

Сампил Дандар хоёр хоюулан һүүжин дабаанай аманда үблэжэдэг хоёр нүхэдэй үхижүүд байгаа. Замуудайнь асатаан нэгэл үе бин. Дайнай урдахана Сампил институтда ороод, Улаан-Үзээд гурбан жэл соо байсан юм. Тийгээшье 1941 онай декабрь соо тээрэнэй замууд дахиана нэгэдээ. Маршева баталыоний бүридэлдээ орохон сэргэшээдэй дунда хоюулаа орошио ха юм. Тэрэ гэнэнхээ хойшид дайсуг дабан гаралаа. Хоюулаан талаантай зон байшоо. Дайнай бүхыж энэхүүдээг ёстой нэгээшье шарха абаагүй хоёр ха юм. Харин сержант Самил Лубсанов сержант Дандар Лодоев хоёр полковой тагнуулай ротодо алба хэдэг байгаа бишүү. Эльбэж жадхатай хоёр гэж ротодонь хэлсэгээз бэлэй. Хоюулан багжагарнууд, үндэр бээтэйнүүд, олохон фашистнуудые ара талаанаин асарнаан байха. Хоюулаан гурбаа гурбан ордентой, Илалтын парадта хабаадаан бусаса. Нэгээ бишыхан тосхонхoo хоёр хүн Илалтын парадта хабаадалсаха зол хэндээ тудаан юм?

Сампил ахай гэрэйнгээ хойно ерээд, удаан зогсогоо. Юун тухайб даа бодолгото болоно, уралаа хүдэлгэн, юушьеb шэбшиэнэ. Баян Харын оройгоор бад хара үүлэнүүд сугларж, аалиханаар нөлжорон, Худанай гол тээшэ ерэбэ. Удангүй богонихоньш haas, абьяастай аадар адхарба. Бээс сэхэльдүүлэн, Сампил ахай замаа шигэрэх табии зогсогоо.

ахай аадарта иноураа табин зогсбо.
Шал нийтон юумэн гэртээ ерэхэдэнь, абгынь бэри Гүнжэдмаа гэртэйн ерээд байба. Эгээл дүтын турэл болохо хадаа Самил ахайе харалсадаг ехэ зохиц аллайхи юм.
- Пээ! Угы энэ яажа ябана гэшэбтэ? Зунай аадар хоротой байхал! Хубсааная тайлагты! Баригты! Хуурай хубсаан умдэгты! Би шоройетнай хаяад ерэхүүб. Ерэтгэри хубсаанаяа һэлгээд байгты! - гэжctaаналгаряагүй ёржогоноод, Гүнжэдмаа тааналгыен хамажа, шоройен ведро соо хээд,

газашаа гараба.
Нойрмоглонон хүн шэнги Сямпил ахай хубсаанаяа һөлгэбэ. Удангүй Гүнжэдмаа орожо өрээд, стол дээрээ эдих юумэ суглуулаад, «Сямпил ахай! Ерэжэ эдеэлэгтти!» -гэжэ дуудаба. Тийхэдэйн нойрphoo һөрийн мэтэ мэдэрэлдээ аbatan өрэжэ, ямаршье аппетидгүйгөөр эдеэлэб. Тийгээд hanagaагаа зобонон Гүнжэдмаагай дунда хүбүүгээ хонолсын гэхэмни гэхэдэйн, мийнэд гээд, орхи гэбэ. Амнарта утаагаад, юушьеb хэлэхэг гээд, халажа ядан байнаа, Гүнжэдмаа «Баяртай!

хайнаар унтахьетнай хүсэнэб!» - гэмсээрээ гаража онбо.

(Түгэсхэльч хожом гараха)

«Холшор ябадалай хойшлон» гэхэн конкурсдо

«Бүхгальтер-бодон! Бүхүүр-модон!»

...Санжайжаб Балдан хоёр Шулуутайн малшадта хүрэжэ ерөө. Моридоо гадаанхаяа уяд, наада захын напшагар гэртэ ошожо оробод. Удэшийн хаалганий нүүлээр Цыренжаб Дулма хоёр гэртээ орожно, халуун сайгаа оошожо нуугаа нээн. Хоёр эрэшүүлэй орожно ерхэдээн, басагад нээр-мэр гэдэгж нууринаан бодоод, үнэ зүнчэе намижажа, хубсаана хунаараа гуримшуулж тухашарба.

- Амар мэндэ, инаг ханинэр! - гэж Санжайжаб басагадые амаршална. Хажуудан табхайжа байнаан бухгалтер:

- Сайн байнат! - гээд, эдэбхи усхэл багатайгаар дуугарба. Басагад айлшадаа шэрээдэ нуулгажа, сайгаа аягалаад, айрана хурууна табаглажа хүндэлбэ.

- Инаг ханинэр, наин байна гут? Хураа бороои орожно, тухашаржаа байнаа хаяйт! - гэж Санжайжаб нонирхон асуулаадхина.

- Бидэшии яашаха һүнбиди, байгади даа, - гээд Цыренжаб шкаф сооноон түйсэтийг архи гаргажа, зээд гүсээ соо хэжэх алааада, айлшадаа аягалаа.

- Булта наашаа нуугты. Эшэхэз гайхаха юумэн уу! Залуу нуухэрний манай колхозий бухгалтер Балдан Бадмаевич гээш. Танидлагыг, залуушуул! - гэж Санжайжаб басагадые шэрээдэ уриба. - Манай наалишад Цыренжаб Самбуевиа, Дулма Базаровна, - гэж эхлийн танилцууллаад, кружкануудаа соо архи аягалаа, басагадые шэрээдэ нуулгана.

Санжайжаб хүл дээрээ бодож, кружкатаай духаряагаа дээшгээ үргээд:

- Нуухэдүүд! Манай колхозий залуу хаалгашад амжалтын түлөө энэ духаряагаа зориулж барияди! Комсомол залуу басагад Цыренжаб Самбуевиа Дулма Базаровна хоёр социалист мүрүсөөндэ түрүүлж, хахад жэлээнгээ сүү хаалгын түсбээ 120 проценттээр үлүүлэн дүүргээ, - гэж колхозийн партийн организацийн секретарь, МТФ-е (молочино-товарная ферма) даагшиа Соктоев Санжайжаб уга унжагай элихэлээ хэлэб. Тийнхэдээ тоамхай үнеен бүрийн 3-3 мян-

ган липр ийн хаажа, амжалаа туялаа! Энэ асар ихэ амжалтын түлөө духаряануудые тогтоохие уралнаб! - гээд ха. Тийнхэд удаан зээд дөмбөтой архийн духаряануудые тогтоожо мэдээдэ.

Цыренжаб кружкатаай архийн салгидуулан нарбайжа:

- Зaa мүнөө, шагнагты! Шэнэ бухгалтераа шоотоёо бэрхээд нийжигануулхын түлөө мэнэ доро угаажархия! Нийн-ниийн! - гэж шогтойгоор энээгээд, духаряагаа балгажархихаа. Бултадаа Цыренжабай урдаанаа харааод энээлдэж нуугаа нэн. Тийнхэд?

- Зөөб, зөөб! Ехэл зөөб! - гэлдэжээ, кружканууд соохиоо хоодножархихоб.

Цыренжаб «бүхгалтерний июн гэж хэлэхэнэй ааб» гэжэ хүлеэжээ нуутараа:

- Балдан Бадмаевич, нэгээ

найхан дуугаа дуулажа, улаан дөмбөбө тахихыетнай бултадаа гүйнабди, - гэж хэлээд, миёнэрх хүхээж. Харин Балдан Бадмаевич үнөөхий төонуудаа толожо байнаанд албяа аягыгүй, амандаа унаа балгаад нууха юм. Тийнхэд нүүлдэнэ одоошье гэжэ ухаандаа хадуугаад:

- Болон! - гэж аягаа гараба. Хэрх-хэр ханяагаа хоолийгоо зангаад, агаар шууясар норжо сээжээ хүрхыгээд, «Тээльниг соогоо ноготоот» гэжэ аалиханаа уянягтуулан дуулажа захалшаба. Саашаны: «Ганоун бороом тэрээндээ!» - хоолийгоо шэшэргэнүүлэн ханхинуулна.

«Техникимдээ наадаатай, тэшнээл нанаа тэрээндээ!» Толгойгоо аалиханаа хоёртээшэнэ найгуулсан. Дулмын урдаанаа миёнэрх хараад, ирагуу гоёор, залуу наанай онсо абыас тайгаар, эршэ шадалтайгаар шэхиниүүлэн дуулажархихаа.

Сар оройшог болож, нүнини нэгээ цэдүтэшээб.

Газаа шэб харанхы. Гэрэй хушалтанаа бороогийн үнан дулаалжа, гэшүүрэй хажуутаар шалбааг болонхой. һүнний харанхыдаа хоёр басагадай гэр тээшээ ерхэдэнь, Санжайжаб, тоодо ошоод:

Цыренжаб, намтай ошоодо. Моридоо сарай доро оруулхамни. Дулма Базаровна, тантай Балдан Бадмаевич зугаалхамни гэнэ, - гэж хэлээд. Цыренжабы гарнааны хүтээвээд, харанхы руу шургашана. Дулма Базаровнагаа тэдэнэй хойноо даб гэжэ алхам хэхэтэйн сасуу Балдан гарнаан шүүрэж баряд:

- Байгыт, Дулма Базаровна! Зугаалдай!

- Энэ бороондо гу? Юун тухай?

- Дулма Базаровна, шагныт! Би тандаа хээхээс нанааб.

- Юу-у? Би шагнажа байнаб, бэлгитгэй дуушан! Танай тоосохье!

- Би тийнгыш даа. Би үнэн зурхийнөөн... Би тандаа дуратайб!

Таныне харанаар дурлаб!

- Ые! Худалдан! Ондоо басагатай байгаад, намайе мэхэлэж байнаш! Мэдэхэгүй юм гэжэ нанаа гүш?

- Үгүй, үгүй! Намда ондоо басаган үгүй юм! Дулма, ши гансаараа миниш, миниш! - гээд, Дулмын нариихан сугаагаа бэвье хамтэбэрээд, алмжэмэсий нойтон шүүгэндээ амтгатай улаахан урнуудын шоб гэтэр мушуудаад орхихо. Дулма эсэргүүсээбүгүй.

- Намайе мэхэнцэш! Үхийбүүтэй болгоод хаяхаш! Гэртээ орое!

Тэнгы даа, даарааоб, - гэжэ Дулма аалиханаар дуугарна.

- Дулма! Би мэхшэн бешбэ! Би коммунист гэшэб! Коммунистнууд алхамьшье гэдэргээ сухаридагтуй! Урагшаал дабхидаг! - гэжэ Балдан баруун гараа урагшань нарбайлгажа, - Дулма, Дулма! Намгами болыш! Би шамдаа дуратайб! Хоюулан гэр бүлэ болоод, олон ухижуудые түрэхэбди, - гэжэ Балдан хэлээд, урал хасарнуудын озожко таалаад. Дулмын тухашаруулжа байгаа иэн. Дулмын бэен шэмжэгэнэн халуу татаад, дотор хубсанийн норжо иштэршэнэй нүүнги боловшобо.

- Бай! Тэрэг гэртэ, - гээд Дулма Балданай хургануудые дүүмүхэнээр бариж, үлүү байнаан гэртэ ошоожо орошшиб.

Гэртэ ороохоор Балдан эрэхүйн үүсэхээ гаргажа, Дулмын тэзбэрээд, алмжэмэс мэгээ улаахан урнуудын озожо, буржагар үнэтэй толгойгоо хоёр тээшэнь мондоуулжа байгаа бэлэй.

- Дулма! Дулма! Би шамдаа дуратайб! - гэжэ байгаад шэхэндэйн шэбэнхэбэ. - Дулма, миний болыш!

Би шамайе хүснэгэб, хүснэгэб...

Тийнхээ Балдан Дулма хоёрой сээдэхээлэж каргуулад, газаашаа гарахадан, гээр дэлхийн бороогийн үндерээр ундалжа садаад, хонкор хотогор газарнуудаа гүнзэгтийн тогтошоной байвал дээ.

Балдан Дулма хоёрой гэртээ ерэжэ ороходоиль, гэр соо шэб харанхы. Санжайжаб Цыренжаб хоёр орон соогоо хурхиралдажа хэлбэрээд. Тийнхээд Балдан Дулмын орон соо орожно, Дулмаян тэбэрижикэх налайжа хэлбэрээн.

- Ши мэхэлпэгүй гүш? Үнхээр хэлэнэ гүш? - гэжэ Дулма дахин асууна.

- Дулма! Хайратамни! Намда этигээсэй! - гэжэ байгаад буржагар ноёнтой нарай хурьган шэнгээр Дулмынгаа шандагагаар хатуу хүхэнүүдэе амандаа хэжэ, шобторон хүхэж хэлбэрээн.

Нэг хэдэй сагай үнгэрээд байнаан Шалтайн фермын басагадаа ошоожо айлшанхан тухай нураг суу таража, һөмөхэнээр шэбэнхэдэг болшонон юм. Ҳөөрүү хүхирмэг Санжайжаб нэгээ нүхэртэй амаадажа, дуугаржархийн байба ха:

- Миний давно дүүргээд хэбтээдэми, Балдан оройдоошие болихогүй юм. һүнине дүүрэн буунгүйгээр, Дулмын орьешигнуулжа хонгоо.

Орийдоошие шинтуулаагүй, - гэжэ «буудаан»

хада, Дулмын унтадаг модон орон шийгэн ашбаа.

- Аляяр! Дабирганийнай модон дуугаржа байна, - гэжэ Дулма шэбэнхэн хэлэнэ, - Аляяр! Аляярыш даа! Тээд Дулмын модон орон, дабирхайгдаагүй тэрдгын мухаринандал, бүхэли һүнниндээ зогсолтогүйгээр хажижажаа шэхэнэй шинир таанлаха хонобо.

- Болинш даа! Амиасиин хажижархаяа ханаашаа. Хамарамын таажаашоо, - гэжэ Дулмын гонгиноху дуулдана.

Мэдээ мэдэгүй собхороджо байнахоёр гэгтийн аяяа аниргүй боловшобод. Тийнхээд Дулмын аалиханаар бархирхадаа аялан гаралаа.

- Яагаабши, Дулма? - гэжэ Балдан асууна.

- Өөрөө хазажархинаа хяюши!

- Мэдээгээ алдажархёөб! Хүлис! - гэжэ Балдан бээс сагааруулжадаа дуугарба.

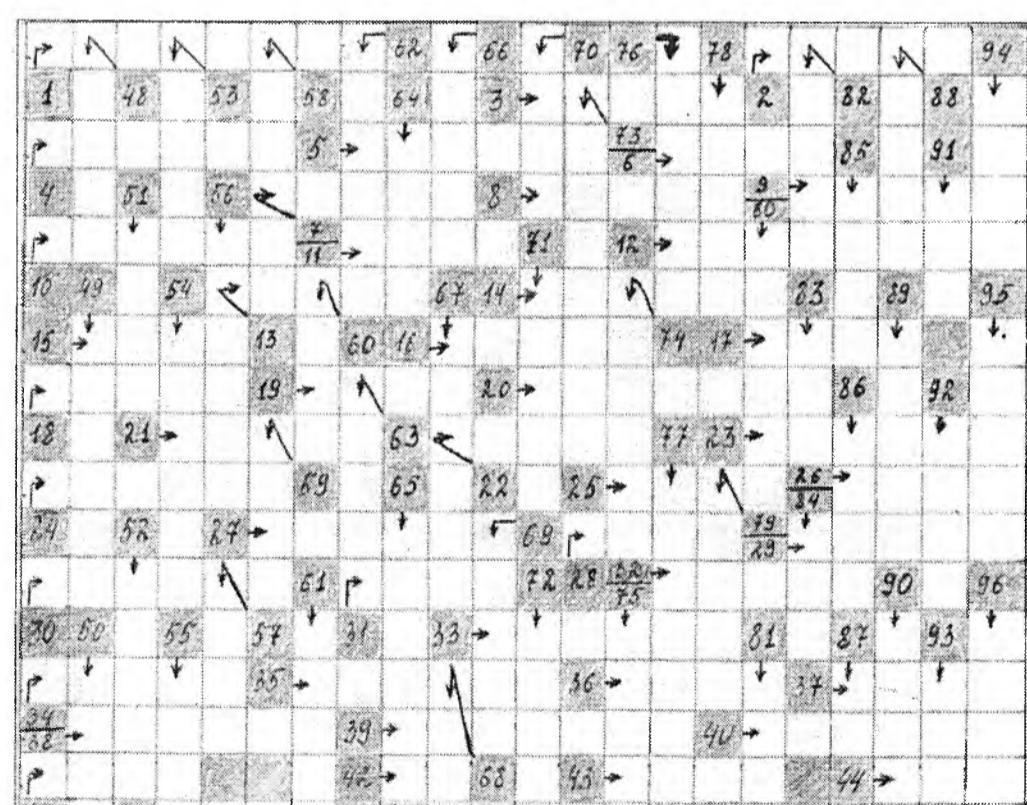
Санжайжаб Балдан хоёрой Шалтайн фермын басагадаа ошоожо айлшанхан тухай нураг суу таража, һөмөхэнээр шэбэнхэдэг болшонон юм. Ҳөөрүү хүхирмэг Санжайжаб нэгээ нүхэртэй амаадажа, дуугаржархийн байба ха:

- Миний давно дүүргээд хэбтээдэми, Балдан оройдоошие болихогүй юм. һүнине дүүрэн буунгүйгээр, Дулмын орьешигнуулжа хонгоо.

Нютагийнай хурдан хурса хээлээдэй залуушуул «Бүхгальтер-бодон! Бухуур-модон!» гэжэ угэ тааруулж, үшөө нэгээ зохөөл нэмэжэхээсээгээ зохөөл нэмэжэхээсээгээ. Строеев - политическиэ ажлаа ябуулагша, 94. Ашаанай мори тэргээ. 95. Улаан-Үдьни худалдаа наимаанай дэлгүүр. 96. Дайн дажарай албанай даргадаа - мэдээсээ.

Хандажаб ОЧИРЖАПОВА.

КРОССВОРД

(мүнөө сагта Герат). 28. «Сонхоор малайнан ...». 29. «Ямаршье юумэнэй, юунэйшье болоо haas, зугаагүй» гээнэн удхатай угз. 30. Еврей янтанай табигуа (миф). 31. Muu ... наанаан. 32. Каталическа мургээз шэрээгээ. 33. Казахстанай нуур. 34. Удэр һүнүү. 35. Сэрэгшээдэй хилэ сахилга. 36. Zahagdaan тэмээн. 37. Декабрь нарын арбан ...

- России Конституциин найндэр. 38. Сэлмэг, дулаан үдэр. 39. Иван Сусанин, Дерсү Узала - ... 40. Ивалга нюотагай нуурин. 41. Эдээ хоолын болбосордог «хүнэг». 42. Алфавидай эхин үзэгэй хуушанай нэрээр. 43. Политическая илгалаа - класс. 44. Хонхын айлан. 45. Комиссар ... Бороев («Нойрхоо хөрийнээн талаа»). 46. Сагаан эдэн. 47. Сэрэгэй албанай даргадаа - мэдээсээ.

Дээрээх доошоо:
48. Гэмээзэмэйг ябадал элирүүлэлгээ (юридич.). 49. Модон ултатай гутал. 50. Монголиоо эхийн аваан Шалтэг можоор урдаадаа мүрэн. 51. ... При - премий. 52. ... Ибрагимов - татаар дуушан. 53. Ноён. 54. «Зараса басаган...» (Бразильска сериал). 55. Гүрэн түрэ. 56. СССР-ийн мэдээжээ дуушаа эхэнэр. 57. Хаба шадал, дүршэл. 58. Буряадай мэдээжээ уран зохёоллоо. 59. Зарим араб гүрэндээдэг «блэлэг-сэлэг» гээнэн удхатай угз. 60. Аравий

26.05.2005

БУРЯАД ҮНЭН
Дүхэриг

№60 (21146)

18

№20 (425)

Дэлхэйн уран зохёолой дээжээ

БИНДЭРЬЯА

Бидэ бүхэнэйнгөө ой ухаандаа
барлагдахан
Биндэрьяамни - гайхамшагай
хүхэ уула.
Хүхэрэн тунанан
Хүхэльбэ будан¹ дундаа
Хүхэрхэж нуудаг дандaa.
Хүхэ уулые
Урдаанаан харахада,
Мульхэн далайн захын
Мульхэрхэг Сагаан далайд
Мунгэн загаанаад наадаха,
Халим² мэтээр харгадаха
Хангай уула -
Үзэсхэлэн түгэс найхан
Ульгэрэй орон Биндэрьяада
Ямархан эди шэдитэй омог удамууд
Яжа илгаран нуунан юм гэхээр:
Хадын шулуундаа эреэг-таряаг
зургууд -

Хаана эртэ урдын хүнүүдэй
Хашан сараалнаа дурсэ бэшгүүд
Харанхы болар сагай зоной
Ээрүү угэ сууряанай
Энээхэн Биндэрьяа уулын
Энхэ тэмдэг болонхой.
Хада шулуунниинь эрдэмээр
эрдэнижэн,
Хамагта таабари болон аялгатана.
Бүрийт үйдахадаа, шулуугаар
наадаагүй,
Бүхы зэр зэмсэгээ шулуугаар хэдэг
Бүрин шулуутаа үеын амидарал
Бүхэлэрээ байханин - энэ
Биндэрьяа.
Хаанхи эртэнэй
иисэгэн шабган хүнүүдэй
Хадын шулуундаа
юн гэжэ шишээные
Хараад танихан хэсүү.
Ойлгосогүй амаярлахан дурсэ -
Хараал мэтэ, зэрлигээр соностохо -

Ойлгожо ниилэнгэн гажа ооглоон.
Шулуундаа сэдыхэээ шэхэжэ
шэнгээгээд,
Хэдэн зуугаад жэлые давбуулан
шэдэнгэн,
Хэдэн зуугаад жэлэдэ мунхэлэн
шэдитэн,
Шулуун хатуу омог удамтан
Үнэн угэ угэгүйгээр угэлэнхийн - энэ,
Шэн нанаагаа
Шэмэгүй шэбэнхэнхийн - энэ.
Хада үндэр - Биндэрьяамни
Хажуудахи ууланууд дундаахаа
Хараахаа юумэтэй уула,
Хараан хүнхий сэдыхэлдэ -
Хадуудахаа юумэтэй уула.
Хаанааш байдаг
корын олон ууланууд соо.

Хаанааш байдагтүй
Гансаараа юмдэл
Ганса уула
Ганга найхан Биндэрьяа,
Газарай найхан Биндэрьяа!

¹ Будан - һиирэг манан.

² Халим - ким.

АТААРХАЛ

Атаархал гээшэ сохом юун бэ гэжэ
Анзааржа³ би мэдэхэгүй байгааб.
Алдахан бэсэймни үсөөхэн үүрнүүдтэд
Амидарнаа гэжэ этигэхэгүй ябааб.
Худалаар юм байгаа даа -
Хубихан бээс би
Хуудуул ойлгожо ябаал хаб:
Алдахан бэсэймни үүр бүхэннөө
Атаархал гээшэн
мүнөө ургамал мэтэ,
Абяа шэмээгүй үндэжэ байна -
Ай, юун ехэ аймшаг бэ?
Үнхэөөрөө хүсэн нула,
Үзэхэдэ сэдыхэл нула,
Адилдхаха аргагүй ухаан нула
байхадаа,

Нямбуутийн НЯМДОРЖ

Али болгон юумэндэ
Атаархажа бараахаа бэлэй гэжэ
Аргагүй өөрүүгээ тайдхаруулбашье,
Мүн нулаад байнаб гээд баа
Мүххэд дурагүй байгданал.
Энээзээр бодоходо,
Энэ атаархад гэгшэмни
Амидын ябахын
Абъяас бэлгитши юм гү?
Амин үнэнхэмни юм гү?
Алиидаа атаарханаар,
Амидаралай, алдараай
Арахандаа үлэшхөө шахананаа
Тайтын ногоон арадаа ошожо,
Тайдхарал заахаа оложо,
Голдоо хүрээтэр атаарханаан
Гомдолой шарай тайлажа,
Үзэхэдэ, таашаал багатайш бол,
Үнхэөөр дабтагдашагүй бүтээн
Сэнгээрээ бардам Гогентий
Сэдыхэлэрээ түрэл болого гүб?!!
Энэ атаархад гээшэн
Амидын хорвоодо мэдрэл
алдуулжан

Аршалалтагүй эрын бухиндаан гү?
Хирэээ мэдэхэгүй хүнэй
Хии хөхэн шэшэрээн гү?
Хэлэж үгүш! Намда хэлүүш!

Ай! Бишни

Алаг хорвоодо
Амидаралай түлөө
Атаархадаа гүб?
Али гэбэл,
Атаархадаа түлөө
Амидардаа ябахаа гүб???

³ Анзааржа - анхаржа.

⁴ Тайдхаруулбашье - ханаагаа заанбашье.

Ц.ДОНДОГОЙ
монголноо буряадшалба.

ДУРАСХААЛ БОЛГОН ТУНААЛАЙ ДАА...

Уран зохёолын дэбтэрхээ

Би Москвагай литературунда институтда оржко нураашьгүй хаа, ондо ондоо он жэлүүдтээ тэндэ нураан, ондо ондоо нюотагуудай хүнүүдүүс юрэнхы дээрэнээ мэдэхэй байдагби. Олон тайлан уулзанаан, нүхээнхэнхэй байхад. 1954 ондо Буряадай Уран зохёолшодой холбоопой зууршалгаар Литературна институтда оролгын шалгалта барихаяа ошоходоо, сутга монгол поэт Явуухулантай тапилсанан хүм. Намхаа ахалиг, бүдүүзгэй, ундер тэгшэ бэетэй Бизгийн Явуухулан Монголой посольствын машинаар хүргүүлжэ, Переделкинээд оршодог зуналцаа ерээ бэлэй. Томо гэгшын монгол ханза машинаанаа буулгажа, зуналанай газаа табижархэод, хөөрөгөө гүйгэлдэжэ, Москва руу ябашоо нэн.

Хожомын Улаан-Үдээд оперо, балдэй театр соо дахин уулзажа мэндэшэлэсээ нэмди. Уянгаар нэйтэрхэн, Монголой молор талын дун шэнгээр сэдыхэл руу шэнхинэн ордог шүлэгүүдтэнь би дуратай агшав.

1990 ондо монгол туургата арадуудай хүүгээд зохёолшодой дугуйлан Улаан-Үдээд зарлагдаад, Монголой нислэл хотодо, Баян-Хонгор аймагтаа үргэлжлэж, Киевнээ Богдан Чалый, Москвагаа Наумов, Хальмагнаа Николай Санджиев, Буряаднаа Цыденжаб Жимбиев, Рахмет Шоймарданов, би гээд ошоон замди.

Баян-Хонгор аймагаар монгтай монгол зохёолшод Дащаандог, Цэнд-Аюуш (энд нүхэр үдэнгүй нахаа барашаан байгаа нэн даа) болон бусад нүхэд ябалсаа бэлэй.

Москвада нураан манай хүбүүд Нямбуутай Нямдорж тухай ходо хэлээдэг, дурдадаг байгаа юм.

- Унан буряад хэлээтэй, гүн ехэ бэлгээтий пост! - гэжэ Дондок Улзытуев хөөрөхэз.

- Би тэрээнтэйшини хамтын байраадаа нэгэ таалаа соо байханби. Зонай, ехэ хууноо, заримдаа тоомгүй, - гэжэ Доржо Эрдьинеев хэлэгцээ нэн.

Тийгээд уран зохёолой найндэртэ хабаадахаяа Монгол руу ошоходоо, Нямдоржтой уулзахаб гэжэ наанаан байгаа. Тэрэн тухай монгол нүхэднөө асуухадам:

- Тэрэннай мунөө дээрээ Улаан-Баатартай байхагүй, - гэхэн юм. Юундэтийтэрээ Нямдоржтой уулзахаа наанааби гэбэл, тэрэнэй гэртэхин

Яруунанаа гаража, Монгол руу нүүхэн зон байгаа. Тийгээдээ бурий Яруунын баруун бэенээ (Narhata) ошоон байгаа хаа. Тийгээдшье урда жэлын - 1989 ондо Монголий Хүдэлмэрийн баатар болонхон Цэвэгжавын Пүрэвдоржийн бүн нанай ойн баярт уригдажа, түрэлхидээрээ хамта ошоод, түмэр замай вокзал дээрэ байхадаа, нураан юумэ нураар татуулхагүй гэгшэдэл, номий киоск руу шагаахадаа, Нямдоржны «Төгөл» гэжэ нэртэй ном обёөржорхёод, эжэлнгүй худалдажа аваа бээм. Тийгээд «төгөл» гэжэ угын удхые ойлгожо ядаананаа маргадаггүй. «Тугал» гээ юм аабы гэхэдэм, арай тиймэ бэшэ. Тийгээд лэ нимэ нэртэй шүлэгтэй ном соонооно олоож уншаадаал, «Түхэл» гэхэн угэ юм хаа даа гэжэ ойлгогшоони болоо бэлэй.

Нямдоржийн унаган нүхэдэй нэгэн Цырен Галанов ингэжэ тодоруулан бэшэн: «Би Нямдоржийн «Ургы» гэжэ шүлэгээ түрүүшүүхээ уншахын - 1957 ондо Москва шадарай Переделкинээд оршодог хамтынгаа байрандаа Дондог Улзытуевтай хамта шагнаа бэлэй:

Эх газарынгаа
Эрдэнитг хара шоройноо
Энээхэн сэсэг
Эртэлхэдэжэ һалбардаг бэлэй.
Хабарай уядуу зөвлэн амисхалые
Хамагхаа түрүүн дахажа,
Тэнэри мэтэ
хүхэльбэ хайхан дэлбээз
Тэнюунээр нээдэг бэлэй.
Хүйтэнтэй
Хүн мэтэ зоримгойгоор тэмсэжэ,
Хүй юртэмсүн хоймор талада
Эсэргүү бэрхэтэй талые
илан түреэд,

Эртэлхэдэжэ һалбардаг ургымни!..
Ямар гүнзэгы, философско ухдайт шүлэг бэ! Энэ шүлэг соогоо Нямдорж юрийн эз ургыгүй нахаа байгаа. Заха хизааргүй сансарын нэгэ «буланда» оршодог юртэмсүн нюоруу дээрэ зогсолтогүй болож байдаг хүржэлт, хубилалтаа, тэмсэл мүр бүхэндэнэй мэдээдээнэй бээз?

Н.Нямдоржтой наяд онуудай нүүл багтаа уулзанаан хүм. Тэрэ Улаан-Үдээрэхээ, зориутаа «Буряад үнэн» оржко, наамтай ишуураараа танилсанан юм. Тээрэмни наамхаа оройдоо хоёр нахаар дүү хүн байшоо. Уг нюотагнай нэгэн, хөөрэлдэхэ, асуулсаа юумэмнай олон байгаа. Цэвэгжавын Пүрэвдоржтой

хадаа уулзанаамнай болоо, - гээ агаша нэн. Юундэ ингэжэ хэлэбэ ааб гэжэ досоомни жэгтэйхэн мэдэрэл түрөөхдээ нэн: хожом уулзахагүй зон аадбид?

Үнхэөөрөөшье, Улаан-Үдээр ябажа ошононайнгоо нүүлээр ехэшье уни ябаагүй нэн хаш даа. Тэрэ үедэмний Михаил Горбачевий үүсчэлээр архитэйтэй эхилшэнхэн байгаа.

Зондээ хашалдан үзүүлхэдээ, тон шадамар гүрэндээжээ хийн хойноо яхажбий? Хүн бүхэндээ 2-2 шэл архи «ноормолоотой, тусхай талон үтгэхэ. Ута гэгшын оошортого зогсожо шадахагүй хаа, одоо нулаадаа налахаш. Намшуу хүчүүд хэдэн дахин талоноо ухуулжэн ааб даа. Зүгөөр тэрэ үеэр зээ хубүүдни ехэ боложо, «дээдээ» - мийнни эсэгье «газардуулаагүй» юм...

Гэбэшье Нямдоржын айлшалжа ерхэдээ, гэртээ оруулжа сайлувхла аргагүй, архинингаа талон үхүүлжээрхинэн, угас эшхэбтэр байгаа бэлэй...

Хожом уулзахагүйгээ Нямдорж зурхөөрөө тухайлбан байгаа ха гэжэ би мүнөө наанагшаб.

- Зай, эгэштэн (эгэшэш гэжэ даа, оройдоо хоёр эгэшэ), наин ябыш даа. Ута наа, удаан жаргал эдлээрэй! - гээд, гарыем шангаханаар адхаад, гүнтихайнаар урдааам хараа бэлэй.

Тэрэл ябажа ошононайнгоо нүүлээр Нямдорж удаан болонгүй, түрэл урилжархинан байгаа бэлэй. Уг гарбалаараа нэгэн, наяар тоосоо хаа, түрэлжийн шээлбээтэй болохо нүхэргүй хүсэд наинаар хөөрэлдэжэ урдеэгүй байханаа мүнөө хүрээтэр шаадагбий.

Нямбуугийн Нямдорж мэндэ ябажаа, 71-тэй болохо байгаа. Энэ поэт хуби заяанайнаа табилангаар Монголий Хэнтэйн аймагай Батширээт сомондо 1934 ондо малша буряадай бүлэдэ түрээн юм. Сагтаа тулатараа ябажаа хаа, ямар олон шүлэг, поэмэ бэшэх нэн ааб!

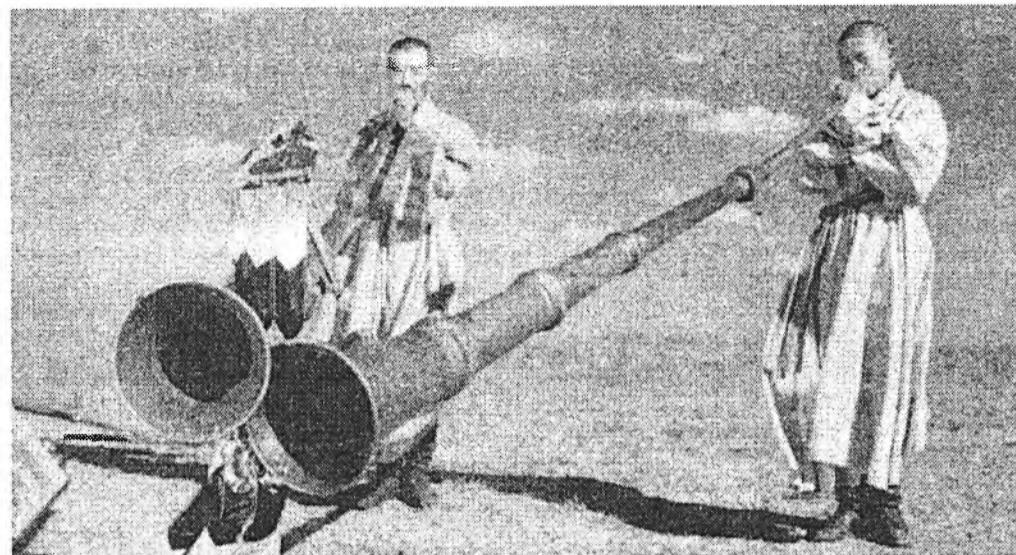
Үг бүхэннинь улаан зүрхэнэй нудаан болхэндээ шэнгэхэ шэдитэй, уянгатаа хайхан шүлэгүүдүүс бэшэдэг байхан Нямдоржийн дурасхаалдаа эдэ мурнүүдээ туналайб даа.

Цырендуулма ДОНДОГОЙ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (баруун гархаа)
Монголий оюун бэлгигээ поэт, гүрэнэй шангай лауреат Нямдорж наамтаяа, манай уран зохёолшоо Цырен Галанов.

Сэнгэлиг шубуун жэгүүртэй,
Дэлгэрээгүй утын сэсэглигтэй,
Урга ээссэхитэй
Онон, Сэлэнгэ мүрэн байна.
Оронийн баруун шамбалыга
Олоорон хүрэжэ мургэе!
Убала лянхуагын¹ дунга ааса
Ушаралдан хамта түрэе.
Баруунд урга ааса эхитэй
Байгаль, Сэлэнгэ мүрэн байна.
Баруунд орон шамбалыга
Багларан хүрэжэ мургэе!
Багма лянхуагын² дунга ааса
Барисалдан хамта түрэе.
Алтанхан лимбэтэй бэшхүүрээ
Ааса дунга татая.
Абар дэгээдэ Богодоо
Алтанхан баша³ үргэе.
Мүнгэнхэн лимбэтэй бэшхүүрээ
Мүргэлэй дунга татая.
Мүнхэ ехэз Богодоо
Мүнгэнхэн баша үргэе.
Ехэз далайн дунга ааса
Юнэн үнгын нолонго лэ.
Юртэмсын хуули баригша
Манай эзэн Богдо лэ.
Сагаан хаан алдартай
Саглаша угы буяштай
Сагаан Дари эхин хубилгаан
Манай эзэн Богдо лэ.
Анханай ехэз хотонь
Амаршигы сайхан Москва.

ЭЗЭН БОГДОДО ЗОРЮУЛНАН МААНИ-МАГТААЛ

ҮРИД ХЭЛЭГДЭХ ЭҮГ

Пурбо Балданжаповай саарлаа гуурнаа эмхицжэ, урбуулжа байхадаа, нэгээ иймээзээ Бодго гэгээндээ зорюулнаан «Маани-магтаал» олжорхёөд, нонирхон баярлажа уншабаб. Шэтээ хотодо педиинститутдаа ажаллажа байхаа үедээ этнографическая экспедициа эмхицдэхээ, худоо нютагаар ябахадаа, эндээ үтгээнэн «Маани-магтаал» олонон байгаа болоно. Хаана, али нютагтаа, хэнэй хэн гэжэ нэрээ, обогтой хүннөө бэшгэдээнинийн мэдэгдэнэ угы. Зүгөөр, минии наанаадаа, магнитофонтой ябахан хүннадаа тэндээ нэрлэгдээн байгаа ёнотой.

Эндээ тэндэнэй бага сага захабари, ойлгосо эли бэшэ удхатай үгэнүүдэй комментари угээд, магад, уншагшад нонирхожо болохо аалам гээд, хэвлэлдэ бэлдээбээ.

Энэ «Маани-магтаал» 1958 онд майн 16-ний үдэр бэшгэдээнэн гээд, «Дневник № 10, с 6-13» тэмдэглэгдээн байхаа юм даа.

Алтаа, мүнгэн эрдэнээр
Агы⁴ дүүрэн баялаг лэ.
Санаан ехэз хотонь
Санкт-Петербург хото.
Наарааша угы⁵ гэлэй лэ.
Сагааралгаа угы буяштай,
Санагаша угы сэсэглигтэй,
Хагаан ехэз нэрээтэй,
Хара бүргэд зураатай
Хайратын ехэз зарлигын
Хамаг бүгээдэйн абарал лэ.
Эзэн ехэз нэрээтэй
Эрээн бүргэд сүмэтэй,
Эрхээтэ ехэз зарлигын
Эндэхэй бүгээдэйн абарал лэ.
Тогоологшо угы сантай лэ.
Томирогшо угы⁶ албататай
Туг ехээтэ Бодго лэ.

Үгэнүүдэй удхын комментари:
1 Убала лянхуа - унандаа ургагат, томо нийхэн сэсэгтэй, сэсэгтийн олон янза үнгээтэй. Сентябрь наараа сэсэглээн.

2 Багма лянхуа - шабартай, хуурай болоогтуй газартай ургагат, маша наихан сэсэг.

3 Баша - татаан маха талхандаа орёогоог, унандаа бусалгаан махан хоол.

4 Агы дүүрэн - зөөрий, мүнгэн, дүүрэн (казан).

5 Наарааша угы - мунхэ.

6 Томирогшо угы - абаха, баталагаха, томилогдохо.

Дулма ДАРИЖАПОВА.
Улаан-Үдэ хото.

Баярай угэ

«ШЭДИТЭ ЭРХИ», «АЛТАН ЭРХИ» уншаад байхадаа...

Хүндэтэ манай уншагшад! Любовь Намжилоной «Алтан эрхи» гэже тон нонирхолтой номын гүйлтээр үнгэрэн хэлэй хугасаадаа газетээ толилжо дүүргээбээ. Урга тээвэр 1999 онд энэл авторий «Шэдитэ эрхи» гэжэ зохёолын хэблээ нэмдэг. Тийн зарим уншагшадны редакциаа хонходожо, үргэлжлэлэлын гарахаа гүгэжэ нонирхон. Энэ асуудалаар манай корреспондент номой авторттай хөөрэлдэжэ, зохёхын ажалаарын нонирхобо.

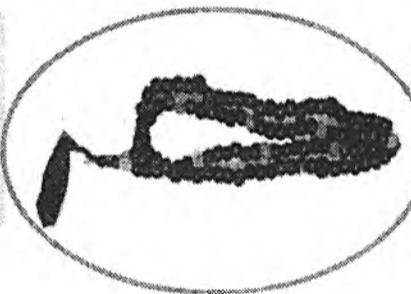
- Любовь Бимбаевна, манай уншагшад танай «Алтан эрхи», «Шэдитэ эрхи» гэжэ номуудын ехэтэ нонирхожо уншадаа. Энэ ажалаа үргэлжлүүлхээ гээшэ гүт?

- Нанаан бии. Дахин ном гаргaa хаа, нэр соонь «эрхи» гэжэ үгэ байха ёнотой. Тийгээ haа, гурбан эрдээнийн тоо хүсэлдэхээ жэшээтэй (бурхан, бурханай ном, хубаргуудай нэгэдэл-сангха).

- Номоо бэшэжэ эхилээ гүт?

- Ном бэшхэйн түлөө олон юумэ шудалха, олон ном, сэтгүүл уншаха, оршуулха, библиотекэ нүүд соо нийлэд нууха, мэргэжэлтэнээр, эрдэмтэнээр, юумэ мэдэхэ зоноор хөөрэдэхээ, тухайлжан юумээс лаблахаа гэхэ мэтын ажал хэхэ хэрэгтэй. Тийгээд эдэ номуудни бурхан багшин үргаалнуудыс юрын зондо, илангаяа залуушуулда зүбөөр тайлбарилжаа ойлгуулха гэхэн шэгэлтэй хадаа, өөрхөө нанаад, худал юумэ бэшэжэ болохогүй, тон харюусалгатай хэрэг болоно.

Ургань дээдээ нургуулиин багшаар ажаллажа ябахадаа, мэргэжэлээ дээшилжүүлдэг курсашудаа байд-байд гээдэл ошодог бэлэй. Тэндээ байхадаа, гансал театр, киногоор ябагүй, манай гурэнэй ехэз-ехэ номой сангүүдтаа (публичная библиотека им. Салтыкова-Щедрина Ленинградтаа, Ленинэй нэрэмжэтэ библиотека Москвада), хоморой номуудын хадагалдагархивуудта (ЦГАДА) ошожо, янала олон материалнуудын суглуулнаан байнаб. Мүнеэтийн арга угы, хэрбээ ном бэшээшье haа,

тэрэниие хэблүүлхэн тон хүшэр болонхой. «Алтан эрхи» гаргахадамни, буряадай Президент А.В. Потапов 12000 түхэриг үгээ нэн, тэрэн 200 ном болоо, нэгээ номын 60 түхэригтэй болоо. Өөрынгээ ажалай түлөө 20 түхэриг нэмэхэдэмни, аяар 80 түхэригтэй ном болошодог. Пере-купшигүүд абаад, үшөө 20-30 түхэриг нэмэдэг, тийхэдэн 100-100 гаран түхэриг болодог, ниймаан ябажа угэдэгтүй.

Үшөө тийхэдээ буряад зон түрэл хэлээс муугаар мэдэнэ, энэ ном сооноо гансаа ордоор бэшэгдээн хэхэгийн уншаад, буряадаар бэшэгдээн нэмэлтэ мэдээсэлэйн орхижорхино. Мүнхээ сагтаа номийн урдуха, буряад зонийн шакан мүргэлэй талаар баримтадаг ён замшал найн мэдэдэг, байдалаа нягтаар сахижа ябадаг хүнүүд хуу бурхандадаа ябажай, олон юумэн мартгдаа.

Бид арадайнгаа ён замшал юнхээр нэргээхээ гээ юм haа, хүн бүхэн өөрхөө, өөрингөө бүлэхээ эхилхэ ёнотойбди. Даруу номгон абари зантай, найн наанаатай, бусадыг хайрладаг, шадаал haа, хүндээ түнхалхаа гэжэ оролдодог, бусадай амжалтадаа үнэн сэдхэлнээн баясадаг болоо наамнай, яагаашье найн бэлэй даа! Дайн дажаргүй, амгалан энэ сагтаа жаргал гээшэ билтаржа байха ёнотойл аад, яхадаатийн бэшэ гээшэб? Юумэн хуу элбэг, тээдээ арадзомнай жаргалтай, тэнгизлэн гээшэ гү? Хүнэй досоо тогтуургүй, ямар нэгэн аймшагтай юумэ хүдээхэн шэнги, радио, телевизорэй үдэр бүри муу юумэ дуулгахадан, уйтай болоод,

Мүнхээ англи хэлэ мэдэхэ аад, буряад хэлэ мэдэхэгүй зондо зориулаагдан хоёр ном зохёогоод байна (учебник,

разговорник). Спонсор олдоо юм наань, буряад хэлээс бүхыдэлхийн зондо тарааха аргатай байха нэмдэг. Хари гүрэнүүдээ буряад хэлэ шудалхаа гэжэ зарим зон мандаа зориутаа ерэдэг. Багшнарай университетдэг гансанэгээрээ хэшээндүүдэе абанан байшадаа.

- Любовь Бимбаевна, шажан мүргл тушаа яагаад нонирхожо эхилээ ёнтаа?

- Хари хэлэнэй багшнаа байнааны, энэ мэргэжэлни ехэ туяатай байгаа. Юуб гэхэдээ, 1959 ондо СССР-эй буддын шажантай Хамба-лама Ешидорж Шарапов гээшэ Энэхэдэг орон морилжо, Будда бурханай түрэхээр 2500 жэлэй ойдо зориулаагданаа ехэ хурал мүргэлэх хабадалсажаа ерээн юм. Тийхэдээ англи хэлэн дээрэх хэблэгдээн олон номуудые абажаа ерээ нэн. Намдааны нэгэ багахан ном хүртэй бэлэй. Гоё зурагуудын хараад, уншажа шадахагий байхадаа, англи хэлэ заатагий мэдэдэг болохоб гэжэ шийдэй нэн. Тэрэнэй гадуур эжымни ехэ номшо эхэнэр бэлэй. Абамни ургань Янгаажан дасанай эгээн залуу гэбэш ябахан аад, хатуу сагтаа гэртэн боложо, сүлөөлгэхэе зайлшан юм. Эжы, абынгаа буянгаар, лама багшнаай үршөөлөөр тэрэс сагтаа хээрэлдэдэг юнхэнэй зарим тэдьеи наандаа хабдуулж, мартангий ябажа, арад зондоо дамжуулаашамни намдаа ех ўнэтэй. Тэрэс сагтаа иимэ номуудые бэшэхбэ гэжэ ойндоошие оруулаагдай ябагаа хат, заяанайнгаа заабари хубяар. Энэ зохёхын ажалдатнай хэдэй haад ушараашье наань, зориг шадаллаа элсүүлжэл, зондоо хэрэгтэй номуудайнгаа гурбадахиин номуун ёнхор бүтээхэнтэй болтогий!

- Найнта даа, Любовь Бимбаевна, үнэхөөрөөл, шажан мүргэлэй, нүзэгшишрэлэй, ажабайдалай шэдитэ сэсэн нургаалнуудтай урин, баян хэлэтэй номуудые найруулан зохёонттай, «Буряад үнэн» - «Дүхэргүйтэе» толилуулнаан ушартай юнхэнэй шье сэгнэшгүй габьяа гээшэл. Миний, юрын хүнэй бодомжоор тухайлхадаа, иимэ үзүүлэлд хадаа лаб дээрээнээз заяагданаан ўнхэнэйтэй, та хадаа болбл, өөрөө лама санаартан бэшэшье haа, шэнжэлхы оюун ухаанай хүсөөр, зүнгөөрөөшье, бэлигээрэшье иимэл харьюсалгаа хамааруулагдаа ёнотой байгаа хат, заяанайнгаа заабари хубяар. Энэ зохёхын ажалдатнай хэдэй haад ушараашье наань, зориг шадаллаа элсүүлжэл, зондоо хэрэгтэй номуудайнгаа гурбадахиин номуун ёнхор бүтээхэнтэй болтогий!

- Хүндэтэ уншагшадны, Любовь Намжилоной «Шэдитэ эрхи», «Алтан эрхи» гэхэн номууд тушаа наанамжаяа бэшэжэ, редакциаа эльгээхэ бээзэт гэжэ наидаяа. Гүн сэдхэлжээ автораа дээмжэ, хүсэл зоригын үргээ, бэлигээрэлжигаа олонишины ашага дэлгээхэндэй, дэлгээхэндэй тул...

Галина ДАШЕЕВА
хөөрэлдэбэ.

26.05.2005

БУРЯД үнэн

Духэриг

№60 (121146)

20

№20 (425)

ВПЕРВЫЕ к нам во 2-й Гвардейский кавалерийский корпус прибыли в качестве пополнения монгольские лошади в ноябре 42-го года. В этот период мы находились в районе г. Волоколамска под Москвой после боев на переформировке.

Наш корпус в период войны совершил четыре героических рейда по глубоким тылам врага: в декабре 41-го - через Базузы и Язу под Москвой; в ноябре 42-го - в смоленские леса; в сентябре 43-го - на Десну, что в брянских лесах; в октябре 43-го - на реку Припять и полесские болота в Белоруссии. Я участвовал в трех рейдах кавалерийского корпуса. Каждый раз, прорвав линию фронта, наш кавалерийский корпус стремительно уходил в глубокий тыл противника и не в состоянии был брать с собой достаточное количество фураажа для своих лошадей. В силу таких обстоятельств командование корпуса всегда рассчитывало либо на местные ресурсы, либо на подночный корм. А монгольские лошади, выросшие на подночном корму, не требовали особенного ухода за ними: они копытами разгребали снег и доставали себе корм, а снег утолял жажду. Таким образом, они демонстрировали большие приспособительные способности перед европейскими лошадьми. Во-первых, для них не нужно было много корма, во-вторых, они отличались исключительной выносливостью в длительных переходах.

Возможно, монгольские лошади были не так уж быстры, но зато в течение многих суток в кавалерийские «три аллюра» могли без устали пробегать большие расстояния. Все эти бесценные качества монгольских лошадей очень пригодились нам в боях при совершении глубоких конных рейдов по тылам противника.

В октябре - ноябре 43-го мы совершили глубокий конный рейд в тыл врага на реку Припять, что в полесских болотах в Белоруссии. Здесь монгольские лошади показали качества, не известные нам до сей поры. Выросшие в знойных, безводных степях Монголии, они приспособились легко преодолевать болотистые места и вплавь переходить широкие, порожистые и глубокие реки. Будучи легкими по весу, они, быстро семеня ногами, легко преодолевали болота. В болотистых и лесных местах кавалерист обычно пешком ходил на поводу за собой коня и вместе с ним прыгал с кочки на кочку. Так поступали недюжинно умные монгольские кони.

Однажды в южных лесных и горных массивах Польши, где временно расквартировалась наша дивизия, я заблудился. Это случилось так. Ехал я на своей «монголке» из штаба корпуса после собрания комсоргов полков обратно в свою воинскую часть. Это было летом 44-го, когда мы стояли на реке Висла под Варшавой. Кругом дремучий лес и горы, много перекрестных проселочных дорог и тропинок. День клонился к закату. В лесу летом в Европе ночь наступает внезапно и становится темным - темно. Мне казалось, что я еду в неправильном направлении, но конь никак не хотел подчиняться мне, и я несколько раз силой разворачивал его в обратную сторону. В конце концов я устал и дал ему волю. А в то время в этих местах хозяйничали разные банды. Но конь мой на утренней зарыке благополучно доставил меня в мою часть. Как

я был благодарен своему боевому другу!

Да, конь для бурята всегда был самым преданным другом. И в этом не раз мне приходилось убеждаться. Если бы вы видели боевого коня, которому предстояло немедленно идти в атаку, то поразились бы предчувствию им опасности или неминуемой своей гибели. Конные атаки совершались в глубоких рядах по тылам врага.

На монгольских лошадях мы и вплавь форсировали такие крупные реки, как Десна, Сож, Днепр и Одер в Германии. Днепр некоторые форсировали

плывет, похоже на вибрацию, из-за чего всадник запросто может выскользнуть из седла. Кроме того, само седло, намокнув в воде, становится очень скользким.

Форсирование водного рубежа всегда проходит под сплошным артиллерийским, минометным обстрелом и пулеметным огнем противника. Рядом в воде взрываются снаряды и мины, тебя же окатывают мощные фонтаны воды. Бедные лошади ржут, фыркают, кричат раненные, некоторые тонут, захлебнувшись в высоких волнах, вздымающихся после взрыва

ему: «Скоро мы всю Польшу освободим!», а он: «Добже, добже, пан, фыштко добжэ!». А ему говорю: «Потом у вас мы построим колхозы!» А он в ответ с печалью: «Ах, пан! Это бардээ кицки, ниц, ниц, пан!» (Это очень плохо, нет-нет, пан!).

Мы остро нуждались в конском фураже. Польские паны и крестьяне после оккупации оказались без лошадей. Им по-зарез нужна была тяговая сила для сельхозработ. Однако они задаром не давали нам ни клочки сена. Мы полякам предлагали раненых и забракованных своих лошадей взамен фуражка.

скогого коня можно было увидеть огромную тоску по родным степным просторам... Я не раз видел наших конногвардейцев, мужественных солдат войны, прошедших огни и воды, плачущими рядом со своим другом-конем.

Войну я закончил на Эльбе. 10 мая 45-го в 12.00 согласно приказу командира 35-го Гвардейского кавполка предстояло завести лошадей в полном боевом снаряжении в воду этой многоводной и быстрой реки. Командир нашего полка гвардии подполковник взволнованным и радостным голосом сообщил: «Поздравляю вас, герои-победители, с завершением славного похода через всю нашу великую страну, Польшу,

О МОНГОЛЬСКИХ БОЕВЫХ КОНЯХ

В Победу великого советского народа над фашистской Германией весомый вклад внесли и монгольские боевые кавалерийские лошади, вещие хулэги-аргамаки. В период Великой Отечественной было сформировано семь кавалерийских корпусов, конский состав которых во время войны постоянно пополнялся монгольскими лошадьми.

Я прошел с боями от подмосковных полей морозного декабря 41-го до самого Берлина, и далее до многоводной реки Эльбы, что в центре Германии в составе 2-го Гвардейского кавалерийского корпуса, которым командовал легендарный Герой Советского Союза, генерал Л. М. До-

ватор. Под моим седлом за все время войны ходило пять монгольских лошадей, на которых я проехал пол-Европы, четыре из них геройски погибли в боях, а пятую поил водой из немецкой реки Эльбы...

вплавь на монгольских лошадях в районе г. Лоси на Украине, где в него впадает река Сож. Устье этой реки, заросшее густыми зарослями плаучих ив, тополей и тальников, разлилось широко-широко. Конногвардейцы нашего полка в ожидании перевправы временно укрылись в этих густых зарослях. Было около полудня. Под дымовой завесой по понтонному мосту через Днепр спокойно проходили танки, пехота и конногвардейцы из других дивизий, полков. И вдруг среди бела дня прилетели немецкие штурмовики - «юнкерсы» и за каких-нибудь полчаса разбомбили понтонный мост. Теперь перед нами внезапно была поставлена задача - форсировать многоводный Днепр вплавь на лошадях. Однако мы засомневались, сумеют ли монгольские степные лошади вообще плывать, а главное - преодолеть стремительное течение Днепра?

Приказ есть приказ! Его не обсуждают, а выполняют. Таков незыблемый закон воинской службы. Под дымовой завесой танковых шашек мы решительно ринулись в холодную воду Днепра. Сперва было слышно только фырканье лошадей, а потом оно смешалось с разрывами снарядов и мин. Лошадь всем телом при плавании уходит в воду, торчат только уши и ноздри. Если вода попадет в уши, то лошадь немедленно пойдет ко дну. Об этом нас предупреждал наш ветеринарный военфельдшер. Всадник также погружается в воду почти до плеч, поэтому, если он вовремя не ухватится за луку седла, он может оторваться от него и всплыть наверх. Так случилось со многими моими боевыми друзьями. Движение коня, когда он

снарядов и бомб. После очередного взрыва крупного снаряда, упавшего недалеко от меня, двухметровая волна сбросила меня с седла. Изрядно наглотавшись воды, я сумел все-таки вынырнуть из воды и увидел перед собой спасительный хвост моего коня, за который я ухватился двумя руками. В свое время я ослушался приказа командира батареи: не стал обрезать хвост своему коню, сославшись при этом на плохую примету по бурятской традиции. Мне на этот раз здорово пригодился необрязанный длинный хвост, благодаря которому я, живой, невредимый, оказался на правом берегу Днепра. С ходу мы пошли в атаку, в которой мой конь погиб от пулеметной очереди.

У монгольских лошадей мы не раз замечали чувство коллективизма, табунения. Мы долго воевали в Польше. Почти четыре месяца стояли в обороне на Бисле, недалеко от города Отвоцка в глубине от обороны, в полутора километрах, находилась польская деревня, где располагалось наше тыловое хозяйство полка, в том числе нашей батареи 45мм орудий.

Мы часто ходили то за продуктами, то за боеприпасами, то в баню и т.д. Один пожилой поляк при встрече всегда с каким-то интересом и юмором меня спрашивал: «Скон бэндиг, пан русский сержант, ты хинчик, да?» (Откуда будешь, пан русский сержант, ты китаец, да?). Дальше с упреком он мне говорил: «Долго пан тут бэнди (будешь)?». «Шашка жаржавела, войну ниявдала!». А я в ответ ему говорю: «Скоро мы вашу Варшаву возьмем!». А он: «Добже, фыштко добже, пан!» (Добре, очень добре, пан!). Я

таким образом, у нас с польскими панами происходила купля-продажа по всем правилам торговли. Погрузив закупленный фураж у польского пана, возвращались в свое воинское подразделение. Однако буквально на другой же день мы обнаруживали у себя в части среди своих лошадей тех, которых мы вчера продали польским панам. За ними никто не приходил, но и обратно их никто не уводил. Видимо, монгольские кони не могут на чужбине в одиночестве существовать, жить без табуна и потому, несмотря ни на что, возвращались к лошадям своего полка. И в этом отношении, к удивлению всех, они хорошо ориентировались в чужой местности и безошибочно находили свою часть, которая обычно квартировала в густом лесу.

В заключение могу сказать, что выносливее и храбрее монгольских лошадей я не встречал, хотя приходилось ездить на кубанских дончаках. Мне приходилось не раз идти с ними в конную атаку. Это иногда случалось в конных рядах по тылам врага, при неожиданных и стремительных кавалерийских налетах на тыловые гарнизоны немцев. В четырех конных атаках, которые состоялись в разное время и при разных обстоятельствах под моим седлом погибли четыре монгольские лошади. Мне всегда казалось, что они брали на себя все летящие на меня пули и осколки снарядов, тем самым спасали от неминуемой гибели. Потеря в бою боевого коня равносильна гибели боевого друга-солдата. Издыхая, лошадь печально и виновато смотрела на своего хозяина, как бы прощаюсь с ним. В широко раскрытых глазах погибающего или раненого монголь-

Германию, до того рубежа, который назначила наша великая Родина!».

Когда над водной гладью далекой немецкой реки прогремело долгое «Ура!!!», гвардии подполковник Гладков, весело посмотрев на своих воинов, гаркнул: «Ну, а теперь, хлопцы, постаринному казачьему обычаю напоить коней в Эльбе!... Слезай!»

Конногвардейцы спешились, отпустили подпруги, завели боевые лошадей, пришедших из знойных степей Монголии, в немецкую реку Эльбу, что в центре Европы.

В ярких солнечных лучах мая 45-го на мундирах моих боевых друзей, с которыми я прошел через многочисленные кровавые бои против немецких фашистов от Москвы до Берлина, сверкали боевые ордена и медали.

Грустно и радостно вспоминать о мужественных и стойких боевых товарищах, а также о боевых конях, которых с благословением на ратный подвиг и победу посыпал в дар трудолюбивый монгольский арат. Обнимая своего коня на берегу Эльбы, я думал: кто же тебя вырастил, какой монгол выходил тебя и заложил в тебя неукротимую силу, неиссякаемую выносливость, беспримерную храбрость и отвагу, что живым и здоровым выносили меня на своей широкой спине через смертельные, кровавые бои и сражения.

И знать бы мне сейчас, где вы, те монголы, подарившие мне пятерых лошадей, четыре из которых вечным сном покоятся в смоленских лесах, полесских болотах, в Белоруссии, в степях Украины, на Сандомирском плацдарме в Польше. Не только мои, но в целом десятки тысяч монгольских лошадей полегли на полях сражений от Москвы до Берлина. А пятый мой конь в рядах конского состава 2-го гвардейского кавалерийского корпуса был направлен на трудовой фронт Белоруссии. Беззаветная любовь к Родине, святая ненависть к врагу, непоколебимая вера в идеи КПСС, руководимой в годы войны великим Сталиным, рождали у советских солдат беспримерное мужество и отвагу. Поэтому мы и победили.

Улзы-Жаргал ДОНДУКОВ, инвалид Великой Отечественной войны, член КПСС с 1943 г., кавалер многих боевых орденов и медалей, профессор БГУ.

Эртын үзэлнөө уламжалан

ЭЛҮҮР ЭНХЫІ СЯХИХА ЖАМАЯ ЁНО

(Эхинийн мартын 17-ой дугаарта).

Оршон байгаалин хүнэй бэе махабадтай тааралдал иимээр үзэгдээд:

Арга талага

Огторгой
Нара, үдэр
Эрэхүйнэн
халуун
Бээсийн баруун тала
Эсээг
Бээсийн гадаада тала
Табан сула
эрхэтэн

Шэги талага

Газар
нара, үнүү
Эмэхүйнэн
хүйтэн
Бээсийн зүүн тала
Эхэ
Бээсийн дотоодо тала
Зургаан дахабари
эрхэтэн

Бэе махабадада аргын хорожо, бага болоходо, хүнэй бээсийн халууннины дээшэлдэг, зосоо хүрэдэг. Зосоо халуун болоходо, бэе хүрэдэг, ехэ даараанхаяа хүн халуурда. Тийн досохи халуунхаа хүнэй бэе дагжа нүрэжээ, даараажа эхилдэг.

Хүнэй бэедэ шэгэхээ элшэ тэгшэ хэмтэй байха ёнотой. Энэ хэмэй алдагдаа наана, дутуу таладань гү, или улуву таладань гэмтэл гарадаг. Энээн үвшэн үддехэх нүхэсэл болодог.

Хүнэй бэе махабадай тэгшэ тайбан байдалые алдуулангүй, амар амгалан байлагхын тулса тусгаар занал хэдэг. Энэ занал хадаа хүнэй дотор эрхэтэнэй, табан махабадын барилдалга болон сэдыхэлэй хүшье тэнсүүлжэх үгэхэ зэргэтий юм. Хүнэй бэе табан сула, зургаан дахабари эрхэтэнэй бүридээдэг.

Табан сула эрхэтэн гэбэл: зүрхэ, ушкан, бөөри, эльгэн, дэлхүүн мүн болоно. Зургаан дахабари эрхэтэн бол: хотоодо, наарин, бүдүүн гэдэхэн, нүднэн, сууха, самсай (бэлиг эрхэтэн) мүн. Табан махабадада модо, гал, шорой, түмэр, унан ородог.

Табан махабадын ёхор хүн ийгээхэамидарна:

*Модон махабадада үдэжэ,
Гал махабадада түрэжэ,
Түмэр махабадада үтэлжэ,
Унан махабадада үхэжэ*

Дуунаадаг байна. Энэ табан махабада хадаа мүнхээр оршохо хуулитай юм. Энэ хуулиин доторго харшалданаан шанархаа бухы юумзны хүдэлсээ хийээ агадаг. Имэл хүдэлгөөнэй хүсөөр тэнсүү оршоной тогтохон нүхэсэл бүрилдээдэг.

Хүн түрэхэдээ, тэрэл жэлэйн-гээ махабадын ажажа түрэдэг. Шорой махабадада түрэхэн хүн шорой махабадатай наана яа элэдэг. Түрэхэн махабадатай шадарлан бусад дүрбэн махабада харилсажа, табан махабада болодог. Хүн эхин хээлии соо бии болохо, түрэхэ, үдэжэ, үтэлхэ, үхэхэ 5 ўе шата дамжадаг гээшэ.

Хүхэ мүнхэтэнгериин, байгаалин хүшэн доро хүн амидара- тухай хөөрдээ.

Лайнгаа 5 ўе шатын туйладаг. Энэ табан ўе шатада хүнэй бээдэ байгаа бээсийн шэмэ бодос хариссан нэгэ адли бэшэ байдаг.

Табан махабадада оршолон юртэмын зургаан хүшэ зүйл нүүлээдэг. Зургаан хүшэ зүйл гэхэдэ, нахин, халуун, хүйтэн, гал, унан, шийг, хуурдай багтадаг. Энэ зургаан хүшэн зүйлнээ хамаарж, үбшэлхэ шалтагаан бии боложо магад.

Хүнэй бэедэ хёмморонталанаа муу нүүлөө гарахада, үбшэнэй шэнжэхтэрдэг, тэрэниие гэмтэл гэдэг. Жэшээлбэл, ханяада хүрээдэ эмшээлэгүй наа, ушканай хадхяа болохо, дам саашань орхёод байгаа наа, үбшиэн хэтэрхэ, эмшэлхэдэ бүри хэсүү болохо. Үбшэнэй хэдээхэн хэсэг эдэгэхэдэ хүндэ болонон ўе мүн болоно.

Үбшэнхэн сасуунь лэ эмшэлхэ хэрэгтэй, тийхэдэ түргэн эдэгэхэ жэшээтгэ, үбшэнэй хэхэр нүхэр нэн хойно эмшэлхэдэ, даасаа муутай байдаг. «Бээсийн залуунаа, эдье шэнхэнэй хайрлажа ябаха ёнотой» гэхэн үгын үнэн зүйньян дамжагүй.

Үбшэн хурэхэнь ямар нэгэн ушардаа болодог. Тэрэш ушарын зүйлөөр тодорхойлон олох, бии болонон шалтагын усадхаха, ерхэн замын яхаха гээшэ тон шухала.

Хүн үбдэхэдэ, сэдыхэлэйнгээ шэмье, тэнсүүрийн алдадаг, удаа дараань бэе тамирайнгаа шэмэ тэнхээ барадаг юм.

Этигэл найдалдаа түшэглэн ажануухаа гэбэл, хүн гээшэ сэдыхэлэй хэхэнэй хайрлажа ёнотой юм.

Сэдыхэлэй тэнхээ гээшэ ямаршье ўедэ бэе даамгай тааруугаар ажажа ябаха шадабарын мүн гээшэ. Ондоогоор хэлэбэл, наанаагаараа бээз заажа, үргэжэ ябаха арга мүн.

Сэдыхэлэйнгээ шэмье алдаан хаа, нөөргэнэ эрьоуулжэ абаань бэрхэтэй.

Хүнэй сэдыхэлэй шэмэ тэнхээ ямарюумзийнэудынданаб гэбэл:

1. Уг гарбалнаа.

2. Орон нютагнаа, гол унаннаа.

3. Бузархадаа мүн лэ болодог.

Хүн бүхэнниие угай нахюунаа бурхан хаража, сахин абажа ябадаг. Уг гээшэмнай аба, эжийнээ, үбгэн аба, хүгшэн эжийнээ, дам саашанхи элинсэг хулиансагхаа эхийе абадаг бушу.

Хаанахаа тааран, хаанахаа мүнөө хүрээтэй дамжан ерхэнээ найнаар мэдэжэ байхаа гээш тон шухала. Юуб гэблэ, хуби заяманай уг гарбалнаа тон ехээр шалтагаалдаг байна бушу. Ушар иимээнээ уг гарбалдаа мүргэн шүтэжэ, хүндэлжэ ябаха хэрэгтэй. Утгаа муу үйлэ, нүгэл үйлэдэхэн гү, али угайнгаа бөөнэрье, удаганарье гомдохоонон, үгышье хаа, уг гарбалаа огто тоодоггүй байнаарнаа боложо, хүн гээшэ угай талаанаа гэмтэдэ орлогдог.

Хүнэй уг гарбалые хэн нэгэн хүн таажа, үзэлээр тон зүбөөр тодорхойлох гээшэнэ бэрхэтэй. Юрэдээл, угаа мэдэхэ гэбэл, нютагнүүнгаа үбгэд, хүгшдэхэе, ахамад зонноо асуужа абааха хэрэгтэй.

Угай заналые яагаад хэдэг бэ? Элинсэг хулиансагайнга таихиж ябахаа хадаа уулада, унаа голдо ошожо, тээлэй (хонёор) үргэл хэдэг. Бөөнэрье, удагануудые абаашажа, тайлаа хүүлэдэг. Ийгэжэ занал хүүлэхэдэ, угаа ашатай, дэмбэрэлтэй, юуб гэбэл, хаана түрэнбши, тэндэл тоонто нютаг болоно.

Уг гарбалайнгаа анхан сархана шүтэжэ, мүргжэ ябахаа нютаг нутада, гол унанда шүтөөгүй хаа, эдэбийн гай тодхор ушаржа магад.

Хүнэй бэедэ байха сэнгэй хэмжээнэй, тэгшэ хэмэй алдагдажа, муу элшии ех боловодо, харгы зам хаагдажа, ажал үйлэ бүтээмжэ мутай болодог, хэлэ аман гарадаг. Эдэ бүгэдэ бузархадаа боложо магад.

Бузар гээшэмнай юун бэ гэбэл, богонёор хэлэбэл, муу элшэ гээшэлдэа. Хэлэ ама гаранаанхаа, муу наанаанхаа, атаархал жүтгээрхэлхе, хараал шэрэлнээ, архи ехээр унаннаа, хара тамхи татааннаа, газар, унандаа, галдаа муухай юумэ хаяннаа, нэгэ угөөр хэлээл, эдэб харша буруу ябадалнаа уламжалаан, бузар бии болодог.

Бузарые зориутаа хэгдэхэн, мүн зориутаа бэшэ гэжэ илгажа болоно. Бэе бэедэе муу наанаа, эдэб хоб жэд тараажа, хүрүүл гаргаха, хүндэ хараал уруул хэхэдэй, тэрэнь тусгаар, зориутаар хэгдэхэн бузар болоно.

Хүндэ атаархада, худалаар нээрээ магтан наимхарха, билдагуулалдаа, нюур хархаа, архи ухаа, хара тамхи татаха гэхэнээхэйтэй бузар зориутаа бэшэ бузар гэдэхэ.

Хүн бэеэрээ хэхэ 3 нүгэл, хэлэ амаараа хэхэ 4 нүгэл үйлдээнгүй, сэдыхэлээрээ хэхэ 3 нүгэл хэнгүй байха, элдэб бузарта дайрагдаг, бээз ариг гамтайгаар абажа ябаха зэргэгтэй.

Эдэ бүгэдэхэе бээз хамгаалжа, аршалжа ябахын тулса сэдыхэлэй занал хүүлэжэ, сэдыхэлэй шэмэг хэм тэгшэ бии болгож байхаа гээш тон шухала. Бээсийн шэмье хамгаалхада, юун хэрэгтэйгээ бээз:

1. Зүбөөр хоолложо, ундалха.
2. Зүбөөр хубсалжа ябаха.

3. Зүб журамтай байха.

Хүн амяа залган ажануухын тулса амитан, ургамалай гарбалтай эдэз, унда хэрэглэжэ, бэедээ шэнгээн, шэмэ бодосоорин тэнжэн байдаг. Экологийн талаар сэбэр, наин түүхэй эдээр, зүбөөр болbosorуулж байлуулан ундаа хоолдохүртэжэ ябахад, наин. Айл, гэр бүлэ бүхэн эдэз хоолоо бэлдэхэ, буйлуулхаа өөр өөрин онсо аргатай байдааг бээз. Гэбэшье эдэз хоолой түнхэй, шэмэтий бүридэлэйн һалгаангүй, аятай тааруутаар бэлдэхэ гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ юм. Энээндэ тусгаар нураха хэрэгтэй.

Алибаа унда хоолдо хүртэхэдэе, иэн түрүүн яаралгүй жаалжа эдихэ ёнотой. Эдинэн хоол ундаа наин аарнаар шэнгээнэй удаа, хэдэ шэнээн болоод, дахинаа хоол барихад? Хотоодын гурбанай нэгэ хубинин хоон болоходо, сай уухар болзор болоо гэжэ тухайлмаар. Харин эдэз хоолой шэнгээгүй байхада, саг дараань хоол баривад, шэнгэхэгүй, үлүү дарамтаа болоно.

Гэхэнээ гадна, эдээ хоол барихада, олон янзын эдеэнэй хоорондохи тааралдаалые хараада абааха шухала. Столдэрээ табийнан хоолые илгэлгүй, хайша хамаагүй эдихэнэ хоотодо гэдэхэндэ мүу юм. Архи, тамхи огто хэрэглэнгүй байдал, бүри наин.

Зүбөөр хубсалха ябадал тон лэ шухад. Байгаалиин халуун, хүйтэнхе, сагай уларилай бүх шэнхе, бээзаршалан хамгаалжа, тон тааруутаар хубсалада ябаха хэрэгтэй. Байгаалиин олон хубилалта, үзэгдэл бэедэ гэмтэл үзүүлдэг. Нэриюун үедэ бээз дулаалжа абажа ябаха юм. Сэбдэг хүйтэн уларилтай манай нютагтаа.

I.N. Starikova's portrait

бэедээ аятай байдал түхеэрхээ орлододог, наандали, оронуудтаашье дэбисхэр шэрдэгдэбидэг гээшэ. Зузаан улатай гуталашье үмдэхье орлододог, беөрие хамгаалжа ябахада, наин арга юм.

Тэрэшэлэн журамтай, гуримтай байха гээшэ элүүр энхын үндэхэн болоно. Юртэмын бусаха сагтаа унтан нойрсож, ерэхэ сагтани нэрижэ байхань элүүр энхын нэгэ нүхэсэл мүн гээдурданай зон хэлсэдэг байгаа.

Найнаар унажа амархадаа, бээсигээргэар нөөсэ, шадалтэнхээ хамгаалжа, хүсээс нэргээхэ гээшэмнай юунтэйшье һэлгэшэгүй нэгэ арга юн.

Ажал, худэлмэрие зүбөөр эмхидхээж, хүндэ хүшэр ажадаа бээз ехээр зобоохогүй, зүдэрөөхэгүй гэжэ олонхи зон орлододог. Зон нүхэд соогоо эбдүйтэй байхые хүсэдэг. Үүгэхээр уурлаха, сэдыхэлээ тамалан гүнглих, зобох гээшэмнай мүу хойшолонтой, шадаал хаа, наанаагаа наин тээшэнэ заажа, бээз өөдэн татаад абавал, зондоошиб зохицад нүлөөтэй, өөртөөшье ашатай амгалан ажаябаха жэшээтэй болоно.

Зүбөөр хубсалха ябадал тон лэ шухад. Байгаалиин халуун, хүйтэнхе, сагай уларилай бүх шэнхе, бээзаршалан хамгаалжа, тон тааруутаар хубсалада ябаха хэрэгтэй. Байгаалиин олон хубилалта, үзэгдэл бэедэ гэмтэл үзүүлдэг. Нэриюун үедэ бээз дулаалжа абажа ябаха юм. Сэбдэг хүйтэн уларилтай манай нютагтаа.

Муугаа доошонь даража,
Найнаа дээшэнь үргэжэ,<

26.05.2005

БУРЯД үНЭН

№60 (21146)

Дүхэрэг

ЧУЛЗУУР

22

№20 (425)

ГИМН СТРЕЛЕ

Чемпиону мира по стрельбе из лука Эрдэм Жигжитову

О, стрела, летящая сквозь века,
Звенишь, как тонкая, упругая струна
В руках мэргина, надежна и крепка.
Остра, покорна и метка.

Времени и Пространству
неподкуда не,

Любви и Жизни гимн слагаи,
Заповедям мудрецов ли внемлешь?
Заклинаниям богатырей ли вторишь?

Бунтарский дух, дух предков
воскресшая,
И мужество воинов-кочевников
вбирая,
Легиши над Степью польшиной, Великой
И по Вседенной бесконечной,
разноликой.

О, флагман мира, - меткая стрела
Откровений новых и
горизонтов дальних,

Галина Базаржанова

Полета духа и высшего ума
Послать же желаешь неустанно.

И память прошлого незабвения,
Преграды руши, непокоре левинь,
И нетленность Века Золотого
В спирне древнем ты храниш.

И грэзы Будущего сбылись,
Имен монголов мянгушиша вновь,
И знамя синее, гравастое
Взвилось под Вечно сильным небом!

ОЛИМПИИН БААТАРНУУДААР ОМОГОРХОНӨБ!

Би өөрөө Олимпиин наадай үед алтан дэлхий дээрэ мүндэлхэн хадаа мүнөө болотор энэдэлхэйн эгээлсэнтэй, нонирхолтой мүрүсөөнине ехэтэ бахархан хардаг, шагнадаг, уншадаг зандааб. Элдэб олон нааданууд сооюю эгээл намададутэ, дуратай-бүхэ барилдаан, монгол угсаатанай хэлэдэгэй ёоор, сүлөөтэ барилдаан (вольно) болоно. Буряад эрэ хүнэй гурбан нааданай дунда гол нуури эзэлдэгны, арад түмэндэ тон ехээр наихаагдадагынь эли бэд даа. Сүлөөтэ барилдаан манай буряад барилдаанд гол түлэбөөрөө адмирхуу.

Би багаанаа хойши нюатгайгаа намарай, хабарай тайлганда барилдажа захалаа бэлэйб. Олон хүбүүд эндэхэс барилдаанай нюуса, мэхэгохонуудые мэдэжэ агадаг, тингэжэ Дулаан хаанай үршөөлөөр барилдаанай үргэн хибэс дээрэ гарадаг заншалтай. Ная намарай тайлганда ошоходом, запшалта энэ паада баанал эмхидхээ. Японой сумо барилдаанда алдяар шэгнүүриин хубаари гэжэ угы. Имагтал нахаараа гурбан бүдэг: 12 болотор нахатай хүүгэд, 12-18-тай хүбүүд, нахаяа гүйсэгшэд гээд илгардаг. Тэндэ нургуулиин аха ангиин нургаша Санжай Бандеев өөрынгөө наханай, мүн эрэшүүлэй дундадаа онсо илгаржа, нюатгай баатар болоно һэн. Энэ Санжайн түрүүшүн ехэ илалта, саашанхидаа ехэ барилдаанай эхин гэжэ найдаад, аяар 1950 ондо Буряад-Монголий чөмпион болонон Шаргай агайлдал (Бадма Санжиев) адли ухибуүн наханхаа эхилжэ, үдэр һүнгүй, үбэл зунгүй бээс норижо, нюатгaa, Захааминаа, Буряад орондо, Rossi гүрзине суурхуулха баатар болог гэжэ хүсэе! Нээрээшье, манай үетэн багаанаа хойши гарай бүмбэгэ, бүмбэгтэй хоккей одоо наададаг һэмди. Тэрэ сагта архи, тамхи татадаггүй, телевизор, компьютер харадаггүй саг байнаан. Гансал сэбэр агаарта наададаг, бээс норижо, нэгэ угөөр хэлэхэдэ, элүүр энхэ байдал сахидааг ханаа байнаан.

Сүлөөтэ барилдаан Олимпиин наадандаа 1904 ондо оруулагданаа юм, тэндэ ганса Америкин 38 бүхэндүүл хүсэ шадалаа туршалсан. Ушар гэбэл, Америкэдэ энэ барилдаан ехэ дэлгэрэнхэй, баяшуул энэ наадаа хараха дуратай, баатар хүбүүдээ урмаршнуудаг, үргэн зориг-

жуулдаг, тэдэнээрээ омогорходог һэн. Жэшээ болгон, иймэ баримтадурдая: 1904 ондоо 1976 он болотор Америкин барилдаашад 99 олимпиин медальда, харин манай СССР орон 57 медальда хүртээн түүхэтэй.

1996 ондоо Россин команда болонон ушартай. Дайнай нүүлээр И.В.Сталин бархүсээтэй, баатар томо бээтэй бүхэшүүлээр омогорходог, тингэжэ энэ барилдаан Олимпиин наадандаа ордог хадань орон соогоо хүгжөөхэ гэхэн заабари гарганаа. Удааншегүй 1952 оной Олимпиадада Грузин Кахети нюатгахаа мэдэгдээгүй бархүсээтэй барилдаашан А.Меко-кишвили түрүүшний алтан медаль аважа, СССР ороноо суурхуулнаан.

Жэлнүүдээ медальнууд алтан мүнгэн хүрэл

1952	1	1	-
1956	1	-	-
1960	-	2	3
1964	2	1	2
1968	2	1	-
1972	5	2	1
1976	5	3	-
1980	7	1	1
1984 Олимпиадада хабаадаагүй			
1988	4	3	2
1992	3	2	2

Манай СССР ороной барилдаашад олимпиин түүхэдэ өөрынгөө онсо рекорд табижа алдаршанаан, Александр Медведь Олимпиин Здахин чөмпион юм. Олимпиин 2 дахин чөмпионууд: Иван Ярыгин, Леван Тедиашвили, Сослан Андиев, Арсен Фадзаев, Сергей Белоглазов, Махарбек Хадарцев. Эдэ олон жэлнүүдээ соо иймэ үндэр туйлалтануудые дабахань тон хүндэ. Манай Буряадаа суута нур харбагшад - габьяата мастернууд Владимир Ешевеев ба Бальжинима Цыремпилов Олимпиадада хабаадаан наамтартай.

Манай Буряадай барилдаанда дуратайшуул эдэ суута хүнүүдэе хараан, хөөрэлдэхэн золтойнууд байхаа. Улаан-Үдэ ходомийн дүрээ буляадаагаар СССР-эй түрүү нуури эзэлхүн түлөө мүрүсөөн хоёр дахин - 1981, 1990 онуудтаа үнгэрэе.

Олимпиин наадандаа 1904 ондо оруулагданаа юм, тэндэ ганса Америкин 38 бүхэндүүл хүсэ шадалаа туршалсан. Ушар гэбэл, Америкэдэ энэ барилдаан ехэ дэлгэрэнхэй, баяшуул энэ наадаа хараха дуратай, баатар хүбүүдээ урмаршнуудаг, үргэн зориг-

барилахадаа, 3 секундын үлөөд байхадаа, 3 очкогоор шүүжэ ябатараа, судьягай алдуугаар барилдаан байлагдажа, япон бүхэ дилиэбэз гэхэдэн, буруулаагданаа. Харин урдатээнь Романда шүүгдэхэн болгар Хасан Исаев Олимпиин нааданай чөмпион боложо, Р.Дмитриев хоёрдохи, харин япон А.Кудота гурбадахиис абаа. Хоёрдохи Олимпиадынгаа мүнгэн медальда хүртэгшэ Роман Дмитриев үшөө дахин Яхад арадаа бүхы дэлхий дээрэ мэдүүлээ бэлэй. Москвагай 1980 оной Олимпиадада гурбадахияа хабаадаха аргатайшаа haa, өөрин бэшэ шалтагаанаар аза талаангүй байшоо. Би тэрэ үедэ Москвада нураха байхадаа, илангаяа бүхэ барилдаагаар нонирходог һэм. 1979 оной СССР-эй арадуудай спартакиадада, 1980 оной СССР-эй чөмпионада (Москвада болонон) Сергей Корнилаев Роман Дмитриевтэ шүүгдээшье haa, Олимпиадада хабаадажа, хүрэл медальда хүртэхэн габьяатай. Хэрбээз Роман Дмитриев хабаадаа haa, алтан медаль шүүхэ һэн гэжэ би мүнөөшье болотор наадагби. Роман Михайлович Дмитриев СССР-эй габьяата мастер, СССР-эй габьяата тренер, XX Олимпиадын чөмпион, XXI Олимпиадын мүнгэн медальтай, дэлхийн 3 дахин чөмпион, Европын 2 дахин чөмпион (манай янатанай Европын чөмпион болохон тон хэсүү), дэлхийн Кубок З дахин шүүхэн, «Хүндэлэл Тэмдэгэй» ба Ажалай Улаан Тугай орденуудтай баатараар омогорхоёл.

Сергей Алексеевич Белоглазов баанал Олимпиин гурбан медальда хүртэхэн. Москвагай Олимпиадада эхир хүбүүдээ - Анатолий, Сергей Белоглазовууд алтан медальнуудые шүүхэн түүхэтэй. ЦСКА-гай хибэс дээрэ барилдаашаа байхадаа, эдэ суута барилдаашад ерэжэ, олон ехэ мүрүсөөнүүдээ бэлэдхэл хэдэг һэн. Мүнөөшье болотор Олимпиин, дэлхийн, Европын, СССР-эй баатарнуудтай уулзажа, хөөрэлдэхээ, нэгэ хибэс дээрэ бэлэдхэл хэхэ золтой байнаадаа ехэл баяртай ябадагби. Эдэ нүхэдэй норёонуудые ехэл нонирхолтойгоор харадаг, хожомын тэдэнэй нюуса, мэхэхэрэглэдэг байгааб. Зарим ушарта тэдэнэй сүлөө байхадаа хамбаашалжа, барилдаанай олбог дээрэ носолдоодши туршааб. СССР-эй габьяата тренер Андрей Челидзин дурсахаалай шаңда хүртэхэн тула Москвада үнгэрэгдэдэг мүрүсөөнде

хоёрдохи нуури эзэлхэдэм, эдэнэй жэшээ намдаа ехэ нүүлөө үгөө гэжэ наанагшаб.

Эдэ хоёр эхир хүбүүдээ - Анатолий, Сергей Белоглазовууд манай Улаан-Үдэдэ уласхорондын мүрүсөөнүүдээ хүндэтэй айлшадаар ходоодо буудаг. 1956 ондо Калининград хотодо турэхэн, 13-тайдаа 27 кило шэгнүүртэйнүүдээ суута тренер Гранит Таропиной хүтэлбэри доро түрүүшүүхийнэе барилдаанай олбог дээрэ гаран. Сергей Белоглазов барилдаашадай дундаа эгэн үни удаан саг соо барилдаан гэжэ тоологдод. Олимпиин 2 дахин чөмпион, дэлхийн 6 дахин чөмпион. 1984 оной Лос-Анджелесий Олимпиадада манай СССР гурэн хабаадаагүй. Түрүүшүүн олимпиин медаль аваанхаа хойши найман жэл болоод, Сеулай Олимпиадада баанал эрхим баатар болоо. Москвада түрүүшүүхийнэе танилсахадам, Сергей Анатолий хоёрой: «Бидэ Улаан-Үдэе наин мэдэхбди. Байгалаа эрьеөхээ ехэ спортын үргэн харгыдаа гарцаа һэмдэ. 1977 ондо Буряадай 25 жэлэй нэрэмжэтэ стадион дээрэ хоюулаа Россиин чөмпионууд болоободи», - гэжэ хэлэхэдэн, би ехэ Буряад ороороо омогорхоо бэлэй. Байгалаа дахин хүсэн, Буряад нюатгайм агаар олохон жэлнүүдээ соо эдэ хүбүүдээ хүсэ шадал оруулханийн үнхэөрөөшье зүб даа. СССР-эй 37-дохи чөмпионадаа уласхорондын классай спортын мастер Мунхэ-Жаргал Цыдыпов гансал Сергей Белоглазовтаа булигдажа, өөрнгөө бүлэг соо хоёрдохи нуури эзэлжэ, хүрэл медальда хүртэхэн Альберт Дугаровай норилго хэхэдэн үулзажа, янала наин аар сагаа үнгэрэгдэг байгаади. Имээл олон бэлгитэй буряад барилдаашаа хүбүүд ияэ үедэ Москвада нураха байгаа. һүүлэй үедэ нийслэл хото Улаан-Үдэдэмнай барилдаагаар уласхорондын мүрүсөөнүүдээ эмхидхээ, барилдаанда дуратайшуулые суглуулдаг, суута барилдаашады харааха, уулзажа байнаадаа золтойнууд. Залуу үеын барилдаашад эдэнэй жэшээ дээрэ хүмүүжүүлэгдэжэ, ехэ барилдаанай эрхим нууринуудые эзэлхэн дамжагттай.

Валерий ЦЫБИКОВ, Улаан-Үдэйн 37-дохи нургуулиин багша. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Сергей Белоглазовтай сугтаа байнаб.

Би, Бадма баабай, сониндоо шог зугаа, юрэ бусын ушаралнууд тухай хөөрөөнүүдэй оруулжа, хужарламаар болгохын хэдэн жэжэ конкурс соноскохо гэжэ шийидэбэб. Урда жэлнүүдэй иимэ конкурснуудые һанана ёнотой:

«ЖЭГТЭЙ УШАРАЛ БОЛОНОН ЮМ»,
«НИЮТАГАЙ ДОМОГОУУДНАА»,
«ЗҮНТЭЙ ЗҮҮДЭН»,
«МИНИИ МУШЭН ШИНИИ МУШЭНТЭЙ...»
гэхэнээ гадна эгээл түрүүшүүнхэе «ХОЛШОР ЯБАДАЛАЙ ХОЙШОЛОН» гэхэн конкурс соносконондом баярлахал ёнотой.

Эдэхэнээс тон багахан хэмжээтэй байха ёнотой:
1-1,5 хуудаан. Дүнгүүдийн жэлэй эсэс багта, «Буряад үнэн» сониной бии болонон үдэртэ, дэкабриин 21-дэй гаргагдаха.

Зай, нүхэд, та бүгэдэндөө талархан байнаа мэдүүлэн, бэшэгүүдьетний угтан абааэр бэеэ зэнэнхэйб. Ойлгоо бээзэт? Шамдагты.

«Буряад үнэнэй» Бадма баабай.

XVII ЖАРАНАЙ МОДОН ТАХЯА ЖЭЛ

НАЖАРАЙ ЭХИН САГААГШАН МОГОЙ һАРА

Буряад лигэ	22	23	24	26	27	28	29
Европын лигэ	30	31	1	2	3	4	5
Гарагай Нэрэ Үдэр	Дадаа Нараа понед.	Мягмар Марс вторник	Лагба Меркури среда	Лурдэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгээ Үдэр	хүхэ Бар	хүхэгшэн Туулай	улаан Луу	улаагшан Могой	шара Морин	шагашан Хонин	сагаан Бишэн
Мэнгээ	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хараа	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан
Жуудал	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон	хии	гал

Гарагай 2-то хуушанай 22 (майин 30).

Хутагын хурса үдэр.

Хүхэ Бар, 5 шара мэнгын, түмэртэй нуудалтай үдэр.

Энэ үдэр бурханда мүргэхэ, бурхадта, сахиусадта, тэпгэ-ринэртэ, лусуудта үргэл үргэхэ, амгалан тэнюун байдалдуудаха, зөөри наашалуулха, бээз эмшэлүүлхэ, эм найруулха, үзэл үзэхэ, зурхай зуруулха, модо нуулгаха, медицинскэ операци хүүлэхэ мэтын үйлэнүүдтэй һайн.

Энэ үдэр холын замда гараха, гал тахиха, наһа барагшын бээз хайлуулха, хутага бусад хурса зүйлнүүдэй бүлүүдэхэ мэтын үйлэнүүд хориулттай.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа haas, эдээн, үндэн элбэгээр олдохо.

Гарагай 3-да хуушанай 23 (майин 31).

Хутагын хурса үдэр.

Хүхэ Туулай, 4 ногоон мэнгын, огторгойдо нуудалтай үдэр.

Энэ үдэр бурханда мүргэхэ, дасан (дуган), субарга арам-найлха, ноёдой дэмжэлгээдэх хүртэхэ, наад тодхор зайлцуулха мэтын үйлэнүүдтэй һайн.

Гэбэшье энэ үдэр хутага, шүбгэ, һүхэ хурсадаха, үхижүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдэйс гэрээ холо эльгээхэ мэтын үйлэнүүдэй тэбшэхээр.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа haas, шэг шараай һайжарха.

Гарагай 4-дэ хуушанай 24 (июнин 1).

Улаан Луу, 3 хүхэ мэнгын, үнанда нуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, бурхан, тэнгэри, сахиуса болон лусууд тахиха, илангая Намсарай

сахиусанай зарсанарта үргэл хээж, эм найруулха, эм задаха, юумэ худалдаха, буян үйлэдэхэ, тараг бэрихэ, айраг халааха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, дайсанние болон ада шүдхэр номгодхох мэтын үйлэнүүдтэй һайн.

Гэхэ зуура ех үнэ гаталха, загаһа бариха, субарга болон мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдэй бүтээхэ мэтын үйлэнүүдтэй һайн.

Гарагай 5-да хуушанай 26 (июнин 2). Энэ һарада 25-ний үдэр үтү, забнаарлаа.

Улаагшан Могой, 2 хара мэнгын, хада уулдаа нуудалтай үдэр.

Бурхан, сахиуса тахиха, үргэл үргэхэ, лүн абаха, засагай дээдэн зургаанай ноёдто хандаха, гэрэй һуури табиха, һээзы гэр бүрихэ, мори, сар нургаха, ада шүдхэр зайлцуулха, хараал сараха мэтын үйлэнүүдтэй һайн.

Зүгээр худалдаа наймаа эрхилхэ, тушаал эзэлхэ мэтын үйлэнүүд хориулттай.

Гарагай 6-да хуушанай 27 (июнин 3).

Шара Морин, 1 сагаан мэнгын, модондо нуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурхан, үндэр сахиусанние тахиха, тэнгэридэ, лусуудта үргэл үргэхэ, наад тодхор зайлцуулха, эм найруулха, худалдаа наймаа эрхилхэ, хэлсээ баталха, зурхай зуруулха, модо нуулгаха мэтын үйлэнүүдтэй һайн.

Гарагай 7-до хуушанай 28 (июнин 4).

Шарагшан Хонин, 9 улаан мэнгын, хиидэ нуудалтай үдэр.

Могой һарада Хонин үдэр ушархадаа, тон муу, модон хохи гэгдэдэг. Тиймэнэй иимэ үдэр алибай һайн үйлэ үүсчэхэ болохогүй. Онсолбол, энэ үдэр бэри буулгажа, наһа утадхажа, үрээн тарижа, мал адууна суглуулжа, нэрэ солодо хүртэхэ тэбшээл, һайн.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа haas, хэрэл шууянан болохо.

Гарагай 8-да хуушанай 29 (июнин 5).

Сагаан Бишэн, 8 сагаан мэнгын, галда нуудалтай үдэр.

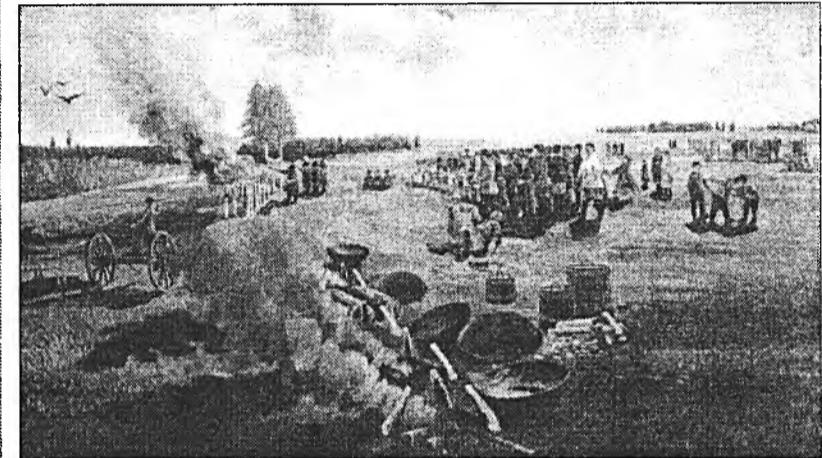
Могой һарада Бишэн үдэр тудаадаа, тон муу, тэрсүүд шанартай байдагюм. Иимэ үдэр ямаршье һайн үйлэ эрхилхэгүй гэхэ.

Иимэ үдэр шэнэ гэр баряа haas, эзэднын налаха, нацдарха гү, али хахасаха; бэри буулгаа haas, нүхэрхөө налаха гэмтэй болохо; дасан (дуган) барibal, ламанар (хубарагууд) тогтохогүй; замда гарабал, хулгайшад, дээрэмшид ушарха; нэрэ алдарты хүргээн хүн дорийтохо; мал адууна суглуулаа haas, тэдэн үдэхэгүй, тогтохогүй; хэшэг аудабал, даллага аbabal, хэшэгий бурхан ерэхгэй.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа haas, нүнээн зайлажа төөрихэ.

ИМЯ В ИСТОРИИ БУРЯТСКОЙ ЖИВОПИСИ

Интерес к личности Романа Сидоровича МЭРДЫГЕЕВА (1900-1969), одного из первых бурятских живописцев, во многом определяется тем, что на противоречивом и сложном развитии его творчества отразились основные проблемы, стоявшие перед изобразительным искусством Бурятии на протяжении полувека, а предложенные художником решения составляют яркую страницу в истории бурятской живописи.

С молодых лет его жизнь была наполнена большой общественной и педагогической деятельностью. Он занимался сбором этнографического материала для Восточно-Сибирского отделения Русского географического общества, участвовал в экспедиции по изучению дацанского искусства, организованной БурУчКомом, был одним из организаторов, в разные годы секретарем и председателем Союза Художников Бурятии, инициатор создания художественного музея в республике. Основательная профессиональная подготовка сочеталась в нем с тем, что называется «общей культурой», что выделяло его всегда и в художественной среде вызывало теплые наимешки над педантичностью и щепетильностью метода его работы.

Первые его работы «Скорбь» (1916), «Горе старика» (1918) соответствуют начальному этапу становления нового реалистического искусства, отражают интерес молодого художника к передаче душевного состояния человека и, одновременно, отмечены влиянием буддийской иконописи. По заказу БурУчКома создан знаменитый «Тайлан» (1927). Тяготение Мэрдыгеева к реалистической живописи, проявившееся уже в период обучения в Иркутской художественной студии у И.Л. Копылова и Б.И. Лебединского, нашло выход в обращении к пейзажу. 30-е годы, которые послужили водоразделом раннего и зрелого периодов творчества, включили в себя годы учебы в Академии Художеств в Ленинграде (1933-1936). Очень плодотворными для художника были 40-е годы - годы творческой зрелости. Созданные в это время пейзажи отличаются от ранних большей масштабностью, панорамностью видов. О Мэрдыгееве справедливо говорят, как об основоположнике пейзажной живописи в бурятском изобразительном искусстве. В пейзажах Байка-

ла, Саян, Тункинской долины 1940-х годов художника привлекает передача взаимоотношений одушевленных им сил природы: страдание дерева под напором ветра, волнение Байкала перед бурей, тишина гор под снегом. Подобная эмоциональная насыщенность образов природы с неизбежностью отодвигает на второй план картины или исключает присутствие человека, что было недопустимо с точки зрения соцреализма.

В эстетической системе соцреализма важное место занимало воспевание преобразующей деятельности человека. Необходимость создавать произведения, исходя из противоречий друг другу посылок, иногда вызывала отказ от живописи и обращение к прикладным формам творчества или педагогической деятельности, как поступили, например, И. Дадуев и А. Ханголов. Не случайно, многочисленные портреты, созданные бурятскими художниками в эти годы, почти не сопрягались с пейзажем. Все же, по-видимому, Мэрдыгеев чувствовал в себе силы преодолеть противоречие и создать картину, отвечающую идеологическому оптимизму и реализму одновременно. Таким программным произведением стала картина «Баян тала», над вариантами которой он работал в течение десяти лет - с 1948 до 1958 - наполненных драматичной внутренней борьбой. В уютной долине, прорезанной лентой шоссе и линиями электропередач, круглобокие овцы мирно пасутся рядом с Гусиноозерской ТЭЦ. Перенесенная на картину «проектная документация» давно стала явью, и только фантастическая округлость овец выдает их фантомность.

Драма, которая затронула сознание целого поколения, воспринимается более ярко и выпукло на примере талантливого и крупного художника, каким был Роман Сидорович Мэрдыгеев.

Лариса НИКОЛАЕВА.

